

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETAS
SKAITMENINIŲ TECHNOLOGIJŲ INSTITUTAS

ALVYDA KARALIŪNIENĖ

ELEKTRONINĖS DEMOKRATIJOS PRIEMONIŲ
DIEGIMAS PANEVĖŽIO MIESTO
SAVIVALDYBĖJE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
doc. dr. Tadas Limba

VILNIUS, 2014

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETAS
SKAITMENINIŲ TECHNOLOGIJŲ INSTITUTAS

ELEKTRONINĖS DEMOKRATIJOS PRIEMONIŲ
DIEGIMAS PANEVĖŽIO MIESTO
SAVIVALDYBĖJE

Elektroninio viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N70005

Vadovas –
doc. dr. Tadas Limba
2014 04

Atliko
EVAmis2-01 gr. stud.
A.Karaliūnienė
2014 04

VILNIUS, 2014

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
FACULTY OF SOCIAL TECHNOLOGIES
INSTITUTE OF DIGITAL TECHNOLOGIES

ALVYDA KARALIŪNIENĖ

Electronic Public Administration, EVAmis2-01

**IMPLEMENTATION OF ELECTRONIC
DEMOCRACY TOOLS IN PANEVĖŽYS CITY
MUNICIPALITY**

**Supervisor –
assoc. prof. Tadas Limba**

VILNIUS, 2014

TURINYS

ĮVADAS.....	8
1. EL. DEMOKRATIJOS PRIEMONIŲ KŪRIMO IR ĮGYVENDINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	11
1.1. El. demokratijos samprata ir raidos tendencijos	11
1.2. El. demokratijos principų analizė ir tendencijos	13
1.3. El. demokratijos diegimo problematika.....	15
2. EL. DEMOKRATIJOS PRIEMONIŲ DIEGIMO PATIRTIS PASAULYJE.....	17
2.1. El. demokratijos priemonių diegimas Austrijoje.....	17
2.2. El. demokratijos priemonių diegimas Estijoje.....	18
2.3. El. demokratijos priemonių diegimas Švedijoje.....	20
2.4. El. demokratija Lietuvoje	22
2.4.1. El. demokratijos priemonių diegimo strategijos ir kryptys	22
2.4.2. Situacijos vertinimas 2012 m pasaulinės situacijos kontekste.....	24
2.4.3. ES lėšomis finansuojamų projektų el. demokratijos srityje įgyvendinimo apžvalga...26	26
2.4.4. El. demokratijos plėtra Panevėžio miesto savivaldybėje	27
2.4.4.1. El. demokratijos priemonių diegimo analizė	28
2.4.4.2. ES lėšomis finansuoto el. demokratijos projekto analizė	29
2.4.4.3. Panevėžio miesto el. demokratijos vertinimas pasaulio miestų ir Lietuvos miestų kontekste 31	31
3. EL. DEMOKRATIJOS PRIEMONIŲ DIEGIMO PANEVĖŽIO MIESTO SAVIVALDYBĖJE TYRIMAS	34
3.1. Tyrimo metodologija	34
3.2. Tyrimo organizavimas	36
3.3. Tyrimo respondentų charakteristika	38
3.4. Tyrimo duomenų analizė	39
3.4.1. Kiekybinio tyrimo duomenų analizė	39
3.4.2. Kokybinio tyrimo duomenų analizė.....	44
IŠVADOS IR SIŪLYMAI	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	63
SANTRAUKA.....	69
SUMMARY.....	70
PRIEDAI	71

LENTELĖS

1 lentelė. Kiti duomenys apie naudojamą el. demokratijos priemonėmis.....	41
2 lentelė. Lankomiausi el. demokratijos paslaugų puslapiai Panevėžio miesto interneto svetainėje 2012 ir 2013 m.	43
3 lentelė. Svarbiausi el. demokratijos proceso aspektai	50
4 lentelė. Grėsmės el. demokratijos siekiui.....	53
5 lentelė. Ekspertų pasiūlytos įdiegti el. demokratijos priemonės	57

PAVEIKSLAI

1 pav. Lietuvos, Austrijos, Švedijos el. dalyvavimo įvertinimo kaita	25
2 pav. Aukščiausių indeksą turinčių dešimties Lietuvos savivaldybių interneto svetainių vertinimo daliniai indeksai.....	32
3 pav. Komentarų skaičius 2012 ir 2013 m. įvairiuose moduluose	39
4 pav. Pranešimų skaičius problemų žemėlapyje 2012 ir 2013 m	40
5 pav. Pasisakymų ir temų skaičius forumuose 2012 ir 2013 m.	40
6 pav. Tinklaraščių skaičius	40
7 pav. Įrašų skaičius tinklaraščiuose	41
8 pav. 2014 sausio 1 dienai aktyvių prenumeratorių registracijos laikotarpiai	41
9 pav. El. demokratijos priemonių vertinimo, lyginant su kitomis Lietuvos savivaldybėmis, vidurkiai	46
10 pav. Skirtumas tarp įdiegtų funkcinių galimybių vertinimo ir faktinio naudojimo	47
11 pav. Pasiskirstymas pagal el. demokratijos priemonių aspektus.....	59

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Interviu klausimai	71
2 PRIEDAS. Respondentų atsakymai	74
3 PRIEDAS. Respondentų atsakymai	77
4 PRIEDAS. Respondentų atsakymai	81
5 PRIEDAS. Respondentų atsakymai	84
6 PRIEDAS. Respondentų atsakymai	88
7 PRIEDAS. El. demokratijos priemonių vertinimo palyginant su kitomis savivaldybėmis visų ekspertų vertinimų suvestinė	92
8 PRIEDAS. Google Analytics priemonėmis pateikiamos Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainės lankomumo duomenys	94

IVADAS

Temos aktualumas. Atsiradus internetui, pradėjus plačiai taikyti informacines komunikacines technologijas (toliau – IKT) demokratijos procese, pasaulyje vis plačiau imtas vartoti terminas „elektroninė demokratija“. Keičiantis technologinėms galimybėms, kinta ir kuriamos naujos el. demokratijos priemonės. Nustatomi, stebimi, keičiami el. demokratijos vertinimo rodikliai. Išbandomi įvairūs el. demokratijos diegimo būdai ir priemonės. El. demokratijos projektų iniciatyvos kyla iš valdžios, gyventojų, nevyriausybinių organizacijų. Tačiau „ nėra vieno, visuotinai priimto el. demokratijos apibrėžimo. Šio termino reikšmė kinta priklausomai nuo politinės kultūros ir nuo to, ar šis terminas taikomas lokaliu, nacionaliniu ar pasauliniu lygmeniu. Toliau žengdamos šiuo keliu šalys gali mokytis vienos iš kitų; yra galimybės tarptautiniams palyginimams ir standartizuotų vertinimo metodų nustatymui“ [Coleman, 2005, p. 31]. Analizuojant kitų šalių patirtį, galima ją įvertinti ir esant galimybėms pritaikyti mūsų šalyje. Susipažinus su kitų šalių sėkmės ar nesėkmės atvejais ir jų priežastimis, būtų lengviau išvengti klaidų Lietuvoje nusprendus diegti panašias į kitose šalyse jau įdiegtas priemones.

Lietuvoje taip pat įgyvendinamos nevyriausybinių organizacijų, pavienių asmenų, valdžios institucijų inicijuotos elektroninės demokratijos priemonės. Skiriasi jų tikslai, tikslinės grupės, populiarumas, panaudotos techninės priemonės ir kiti aspektai.

Vykdydamos projektus, atitinkančius „Projektų vykdomų pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonę Nr. VP2-3.1-IVPK-05-R „Elektroninė demokratija: regionai“ finansavimo sąlygų aprašą“ (toliau – Finansavimo sąlygų aprašas), Lietuvos savivaldybių administracijos galėjo įdiegti regioniniam lygmeniui skirtas el. demokratijos priemones. Finansavimo sąlygų apraše numatyti 2 stebėsenos rodikliai: „Sukurtų elektroninių paslaugų vartotojų, teigiamai vertinančių šias elektronines paslaugas, dalis po 2 metų nuo atitinkamų elektroninių paslaugų sukūrimo“ (matavimo vienetas – procentai), ir „Paremtos interaktyvios elektroninės viešosios paslaugos“ (matavimo vienetas – skaičius) [Finansavimo sąlygų aprašas, 2009]. Tačiau el. demokratijos procesas turėtų vystytis, tobulėti. Prie to turėtų prisidėti ir el. demokratijos priemonių tobulinimas. Norint ištaisyti galimai padarytas klaidas, tobulinti ar keisti įdiegtas el. demokratijos priemones, Finansavimo apraše numatytų rodiklių vertinimo nepakanka. Reikia įvertinti net tik bendrą projekto priemonių tinkamumą, bet įvertinti ir kiekvieną įdiegtą priemonę atskirai. Kiekviena savivaldybė galėjo pati pasirinkti kokias priemones diegti, kokius jų funkcionalumus numatyti, kokią nustatyti įdiegtų priemonių naudojimo tvarką.

Tyrimo problema: Nėra nustatytas įdiegtų Panevėžio miesto savivaldybėje el. demokratijos priemonių technologinio ir procedūrinio aspektų tinkamumas ir nenumatytos vystymo galimybės siekiant tobulinti el. demokratijos procesą.

Tyrimo objektas. Tiriama du el. demokratijos priemonių aspektai – technologinis ir procedūrinis. El. demokratijos priemonės gali būti siejamos su daugeliu aspektų. Technologinis ir procedūrinis aspektai pasirinkti todėl, kad įdiegtos el. demokratijos priemonės Panevėžio miesto savivaldybėje yra projekto, vykdyto pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonę Nr. VP2-3.1-IVPK-05-R „Elektroninė demokratija: regionai“, rezultatas. O dokumentuose, reglamentuojančiuose pagal šią priemonę vykdomus projektus, labiausiai akcentuojami šie du aspektai.

Tyrimo tikslas. Išanalizavus Panevėžio miesto savivaldybėje įdiegtas el. demokratijos priemones pasiūlyti būdus ir priemones el. demokratijos proceso Panevėžio miesto savivaldybėje tobulinimui.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti el. demokratijos priemonių kūrimo teorinius aspektus.
2. Išnagrinėti el. demokratijos priemonių kūrimo pavyzdžius pasaulyje ir Lietuvoje.
3. Tyrimo pagalba išanalizuoti ir įvertinti Panevėžio miesto savivaldybėje įdiegtas el. demokratijos priemones.

Tyrimo metodai. Analizuojant teorinę literatūrą apie el. demokratiją naudoti aprašomasis ir analitinis tyrimo metodai. Rengiant darbą naudota literatūra: moksliniai darbai, teisiniai su el. demokratijos tematika susiję dokumentai, su Panevėžio miesto savivaldybėje įgyvendintu el. demokratijos projektu susiję dokumentai, valdžios institucijų interneto svetainėse pateikiama su el. demokratija susijusi informacija. Tiriamąją darbo dalį sudaro dvi dalys. Pirmoji – kiekybinis apžvalginis tyrimas. Jo duomenų šaltinis – Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainės duomenys, matomi svetainės administratoriaus teisės turinčiam naudotojui ir Google Analytic pateikiamos statistinės ataskaitos. Remiantis duomenų analize, palyginimu daromos išvados apie tai, ar priemonės realiai naudojamos, ar naudojamos taip, kaip numatyta procedūrų aprašyme, ar išnaudojamos visos įdiegtos el. demokratijos priemonių galimybės. Antroji tiriamojo darbo dalis – kokybinis ekspertų nuomonės tyrimas, kurio metu duomenys surinkti apklausos būdu iš 5 el. demokratijos ekspertų. Ekspertai tyrimui pasirinkti taip, kad būtų kompetentingi vienoje ar keliose iš šių veiklų el. demokratijos priemonių diegimo ar el. demokratijos projektų įgyvendinimo srityje: planavimu, vertinimu, kūrimu, diegimu, priežiūra, naudojimu. Ekspertų atsakymai padėjo įvertinti

kiekvieną Panevėžio miesto savivaldybėje įdiegtą el. demokratijos priemonę atskirai, įvertinti įdiegtų priemonių tinkamumą, technologinio ir procedūrinio aspektų reikšmę.

Darbo struktūra. Darbą sudaro trys skyriai. Pirmame analizuojami el. demokratijos priemonių kūrimo ir įgyvendinimo teoriniai aspektai. Antrame – el. demokratijos priemonių įgyvendinimo patirtis pasaulyje. Apžvelgiama Austrijos, Estijos, Švedijos ir Lietuvos el. demokratijos diegimo specifika. Trečioji dalis – empirinis el. demokratijos priemonių diegimo Panevėžio miesto savivaldybėje tyrimas, susidedantis iš 2 dalių: 1) žvalgybinio tyrimo, kuriame analizuojami ir vertinami statistiniai įdiegtų priemonių duomenys; 2) ekspertų nuomonės apie atskiras el. demokratijos priemones ir įdiegtų priemonių technologinį ir procedūrinį aspektus tyrimas. Darbo pabaigoje pateikiamos tyrimo rezultatus apibendrinančios išvados ir pasiūlymai.

Darbo praktinis ir mokslinis reikšmingumas. Tyrimo, analizuojančio Panevėžio miesto savivaldybėje įdiegtų priemonių tinkamumą, įdiegtų priemonių vertinimą nebuvo atlikta. Moksliniu požiūriu darbas reikšmingas kaip atskiros savivaldybės atvejo tyrimas. Palyginus keleto savivaldybių panašius tyrimus galima būtų daryti prielaidas apie el. demokratijos priemonių technologinių ir procedūrinių sprendimų tendencijas, priemonių tinkamumą, būdingas diegimo klaidas. Praktiškai darbas naudingas Panevėžio miesto savivaldybei kaip el. demokratijos priemonių tobulinimo kryptį įvardinimas. Kitoms savivaldybėms naudingas kaip pasidalinimo patirtimi priemonė. Tuo atveju, jei tyrimu būtų nustatyti teigiami įvertinimai, Panevėžio miesto savivaldybėje įdiegtos el. demokratijos priemonės galėtų būti sektinas pavyzdys kitoms savivaldybėms tobulinant jose įdiegtas priemones. Neigiami vertinimai taip pat būtų vertingi kaip patirtis, leidžianti kitoms savivaldybėms išvengti galimų klaidų. Toks tyrimas galėtų padėti kitoms savivaldybėms įvertinti jose įdiegtų priemonių tinkamumą, galimybes įvertinti ten dar neįdiegtų paslaugų diegimo reikalingumą.

1. EL. DEMOKRATIJOS PRIEMONIŲ KŪRIMO IR ĮGYVENDINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. El. demokratijos samprata ir raidos tendencijos

Nėra nusistovėjusio vieningo apibrėžimo, nusakančio el. demokratijos sąvoką. Nors daugelis neišsivaizduoja el. demokratijos be interneto, T. Vedel pateikia tokį el. demokratijos atsiradimo laiką ir įvardina vystymosi laikotarpius: „Demokratiinių procesų tobulinimas panaudojant informacines technologijas atsirado ne su internetu, o palaipsniui vystėsi nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos ir kompiuterių atsiradimo. Priklausomai nuo technologijų išsivystymo lygmens iš vienos pusės, iš kitos pusės politinio konteksto ir visuomenės supratimo apie demokratijos problemas, galima išskirti tris el. demokratijos vystymosi etapus“ [Vedel, 2006, p. 226]. Pirmas etapas – „Valdančioji mašina“. Etapo pradžia – 1950 m. Šio etapo techninis kontekstas – centralizuotos sistemos. Galimybė kompiuteriuose kaupti didelius duomenų kiekius. Antras etapas – „Teledemokratija, stiprinanti socialinius ryšius“. Etapo pradžia – tarp 1970 – 1980 m. Naują etapą lėmusios technologijos – kabelinė televizija ir personaliniai kompiuteriai. Trečiasis etapas, pavadintas „Kiberdemokratija kaip nauja valdymo forma“ - prasidėjo 1990 – 2000 m. Naują etapą lėmusi technologija – internetas, kaip globalaus, liberalaus, atviro tinklo atsiradimas, leidęs nehierarchinį bendravimą“ [Vedel, 2006 p. 226-229].

Mokslininkai pateikia įvairius el. demokratijos apibrėžimus. Pvz:

„El. demokratija yra, kai „demokratiniai sluoksniai“ informacinių ir ryšių technologijas bei strategijas naudoja politiniuose procesuose vietos bendruomenių, šalių/regionų, tautų ir pasaulio mastu.

„Demokratiniai sluoksniai“ apima šiuos demokratijos dalyvius:

- valdžios institucijos
- išrinkti pareigūnai
- žiniasklaida (ir didieji interneto portalai)
- politinės partijos ir interesų grupės
- pilietinės visuomenės organizacijos
- tarptautinės nevyriausybinės organizacijos
- gyventojai / rinkėjai“ [Clift, 2003, p. 2].

„El. demokratija sudaro galimybę naudoti IKT politiniame procese, apimančiame informavimą, diskusijas ir sprendimų priėmimą, taip pat apima visas demokratijai priskiriamas politines ir pilietines teises“ [Liden, 2014, p.3].

„El. demokratija yra plati sąvoka, skirta bet kuriai iš šešių demokratiškų veiklų aspektų, vykdomų elektroninėmis priemonėmis. Šios šešios veiklos: el. aktyvumas, el. agitavimas, el. pilietiškumas, el. teisiškumas, el. dalyvavimas, ir el. balsavimas. Laipsnis, kuriuo jie yra naudojami, priklauso nuo tokių kintamųjų kaip išteklių prieinamumas, visuomenės noras ir vyriausybės valia“ [Garson, 2006, p. 90].

El. demokratija apibrėžiama kaip nuolat kintantis procesas: „Demokratija visada buvo socialinis eksperimentas. Jis geriausiai veikė ne kaip konstitucinės ir institucinės sistemos dalis, bet kaip siekiamybė, nuolat tobulinamas, atnaujinamos ir priklausomas nuo moralės pagrindinių vertybių vilčių rinkinys. El. demokratija, tam tikra prasme, yra demokratijos eksperimento istorinės raidos etapas. Pats eksperimentas – el. demokratija – siekia naudoti naujas, interaktyvias technologijas suteikiant daugiau tikroviškumo demokratijos teiginiui, kad tam tikra prasme vyriausybė yra *žmonių* ir vyriausybė yra *žmonėms*. El. demokratija nėra eksperimentas, turintis išstumti visa, kas sukurta iki šiol. [...] El. demokratija turi būti esamų modelių priedas ar papildymas“ [Coleman et al., 2005, p.30].

Apibendrinant, el. demokratijos sąvoka mokslinėje literatūroje apibrėžiama įvairiai. Tam, kad ilgainiui nenusistovi visuotinai priimtas vieningas apibrėžimas, įtakos turi ir tai, kad pats el. demokratijos procesas yra įtakojamas daugelio kintančių veiksnių. Didelė įtaką el. demokratijos pokyčiams turi ir nuolat besikeičiančios informacinės technologijos, kurios, kaip pastebi ne vienas mokslinės literatūros autorius, yra vienas iš dalykų, vienijančių el. demokratijos apibrėžimus.

Vidaus reikalų ministerijoje 2013 m. lapkričio 14 – 15 d. vykusios konferencijos „Kur mes esame, kur mes einame“ plenarinėje sesijoje 4 PL4 „Kaip mes įsivaizduojame el. valdžią ateityje“ buvo skaitomas Prof. Dr. Maria A. Wimmer pranešimas „Mokslinių tyrimų įnašas ateities el. valdžiai ir el. dalyvavimui“ [www.vrm.lt svetainės informacija]. Šiame pranešime minimi šeši el. valdžios ir el. dalyvavimo ateities aspektai:

1 Piliečiai ir NVO įgalinami per socialinius tinklus ir mobiliąsias technologijas (t.y. taikant įvairias technologijas, tame tarpe ir mobiliesiems įrenginiams skirtas; plečiant paslaugų; apjungiant įvairias technologijas; integruojant įvairias informacines sistemas ir programas; panaudojant ir debesų infrastruktūrą; įtraukiant tiek pavienius asmenis, tiek organizacijas; įgalinant politinį dialogą, demokratiškus dalyvavimo principus, atvirumą, priimtinumą, įtraukti).

2 Daugiakanalis valdžios paslaugų teikimas, iš dalies išvystytas ir daugumos gyventojų dėka (Vyriausybė ir dalyvavimo paslaugos sukurtas ir plėtojamos bendradarbiaujant su gyventojais; piliečiai ir organizacijos aktyviai skatinami dalyvauti; tam tikrais atvejais paslaugos ir infrastruktūra įkeliama į debesis; paslaugos prieinamos internete naudojantis skirtingais kanalais,

apjungiant įvairias technologijas bei naudojant įvairius prieigos prie paslaugų įrankius bei fizinę prieigą prie paslaugų teikėjų tiems, kas negali ar nenori naudotis jokiais įrankiais – nei išmaniaisiais telefonais, planšetiniais kompiuteriais, skaitmenine televizija, informaciniais kioskais ar kitomis populiariais prieigos priemonėmis).

3 Politikos sprendimų priėmimas, naudojant pažangųjį modeliavimą ir išnaudojant atvirus ir didelius duomenų šaltinius (platus modeliavimo panaudojimas suteikia skirtingų politikos modeliavimo traktuočių, požiūrių patikrinimo galimybę; galimybę skirtingas politikos sprendimus pagrįsti modeliavimo priemonių pagalba; politikos sprendimams suteikti daugiau suprantamumo, skaidrumo, informuotumo; įtraukiant į modeliavimą pagrindines suinteresuotąsias šalis, gyventojus ir inteligentus; įtraukiant viešai prieinamus duomenis, apjungtus su suinteresuotųjų šalių įvedamais pagrįstais duomenimis; įtraukiantį darbą didelių duomenų kiekių analizės specialistus.

4 Nauja atvirumo ir skaidrumo kultūra lems didesnę pasitikėjimą ir didesnę viešojo sektoriaus pridėtinę vertę (padidėjusį pasitikėjimą lems skaidrumas, atvirumas, dalyvavimas; subalansuoti užtikrinant korupcijos mažinimą, duomenų šnipinėjimo mažinimą, užtikrins duomenų privatumą bei informacijos atvirumą siekiant naudoti ekonomikai ir visuomenei).

5 Standartai ir interoperabilumas Europoje be skaitmeninių kliūčių (egzistuos teisinis, organizacinis, semantinis ir techninis interoperabilumas, tame tarpe skaitmeninis tapatybės nustatymas, duomenų mainai, el. infrastruktūros; judėjimas ir verslas Europoje - be skaitmeninių kliūčių).

6 Europos interoperabilios elektroninės vyriausybės palengvins prekybą, gyvenimą ir studijas visur visame pasaulyje. [Wimmer, 2013, p.8-15]

Apibendrinant, prognozuojama tolesnė el. demokratijos proceso plėtra diegiant naujausias technologijas. Siektini plėtros tikslai nėra pats technologijų tobulėjimas, tačiau tų tikslų pasiekimas neįmanomas, jei nebus pasinaudota naujomis technologinėmis galimybėmis.

1.2. El. demokratijos principų analizė ir tendencijos

Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2009 m. pateiktose rekomendacijose el. demokratijai (toliau – Rekomendacijos el. demokratijai) pateikiami principai, į kuriuos ES šalys turi atsižvelgti suinteresuotosios šalys, diegdamos arba tobulindamos elektroninę demokratiją. Šiame dokumente pateikiami 80 el. demokratijos principų P.1. - P.80., tarp kurių:

„P.11. Naudojantis el. demokratija gali būti įmanomas kiekvienas dalyvavimo būdas:

- Informavimas;

- Bendravimas, konsultavimas, svarstymas;
- Susitarimas, įgaliojtas dalyvavimas, bendras sprendimų priėmimas, sprendimų priėmimas.

P.12. El. demokratija gali būti diegiama įvairaus sudėtingumo laipsnio, įvairių demokratijos tipų, skirtinguose demokratijos plėtros etapuose. Nėra nurodoma kaip diegti, nėra pavyzdinio specifinio el. demokratijos tipo.[...]

P.34. E-demokratijai reikalingi tarpdisciplininiai ir tarpvalstybiniai moksliniai tyrimai.“ [Recommendation, 2009].

P.35. – P.47. Rekomendacijų el. demokratijai principai skirti el. demokratijos sektoriams (el. parlamentui, el. teisėkūrai, el. teisingumui, el. tarpininkavimui, el. aplinkosaugai, el. rinkimams, el. referendumams, el. iniciatyvoms, el. konsultacijoms, el. peticijoms, el. agitacijoms, el. apklausoms, el. forumams“ [Recommendation, 2009].

Rekomendacijų el. demokratijai P.48. – P.58. principai skirti technologijai. Tarp jų:

„P.49. Nors el. demokratija priklausoma nuo šiuolaikinių, tinkamai pritaikytų IKT, bet daugiau ir geresnių technologijų negali savaime lemti daugiau ir geresnės demokratijos.

P.50. Technologija nėra sprendimas, tai galimybės suteikimas; tai įrankis, galintis paremti ir sustiprinti demokratijos procesą.

P.51. Technologijų reikšme demokratijai yra antraeilė. Technologija neturi būti elektroninės demokratijos diegimo priežastis. [...]

P.53. Atsakomybė už naudojamas technologijas tenka prižiūrinčiam el. demokratijos priemonės institucijai. Svarbiausias dalykas, kad atitinkama IKT turėtų veikti saugiai“ [Recommendation, 2009].

Rekomendacijų el. demokratijai P.59. – P.67. principai skirti diegimui.

Rekomendacijų el. demokratijai P.68. – P. 72. principai skirti galimybėms, iššūkiams, kliūtims ir rizikai.

Rekomendacijų el. demokratijai P.73. – P. 80. principai skirti taisyklėms ir reguliavimo sistemoms. Tarp jų:

„P.74 El. demokratijos reguliavimas apima teisių ir apribojimų suteikimą. Reguliavimas gali būti įvairių formų ir gali būti vykdomas įvairių el. demokratijos proceso dalyvių skirtingais lygiais, įskaitant valstybės institucijas, priemonių teikėjus ir pačius vartotojus. Pusiausvyra tarp prieigos teisių ir apribojimų yra vienintelis būdas piliečių interesams užtikrinti ir apsaugoti“ [Recommendation, 2009].

Apibendrinant, Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2009 m. pateikiamose rekomendacijose el. demokratijai išsamiai ir įvairiapusiškai pateikia el. demokratijos principus, kuriais turėtų būti vadovaujama planuojant, diegiant, tobulinant el. demokratijos priemones.

1.3.El. demokratijos diegimo problematika

El. demokratijos procesas ne visada vyksta sklandžiai, ne visada taip, kaip numatyta. S. Coleman ir Donald F. Norris įvardina 4 galimas kliūčių el. demokratijos sėkmei rūšis: politinės, dalyvavimo, organizacinės ir technologinės kliūtys:

Kaip **politinės kliūtys** įvardinamos aiškumo nebuvimas (kas ir ką svarsto, kokie to padariniai); institucinės (nepasitikima naujomis priemonėmis, neaišku kas ir kaip turi teikti konsultacijas); netolygus el. demokratijos išsidėstymas skirtinguose valdžios lygmenyse (kuo aukštesnis lygmuo, tuo sunkiau jis pasiekiamas el. demokratijos priemonėmis, o daugelis politinių sprendimų priimami nepasiekiamuose lygmenyse); visuomenės problemos (nesidomėjimas, nesupratimas, nedalyvavimas politiniuose procesuose)

Dalyvavimo kliūtimis įvardinamos galimybė iškreiptai atvaizduoti visuomenės nuomonę, nes ne visos visuomenės grupių nuomonės išsakomos. Taip pat visuomenei neaišku ar į jų pareikštą nuomonę bus atsižvelgiama.

Organizacinės kliūtys. Demokratijos procesui svarbu tai, kas laikoma vertybe ir kokie yra siekiai. Kartais organizacinės kliūtys parodo nepakankamai subrendusį požiūrį.

Technologinės kliūtys. Technologijų naudojimas sukelia ne vien tik galimybes, bet ir kliūtis. Technologijos nėra neutralios, – el. demokratijos dalyviai tampa priklausomi nuo jas diegiančių ekspertų ir verslininkų interesų [Coleman, Norris, 2005, p. 23-25]

Kaip galimybių ir grėsmių šaltinis technologijos įvardinamos ir Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijose el. demokratijai: „IKT, viena vertus, žymiai padidina žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių naudojimą ir įgyvendinimą, kita vertus, neigiamai veikia šias ir kitas teises, laisves ir vertybes“ [Recommendation, 2009].

Rekomendacijų el. demokratijai P.68. – P. 72. minimos galimybės, iššūkiai, kliūtys ir rizikos. Tarp jų:

„P.69. Iššūkiai, kliūtys ir rizika el. demokratijai gali įgyti įvairius pavidalus ir gali būti politinės, teisinės, organizacinės, technologinės, ekonominės, finansinės, socialinės ar kultūrinės. Būtina į jas atkreipti dėmesį, įveikti jas ir nuo jų apsisaugoti. [...]

P.71. Galimos kliūtys el. demokratijai apima iš paslaugų teikėjo pusės – nevienodą demokratijos suvokimą, išteklių trūkumą, organizacinius suvaržymus ir struktūrinius apribojimus; iš paslaugos gavėjo pusės – suinteresuotųjų šalių skirtingus interesus ir nuogastavimus.

P.72. Su elektronine demokratija susijusi rizika kyla dėl techninio ir politinio piktnaudžiavimo, nedemokratiško IKT naudojimo, galimybių, kad technologijos gali padėti priimti sprendimus, neigimo. Bendruomenių susiskaldymas gali kelti pavojų demokratijos visuotinumui. Apsaugos ir atitinkamos sankcijos nuo neteisėto naudojimo yra būtinos“ [Recommendation, 2009] .

Pasak literatūros tyrimo „E-government implementation: A bird’s eye view of issues relating to costs, opportunities, benefits and risks“ apie el. valdžios kaštus, galimybes, naudą ir riziką autorių (tyrimui buvo atrinkti ir išanalizuoti 132 straipsniai) [Weerakkody et al., 2013, p.2], nėra pakankamai mokslinių darbų, ypač empirinių tyrimų, susijusių su e- valdžios rizikų tyrimais. Nagrinėtų mokslo darbų tarpe iš 48 su rizika susijusių darbų tik 15 nagrinėjo rizikas, susijusias su technologijų įdiegimu. Taip pat minima, kad daugelyje tyrimų rizikų nustatymas nebuvo pagrindinis tikslas. Nors rizikos faktorių poveikis tiesiogiai siejamas su tam tikros el. valdžios sistemos dalies įdiegimu arba neįdiegimu, akivaizdu, jog turi būti atliekami šių faktorių išsamesni tyrimai. Su el. valdžios kaštais, galimybėmis, nauda ir rizika susiję mokslo darbai lems tolesnius el. valdžios įgyvendinimo modelius [Weerakkody et al., 2013, p.15-17].

Apibendrinant, el. demokratijos problematika susijusi su nuolat kintančiais aspektais, dalis jų kiekvienai šaliai, diegiamam projektui gali būti specifiniai. Todėl el. demokratijos proceso kiūtis ar rizikos veiksnius iš anksto numatyti ir jų išvengti gali būti sudėtinga. Išsamesni moksliniai tyrimai leistų geriau pažinti ir valdyti el. demokratijos procesą, ir padidintų sėkmės galimybes.

2. EL. DEMOKRATIJOS PRIEMONIŲ DIEGIMO PATIRTIS PASAULYJE

Daugiau ar mažiau, informacinės technologijos turi įtakos demokratijos procesams beveik visose pasaulio šalyse. Politinė situacija, kultūriniai, socialiniai, visuomenės raštingumo, interneto sklaidos ir daugelis kitų dalykų įtakoja el. demokratijos procesą. Todėl pasirinktos darbe apžvelgti šalys, kuriose su el. demokratija susiję aspektai nebūtų labai nutolę nuo Lietuvos el. demokratijos procesus įtakojančių aspektų.

2.1. El. demokratijos priemonių diegimas Austrijoje

„Austrijoje per pastaruosius kelerius metus taip pat įgyvendinti keli projektai (iš esmės – diskusijų forumai ir el. apklausos), kuriais siekiama geriau informuoti piliečius apie planuojamas iniciatyvas ir paklausti jų nuomonės [...]. El. valdžios paslaugų portalas www.HELP.gv.at naudoja socialinius tinklus („Facebook“ ir „Twitter“) aktualiai informacijai skelbti.“ [Lietuvos informacinės visuomenės plėtros tendencijų ir prioritetų 2014-2020 metais vertinimas, 2012 p. 200]. Mokslininkai ieško galimybių el. demokratijos procesui panaudoti jau turimas priemones – socialinius tinklus, ir mano, kad Twitter socialinis tinklas yra puiki priemonė tiek to pačio lygmens dalyvių diskusijoms tarpusavyje, tiek konsultacijoms su kitų el. demokratijos dalyvių grupių (ir „paprastų piliečių“) atstovais [Maireder et al., 2012, p. 160].

Mokslininkų darbuose minimos iniciatyvos, kuriomis siekiama skatinti atvirą Vyriausybę Austrijoje. Jos gali būti vertinamos kaip pirmas bandymas paskatinti komunikaciją tarp politinių suinteresuotųjų šalių, mokslininkų ir techninių šios srities ekspertų. Asociacija Open3 suteikė naujų bendradarbiavimo galimybių piliečiams ir vyriausybei nuo 2010 metų pradžios. Open3 yra atviras, technologijų tinklas, veikiantis kaip tarpininkas tarp politikos, administravimo, ekonomikos ir piliečių, siekiant sudaryti galimybę perduoti žinias kiekvienoje srityje. Pirmasis projekto pasiekimas - 2011-2014 m. biudžeto duomenų vizualizacija [Parycek P., 2012, p. 245].

Pasak mokslininkų, [Medimorec et al. 2014], el. demokratijos projektų Austrijoje nėra diegiama daug. Konsultantai ir projektų rengėjai, išnagrinėję apie 30 galimų projektų, įrodinėjo, jog el. dalyvavimas gali sustiprinti priklausomumo vietai jausmą, didinti administracinės veiklos efektyvumą ir pagerinti savivaldybės įvaizdį. Tačiau Austrijoje trūksta el. dalyvavimo techninės sklaidos tyrimų; el. dalyvavimo projektams diegti trūksta biudžeto lėšų. Tačiau iš „apačios į viršų“

kylančios iniciatyvos ragina plėtoti visuomenės ir valdžios bendradarbiavimą. Nors yra įdiegta įvairių priemonių, tačiau palyginus su Vokietija, Austrija tebėra planavimo stadijoje. Tačiau Austrijos el. valdžios strategija jau nuo 2006 m. vertinama kaip pirmaujanti. Reikėtų panaudoti ir el. dalyvavimo potencialą, kurti inovatyvias priemones piliečių įtraukimui. Austrijoje, stiprus bendradarbiavimas tarp įvairių suinteresuotųjų šalių, buvo nustatytas siekiant išplėsti el. dalyvavimo ir atgaivinti demokratijos potencialą. Dunojaus universitetas Krems bendradarbiauja su visais trimis sektoriais (viešuoju, privačiu ir NVO) ir Austrijos Federalinės kanceliarija formuojant politiką ir atliekant mokslinius tyrimus. Universiteto tyrimų dėmesys sutelktas į el. dalyvavimo ir el. demokratijos procesus nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu [Medimorec at al, 2011, p. 13,14].

Vis daugiau dėmesio skiriama atvirų duomenų teikimo galimybei. Kaip rašoma 2013 m. „E-demokratijos ir atviros vyriausybės“ konferencijos leidinyje, 2011 m. Vienos miesto portale data.wien.gv.at pradėti teikti atviri valdžios duomenys (angl. Open Government Data, toliau tekste – OGD). Nacionaliniame OGD portale 2013 m. balandį buvo 18 organizacijų 698 duomenų rinkiniai. Šiuo metu duomenimis daugiausia naudojasi mėgėjai ir finansinės naudos šie duomenų rinkiniai neduoda. Tačiau tikimasi, kad šių duomenų analizės, apdorojimo, vizualizacijos, integracijos pagalba bus sukurti nauji verslo modeliai [Eibl, Lutz, 2013, p. 294].

Kaip minima moksliniuose straipsniuose, el. demokratijos priemonių diegimas Austrijoje neapsiriboja vien techninių priemonių įdiegimu – tiriamas poreikis, panaudojimo galimybės, kaštai, numatomi vertinimo kriterijai ir kt. Pvz. siekiant padėti nustatyti duomenis, kurie gali būti pateikti visuomenei, siūlomi duomenų, vertinamų dėl pateikimo OGD portale rodikliai, vertinant pagal šiuos kriterijus: neatskleidimas / teisiniai apribojimai; asmens duomenys; įmonių duomenys; autorinės teisės; reikšmė; kaina; duomenų turinio kokybė; techninės galimybės, standartai; sinergija; atitiktis OGD principams [Krabina, 2012, p. 297 - 299].

Apibendrinant, Austrijoje iniciatyvoms „iš viršaus į apačią“ ruošiamasi pirmiausia norint sukurti strategiją ir moksliskai pagrindus pasirinktus el. demokratijos diegimo kelius. Todėl „iš apačios į viršų“ kylančios iniciatyvos dažnesnės nei valdžios iniciatyvos.

2.2. El. demokratijos priemonių diegimas Estijoje

Estija pastarąjį dešimtmetį bandė įsitvirtinti kaip itin pažangi šalis šiuolaikinių informacinių technologijų visuomenėje, mėgsta pati save pristatyti kaip „E-stonia“ [Charles, 2005].

Nuo pat nepriklausomybės paskelbimo 1991 m. Estijos valdžia ėmėsi diegti informacines technologijas skatindama valdžios ir piliečių bendradarbiavimą. [Hinsberg et al., 2013, p. 17].

Skiriamą dėmesį elektroninės demokratijos temai Estijoje patvirtina su el. demokratija susijusių punktų įtraukimas į informacinės visuomenės strateginius dokumentus:

2008 m. buvo patvirtinta Vietos savivaldos informacinės visuomenės strategija. Buvo atkreiptas dėmesys ir į el. demokratijos procesą vietiniu lygmeniu. Vienu iš numatytų tikslų buvo įvardintas kad vietinės valdžios institucijos turėtų įdiegtas priemones, leidžiančias gyventojams dalyvauti vietos gyvenimo valdyme – dalyvauti sprendimų priėmimo procese naudojantis interneto technologijomis (stebėti tarybų posėdžius, komentuoti sprendimų projektus, teikti pasiūlymus dėl sprendimų projektų). Asmens tapatybės kortelė nurodyta kaip būtina norint naudotis minėtomis el. demokratijos priemonėmis [Hinsberg et al., 2013, p. 23 - 24].

2013 m. patvirtintoje Estijos informacinės visuomenės strategijoje yra minimos ir piliečius orientuotų viešųjų paslaugų kūrimas ir elektroninių priemonių, skirtų visuomenės ir valdžios dialogui teikimas. Dokumente atkreipiamas dėmesys ir į būtinybę didinti žmonių sąmoningumą, atsižvelgiant į naujas galimybes ir riziką, susijusią su informacinės visuomenės plėtra [Hinsberg et al., 2013, p. 23].

Šiame Estijos el. demokratijos proceso tyrime autoriai nustato skirtingas el. demokratijos sritis: nevyriausybinių organizacijų ir plačiosios visuomenės įtraukimą į politines diskusijas ir teisėkūros procesą G2C ir C2G formatu; paprastų žmonių aktyvumą socialiniuose tinkluose (C2C formatu); elektronines (angl. *online*) politines kampanijas ir elektroninį balsavimą. Plačiausiai žinomas – el. balsavimas (pirmą kartą Estijoje elektroniniu būdu buvo balsuojama regioninės valdžios rinkimuose 2005 m.) [Hinsberg et al., 2013, p. 24].

El. demokratijos projektai, inicijuoti centrinės valdžios (pvz. TOM (reiškia „šiandien aš sprendžiu“, *osele.ee* (reiškia „dalyvauti“)) ir gyventojų, buvo populiarūs. Atrodytų, valdžios institucijų ir gyventojų tarpusavio įtaka paslaugų, demokratijos, sprendimų priėmimo procesuose turėtų būti stipriausi būtent vietinės valdžios lygmenyje. Tačiau el. dalyvavimo priemonės vietiniame lygmenyje diegiamos kur kas lėčiau nei centrinės valdžios lygmenyje [Hinsberg et al., 2013, p. 25 26].

Estijos namų savininkų konfederacijos iniciatyva sukurta e. peticijų portalą www.petitsioon.ee ketinama patobulinti, kad galima būtų įteisinti portale pateiktų peticijų perdavimą miestų taryboms ar savivaldybėms [Hinsberg et al., 2013, p. 27 28].

Nepaisant aukštų Estijos el. demokratijos įvertinimų tarptautiniu mastu, yra mokslininkų, analizuojančių ir įvardinančių padarytas klaidas ar trūkumus, iškilusias problemas bei ieškančių galimybių tobulinti el. demokratijos procesą. Pvz. M. Kitsing nuomone, Estijos el. demokratijos įgyvendinimui skirti aukšti indeksai nebūtinai reiškia tikrąjį praktiškai esančios el. valdžios

supratimą. Analizuojant atskirus el. paslaugų pavyzdžius pastebimas atotrūkis tarp formalių el. valdžios charakteristikų rodiklių ir faktiškai veikiančios el. valdžios. Jaučiami skirtumai tarp interneto priemonių suteikiamų galimybių ir faktinio šių galimybių naudojimo. Estijoje dabartinė situacija tokia, kad el. paslaugos tiek privačiame tiek viešajame sektoriuose plėtojamos labai netolygiai. Tai nereiškia, kad el. valdžia veikia netinkamai. Tai atkreipia dėmesį į tai, kad esama el. valdžios situacija yra kur kas labiau įvairialypė, nei tam tikrais apibendrintais rodikliais galima būtų nusakyti [Kitsing 2011, p.16].

Apibendrinant, Estijoje el. demokratiniai procesai vystosi intensyviai, prie to aktyviai prisideda ir visuomenės, ir valdžios iniciatyvos. Yra pavykusių projektų, tapusių pavyzdžiu kitoms el. demokratijos priemonės diegiančioms valstybėms. Yra projektų, kurie išblėso nepateisinę visų į juos dėtą vilčių. Tačiau diegiant el. demokratiją šalis eina inovacijų keliu, kuriame net iš nepasiteisinusių priemonių ir pati Estija, ir kitos šalys gali pasisemti patirties, išanalizuoti klaidas, gal įvertinti galimybes iš naujo ir bandyti diegti įvedant patobulinimus.

2.3.El. demokratijos priemonių diegimas Švedijoje

Mokslininkai pažymi, kad Švedija yra viena iš šalių, kuriose informacinių technologijų sklaida yra pažengusi toliausiai, taigi technologinės galimybės el. demokratijos plėtrai yra plačios. Šalis dažnai minima kaip demokratiškai sveika – gyventojai yra palyginti gerai informuoti apie politiką, ir gyventojų dalyvavimo rinkimuose procentas yra aukštas (virš 80%). Tačiau labai didelę įtaką Švedijoje daro atstovaujamosios demokratijos stiprumas, kurį lemia labai stiprios politinės partijos. Net pažymima, kad išrinkti atstovai dažniausiai balsuotų už partijos siūlomą nuomonę, o ne už gyventojų išreikštą pasirinkimą, jei būtų neatitikimas tarp partijos ir gyventojų nuomonės. Taigi nors Švedijoje buvo aukštas informacinių technologijų lygis ir tvirtos demokratijos tradicijos sudarė palankias sąlygas el. demokratijos priemonių diegimui, Švedijos valdžia nedarė nieko, kad tokį diegimą paskatintų. Mėginant atsiliepti į akivaizdžius iššūkius Švedijos atstovaujamajai demokratijai, prasidėjo taikomų naujų gyventojų dalyvavimo formų, ypač įvairių el. dalyvavimo formų vietos lygiu, tendencija. Nacionaliniu lygmeniu vyriausybė sukūrė galimybę IRT parentiems el. dalyvavimo procesams, siekdama padidinti dalyvavimą ir pasitikėjimą politinėmis institucijomis. Tačiau nors šalies vyriausybė ir palaikė el. demokratijos iniciatyvų idėją, savivaldybės galėjo pačios spręsti kiek ir kokių el. demokratijos priemonių joms diegti. Tai lėmė netolygią el. demokratijos plėtrą – vienos savivaldybės priemonių įdiegė greitai ir daug, kitos delsė pradėti el. demokratijos priemonių diegimą. Tačiau dauguma savivaldybių pasirinko vidurio kelią

įdiegdamos keletą iniciatyvų [Karlsson et al. , 2013, p. 6-10]. Mokslininkai teigia, kad nacionaliniu lygmeniu apie el. dalyvavimą nelabai yra ką pasakyti. Du valdžios įdiegti projektai įvardinti kaip nelabai vertingi: „Laikas demokratijai“ (angl. *Time for Democracy*) 2000 – 2002 m. siekė padidinti gyventojų informuotumą ir dalyvavimą politiniuose procesuose; antroji iniciatyva, „Dalyvaujant Švedija“ (angl. *Participating Sweden*), buvo programa, kuri 2006-2009 m. siekė kovoti su socialine atskirtimi ir plačiau didinti dalyvavimą Švedijos visuomenėje [Karlsson et al. , 2013, p. 11] .

Kaip jau minėta, regioniniame lygmenyje el. demokratijos plėtros iniciatyvų nebuvo daug, tai lėmė savivaldybių pasirinkimo galimybė. Tačiau mokslininkai įvardina kelias priemones kaip dažniau pasitaikančias: „patariamieji referendumai“ įvardinami kaip labiausiai ambicinga priemonė. Buvo atvejų, kai šia priemone pasinaudojo nemažas skaičius gyventojų – tarp 30 ir 60%. Taip pat minimi el. forumai ir el. peticijos [Karlsson et al., 2013, p. 12-13].

Mikaelsson, Wihlborg 2011 m. konferencijoje „El. demokratija ir atvira vyriausybė“ (angl. *Conference for E-Democracy and Open Government*) nagrinėdami el. demokratijos procesą Švedijos Botkyrka savivaldybėje nurodė, kad ši savivaldybė daugelyje vertinimų laikoma viena iš pirmtakių diegiant el. demokratijos priemones, tačiau pati savivaldybė vertina savo el. demokratijos procesą kaip nepavykusį. Šiame tyrime remiamasi tiriamos savivaldybės tarybos narių ir darbuotojų nuomonės, susijusių dokumentų analizės, įdiegtų priemonių vertinimo duomenimis [Mikaelsson, Wihlborg 2011, p. 85]. Nagrinėjama el. demokratijos priemonė – el. dialogas, įdiegta 2006 m., veikianti kaip el. forumas. Nurodoma, kad 2006 – 2010 m. naudojimasis šia priemone buvo žemas ir nepateisino lūkesčių. Nesėkmės priežastys suskirstomos į technologinius apribojimus, temų trūkumą, galimybės daryti įtaką trūkumas, silpną bendruomeniškumo jausmą [Mikaelsson, Wihlborg 2011, p. 87 - 89].

Apibendrinant, diegiamų el. demokratijos priemonių įvairovė Švedijos regioniniame lygmenyje gali būti vertinama kaip galimybė išbandyti priemonę nedideliame regione prieš įdiegiant visoje šalyje. Atsižvelgiant į priemonių skirtumus tarp savivaldybių galima būtų vertinti, kad ne visų regionų gyventojai turi vienodas galimybes dalyvauti el. demokratijos procesuose. Tarptautiniu mastu atliekamų vertinimų gan aukštos pozicijos gali nesutapti su pačių el. demokratijos priemonių diegėjų nuomone dėl to, kad diegiant priemones buvo įvardinami labai aukšti siekiai, ir jų nepasiekimas vertinamas kaip nesėkmė. Tuo tarpu kitose šalyse nekeliami tokie aukšti reikalavimai tarsi leidžia vertinti diegėjams savo ir kitų (tame tarpe ir Švedijos) projektus kaip pavykusius. T.y. nevienodas tų pačių projektų įvertinimas gali būti dėl to, kad skiriasi jų vertinimo kriterijai.

2.4.El. demokratija Lietuvoje

2.4.1. El. demokratijos priemonių diegimo strategijos ir kryptys

Strateginiuose Lietuvos dokumentuose el. demokratijos skatinimas buvo numatomas:

2005 m. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijoje įvardintas vienas iš Informacinės visuomenės plėtros prioritetų – „Viešojo administravimo modernizavimas panaudojant IT. Būtina diegti IT viešojo administravimo srityje: kurti elektroninę valdžią, didinti viešojo administravimo institucijų veiklos efektyvumą, plėtoti elektroniniu būdu teikiamas paslaugas, užtikrinti elektroninės demokratijos kūrimąsi“ [LRV nutarimas „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijos patvirtinimo“].

2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programoje prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ veiksmų grupėje „Elektroninių paslaugų ir turinio plėtra“ nurodoma: Elektroninė demokratija – siekiama remti elektroninių sistemų, leidžiančių reikšti pilietinę nuomonę įvairiais valstybiniais ar regioniniais klausimais, kūrimą; plėtoti priemones, leidžiančias Lietuvos gyventojams daugiau sužinoti apie su jų gyvenimu susijusius valdžios sprendimus ir teikti pastabas teisės aktų projektams, diskutuoti, keistis nuomonėmis, balsuoti ir kurti priemones, įtraukiančias jaunimą į jų socialinę aplinką“ [2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programa 2013, p. 82]

Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011–2019 metų programoje numatytas prioriteto „elektroninio turinio ir paslaugų plėtra, jų naudojimo skatinimas“ vienas iš tikslų – „skatinti gyventojus naudotis elektroniniu būdu teikiamomis viešosiomis ir administracinėmis paslaugomis, užtikrinti duomenų perdavimo kokybę, funkcionuojančių paieškos sistemų infrastruktūrą, taip prisidėti prie elektroninės demokratijos plėtros“.

Vienas iš Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programos „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ tikslų – „Kurti technologiškai pažangias, gyventojų poreikius atitinkančias viešąsias ir administracines elektrones paslaugas, skatinti paslaugų gavėjus jomis naudotis.[...] Lietuvoje neišplėtoti atvirą ir visapusišką valstybės institucijų ir visuomenės dialogą užtikrinantys sprendiniai, todėl nesudarytos galimybės gyventojams aktyviai ir efektyviai dalyvauti priimant viešojo valdymo sprendimus – skaitmeninėje erdvėje gauti išsamią rūpinimą informaciją, teikti pastabas ir pasiūlymus, vertinti sprendimus ir apie juos diskutuoti. Kita vertus, būtina skatinti piliečius dalyvauti demokratinuose sprendimų priėmimo procesuose skaitmeninėje erdvėje. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos duomenimis, 2012 metais tik dėl 5 procentų teisės aktų projektų, paskelbtų Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų

informacinės sistemos Projektų posistemyje, pateikti gyventojų pasiūlymai ir pastabos. Inovatyvūs IRT sprendiniai tampa svarbia priemone, padedančia įtraukti piliečius į politinę veiklą, valstybės valdymą, skatinančia viešojo valdymo atvirumą ir atsakomybę. Tai – viena iš esminių sąlygų, padedančių piliečiams aktyviai dalyvauti kasdieniniame visuomenės gyvenime ir valstybės valdyme. ES valstybėse narėse plėtojami įvairūs projektai, skirti skatinti demokratinius procesus naudojančius IRT. Daugelis valstybių valstybinio sektoriaus informacijos teikimą centralizuoja, vienodina informacijos pateikimo formą.“

Dokumentų, tiksliai numatančių ateinančių metų el. demokratijos priemonių planus, nėra. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos interneto svetainėje 2012-05-09 pateiktas leidinys „Lietuvos informacinės visuomenės plėtros tendencijų ir prioritetų 2014-2020 metais vertinimas. Vertinimo ataskaita“ (toliau – Vertinimo ataskaita), įvertinantis galimas informacinės visuomenės, tame tarpe ir el. demokratijos, kryptis ES struktūrinių fondų 2014 – 2020 m. kontekste [www.ivpk.lt informacija]. Vertinimo ataskaitoje pateikiami pasiūlymai, susiję su el. demokratija:

- Sukurti atviros vyriausybės duomenų portalą (**www.data.lt**). Čia būtų kaupiami visų institucijų informacinėse sistemose kaupiami duomenys, kurie yra viešai prieinami.
- Suteikti viešai prieinamą galimybę susipažinti su valstybės finansais, biudžetu.
- IKT priemonių pagalba diegti viešas konsultacijas visuose valdžios lygmenyse.
- Įvertinti galimybę tokio tipo priemonės pirkti kaip paslaugą, o ne kurti naujus sprendimus; siekti, kad dalyvaujantys konsultacijose identifikuotųsi; konsultacijoms panaudoti socialinius tinklus.
- Stebėti ir vertinti pasaulinę el. balsavimo patirtį. Jei būtų priimtas sprendimas dėl el. balsavimo, išbandyti nedideliuose projektuose.
- Daliai viešojo sektoriaus IRT pasinaudoti privataus sektoriaus teikiamų debesų kompiuterijos paslaugų galimybe.
- diegti centralizuotus el. demokratijos sprendimus. [Vertinimo ataskaita, p. 21, 272 – 273, 276]

El. demokratijos priemonių informacinio lygmens vieningam visoje šalyje teisiniam reguliavimui galima priskirti Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. 480, kurio tikslas – „sudaryti visuomenei sąlygas gauti internetu visą viešą informaciją apie valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas (toliau – įstaigos) ir jų funkcijas, parengtus įstatymų ir kitų norminių teisės aktų projektus (toliau – įstatymų ir kitų norminių teisės aktų

projektas (projektai) ir su jais susijusią teisinę informaciją, suvienodinti įstaigų interneto svetaines, užtikrinti jų veiksmingumą, jose pateikiamos informacijos aktualumą, patikimumą, paieškos galimybes, svetainių kūrimą ir reguliarių informacijos atnaujinimą“.

Apibendrinant, Lietuvos strateginiuose dokumentuose el. demokratijos plėtra numatoma, tačiau realios galimybės valdžios institucijoms įgyvendinti el. demokratijos plėtros planus atsirado tik gavus Europos Sąjungos finansavimą.

2.4.2. Situacijos vertinimas 2012 m pasaulinės situacijos kontekste

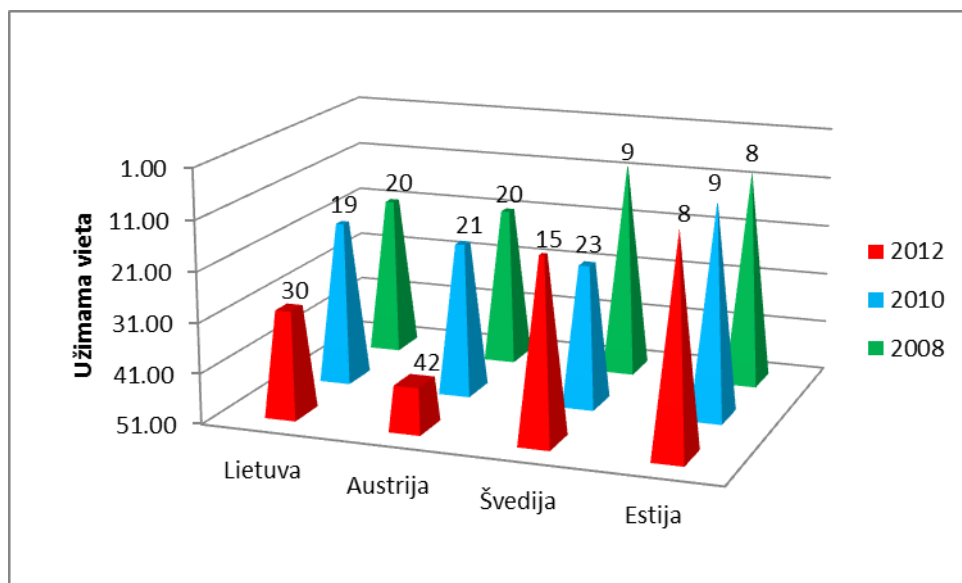
Remiantis įvairiais kriterijais, sudaromos pasaulio šalių reitingų lentelės. Pvz su informacinėmis technologijomis susijusius pasaulio šalių reitingus sudaro Tarptautinė telekomunikacijų sąjunga, (internetu svetainė <http://www.itu.int>) – IRT plėtros indeksas (angl. *ICT Development Index*); Pasaulio ekonomikos forumas (internetu svetainė <http://www.weforum.org>) – įtinklinimo indeksas (angl. *Networked Readiness Index*); Jungtinių Tautų (internetu svetainė <http://unpan3.un.org/egovkb/index.aspx>) – el. valdžios plėtros indeksas (angl. *e-Government development Index*) ir el. dalyvavimo indeksas (angl. *E-Participation Index*)

Jungtinių Tautų (toliau – JT) periodiškai atlieka pasaulio valstybių el. valdžios tyrimą, kuris pateikia sisteminių įvertinimą, kaip pasaulio valdžios institucijos naudoja informacijos ir ryšių technologijas. Kaip informuojama JT, kiekvienas tyrimas siūlo pažvelgti į šalių ir regionų skirtingas elektroninės valdžios plėtros strategijas ir bendras temas. Nagrinėjant įvairius elektroninės valdžios naudojimo modelius, nustato šalis, kurios lyderiauja skatinant e-valdžios plėtrą ir šalis, kuriose IRT plėtros potencialas dar nėra išnaudotas [Jungtinių Tautų E-valdžios vystymosi duomenų internetu svetainė]. El. dalyvavimo indeksas įvertina informacijos ir paslaugų, kurios teikiamos šalyje, siekiant įgalinti savo piliečius prisidėti prie viešosios politikos formavimo per el. valdžios programas, kokybę ir naudingumą. Jis nusako tiek valstybės pajėgumą, tiek jos norą skatinti piliečius dalyvauti viešojoje politikoje bei siekį vykdyti visuomenę vienijančią valdymo programą. [Jungtinių Tautų E-valdžios vystymosi duomenų internetu svetainė]

2012 m. tyrimo duomenimis, Lietuvos el. dalyvavimo (angl. *E-participation*) indeksas buvo 0.526, (palyginus su šalių vidurkiu 0.268). Tai įvertinta kaip 13 vieta pasaulio šalių tarpe. [United Nations E-Government Survey 2012, p. 134]. Lietuvos el. demokratijos priemonės pagal išskirtus el. dalyvavimo tipus JT El. valdžios 2012 m. tyrime įvertintos taip: el. informavimas – 100%; el. konsultavimas – 38%; el. sprendimų priėmimas – 33%. Lyginant su kitomis šalimis, tai yra 22 vieta. Tyrimo ataskaitoje Lietuva paminėta kaip viena iš 3 šalių, kurių el. informavimo įvertinimas

yra 100% – t.y. visa valdžios el. informacija yra pasiekama [United Nations E-Government Survey 2012, p. 44].

Nagrinėtų šalių: Lietuvos, Austrijos, Švedijos ir Estijos el. demokratijos įvertinimas – vieta 2008, 2010 ir 2012 m. pasaulio šalių tarpe pagal JT el. valdžios tyrimų duomenis pavaizduota 1 paveiksle. Atvaizduojant šalių duomenis, atsižvelgiama į tai, kad 2008 ir 2010 metais JT tyrimuose nurodytas šalies rangas atspindėjo kiek yra geriau už ją vertinamų kitų šalių, o 2012 metais JT nurodomas rangas to jau neatspindi. Todėl paveiksle atvaizduojant 2012 m. JT tyrimo duomenis taip pat nurodyta šalies vieta, atspindinti kiek yra už ją geriau vertinamų šalių, o ne 2012 m. tyrime pateiktas ranginis įvertinimas. 2012 m. šalių vertinimas apskaičiuotas naudojantis 2012 m. JT tyrimo duomenis, įvertinant kiek nurodoma už šalį geriau vertinamų šalių, ir pridėdant vieneta. Jei toks vertinimų perskaičiavimas nebūtų padarytas, skirtingais principais remiantis nurodytus įvertinimus pateikus viename paveiksle, būtų susidaręs klaidingas išpūdis, kad šalių vertinimai pasaulio šalių atžvilgiu 2012 metais ženkliai pagerėjo.

Šaltinis: sudaryta pagal Jungtinių Tautų el. valdžios 2008, 2012, 2014 m. tyrimų duomenis.

1 pav. Lietuvos, Austrijos, Švedijos el. dalyvavimo įvertinimo kaita

Apibendrinant, 1 paveiksle matoma, kad tarp šių šalių stabiliausiai, ir geriausiai vertinama Estija. Švedijos vertinimas gan netolygiai kinta, tačiau 2012 metais ji nedaug nusileidžia Estijai. Lietuva ir Austrija 2008 metais užėmė vienodas pozicijas. Tačiau 2012 metais Lietuvos ir ypač Austrijos vertinimas ženkliai smuko, jų įvertinimo ir Estijos bei Švedijos vertinimų skirtumas padidėjo. Tai reiškia, kad Estija ir Švedija el. dalyvavimo srityje tobulėjo sparčiau Estija pralenkė dar vieną šalį, Švedija – net 8. O Lietuvos ir ypač Austrijos atveju atsirado šalių, kurios sugebėjo el.

dalyvavimo srityje pasiekti geresnių rezultatų – Lietuvą pralenkė dar 11 šalių, Austriją – dar 21 šalis.

2.4.3. ES lėšomis finansuojamų projektų el. demokratijos srityje įgyvendinimo apžvalga

Galimybė sparčiau plėtoti el. demokratiją savivaldybėse suteikė 2007–2013 m. VP2 Ekonomikos augimo veiksmų programos VP2-3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ priemonę VP2-3.1-IVPK-08-R „Elektroninė demokratija: regionai“. Ekonomikos augimo veiksmų programoje nurodoma, kad „Tinkamai panaudotos IRT gali tapti įrankiu, leidžiančiu piliečiams daugiau sužinoti apie su jų gyvenimu susijusius valdžios sprendimus bei dalyvauti juos rengiant, taip pat išsakyti, pasidalinti nuomonėmis, idėjomis, plėtoti diskusijas ir išreikšti argumentus ten, kur tradiciniai sienų, atstumo ir laiko barjerai netenka reikšmės.“ [2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programa, psl. 38]. Ekonomikos augimo veiksmų programoje elektroninė demokratija priskiriama 1 veiksmų grupei „Elektroninių paslaugų ir turinio plėtra“. Finansuojant elektroninės demokratijos priemonę „siekiama remti elektroninių sistemų, leidžiančių reikšti pilietinę nuomonę įvairiais valstybiniais ar regioniniais klausimais, kūrimą; plėtoti priemones, leidžiančias Lietuvos gyventojams daugiau sužinoti apie su jų gyvenimu susijusius valdžios sprendimus ir teikti pastabas teisės aktų projektams, diskutuoti, keistis nuomonėmis, balsuoti ir kurti priemones, įtraukiančias jaunimą į jų socialinę aplinką“ [2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programa, psl. 81–82].

Remiantis ES struktūrinės paramos interneto svetainės informacija, šiuo metu dar vykdomi projektai pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos prioritetą „Informacinė visuomenė visiems“ priemonę Nr. VP2-3.1-IVPK-02-V „Elektroninė demokratija“ - tai „Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos vykdomi du projektai: „Elektroninės demokratijos paslaugų plėtra Lietuvos Respublikos Vyriausybėje“ ir „„e-Seimas“ – elektroninės demokratijos priemonių plėtojimas Lietuvos Respublikos Seime“ [ES struktūrinės paramos interneto svetainės www.esparama.lt informacija]. Projekto „Elektroninės demokratijos paslaugų plėtra Lietuvos Respublikos Vyriausybėje“ aprašyme, pateiktame interneto svetainėje www.esparama.lt, išvardinamos kuriamos el. demokratijos paslaugos: „Projekto metu planuojama sukurti dvi elektroninės demokratijos paslaugas: „E. priimamasis“ ir „E. pilietis“ (ši paslauga apims interneto portalą „Mano Vyriausybė“ bei dvi naujas paslaugas institucijoms: „Turinio valdymo priemonių teikimo institucijoms paslauga“ bei „Atvirų duomenų skelbimo priemonių teikimo paslauga“).“ [www.esparama.lt informacija]. ES paramos svetainėje projekto „„e-Seimas“ – elektroninės

demokratijos priemonių plėtojimas Lietuvos Respublikos Seime“ nurodomi siekiai elektroninėmis priemonėmis modernizuoti Seimo veiklą, teisės aktų registrą, transliuoti Seimo posėdžių darbą [www.esparama.lt informacija] .

Remiantis ES struktūrinės paramos interneto svetainės informacija, finansavimas skirtas 47 priemonės „Elektroninė demokratija: regionai“ projektams, 41 projektas iki 2014 m. sausio baigtas įgyvendinti [ES struktūrinės paramos interneto svetainės www.esparama.lt informacija].

Savivaldybių projektai vykdant minėtą programą gali būti finansuojami ES lėšomis, jei jų veiklos atitinka finansavimo sąlygas. Projektų, vykdomų pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonę Nr. VP2-3.1-IVPK-05-R „Elektroninė demokratija: regionai“, finansavimo sąlygų apraše (toliau – Finansavimo sąlygų aprašas) nurodomos finansuojamos veiklos – „veiksmai, skirti informacinių ir ryšių technologijų sprendimams, didinantiems viešojo administravimo sektoriaus veiklos skaidrumą, atskaitomybę, sprendimų priėmimo kokybę, stiprinantiems bendruomeniškumą ir naujas politinės raiškos formas, kurti. Veiklų tikslas – kurti elektronines priemones, kuriomis asmenys galėtų reikšti nuomonę įvairiais savivaldybės gyvenimo klausimais, teikti pastabas dėl vietos valdžios institucijų rengiamų teisės aktų, susipažinti su aktualia, operatyvia ir lengvai pasiekiamą informacija apie vietos valdžios institucijų rengiamus ir priimtus sprendimus, diskutuoti, keistis nuomonėmis ir kita“ [Finansavimo sąlygų aprašas]. Įgyvendinus projektus, turi būti pasiekti numatytas rezultato rodiklis: Sukurtų elektroninių paslaugų vartotojų, teigiamai vertinančių šias elektronines paslaugas, dalis po 2 metų nuo atitinkamų elektroninių paslaugų sukūrimo turi būti ne mažiau kaip 70% [Finansavimo sąlygų aprašas] .

Apibendrinant, kuriant tobulinant el. demokratijos priemones tiek regioniniame, tiek aukščiausiam lygmenyje, padaryta didelė pažanga. Prie to prisidėjo ES struktūrinės paramos strategijos įgyvendinimas – galimybė el. demokratijos projektų finansavimui naudoti ES lėšas.

2.4.4. El. demokratijos plėtra Panevėžio miesto savivaldybėje

El. demokratijos plėtra Panevėžio miesto savivaldybėje šiame darbe nagrinėjama apžvelgiant el. demokratijos principų diegimą „iš viršaus į apačią“, t.y. nagrinėjant valdžios iniciatyvas.

2.4.4.1.El. demokratijos priemonių diegimo analizė

Remiantis Panevėžio miesto savivaldybės darbuotojų suteikta informacija, pirmoji Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainė sukurta 1997 m. Tie metai gali būti laikomi el. demokratijos panaudojant internetą, pradžia. Tuomet įdiegtos informacinio lygmens el. demokratijos priemonės: informacijos viešinimą įskaitant posėdžių darbotvarkių viešinimą. Savivaldybės teisės aktai pradėti kaupti skaitmeniniu pavidalu 1997 m. ir netrukus pradėti viešinti. Savivaldybės teisės aktai kaupti naudojantis informacine sistema, kurioje buvo teisės aktų paieška, galimybė rasti susijusius teisės aktus. Savivaldybės darbuotojų jėgomis buvo sukurta keletas interneto svetainės versijų, kuriose išliko informacinio lygmens el. demokratijos paslaugos. 2003 m. priimtas pirmas su interneto svetainės organizacine sritimi susijęs teisės aktas: 2003 m. gegužės 21 d. Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktorius įsakymas Nr. A-274 „Dėl informacijos teikimo interneto svetainei“, numatantis interneto svetainės turinio keitimo tvarką ir atsakingus darbuotojus [Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktorius įsakymas Nr. A-274 „Dėl informacijos teikimo interneto svetainei“, 2003].

2004 metais interneto svetainės kūrimui buvo perkama paslauga – buvo įdiegta interneto svetainė, kuri turėjo konsultacinio lygmens el. demokratijos priemonių – el. apklausas, dažnai užduodamus klausimus bei rubriką, kurioje galima svetainėje užpildžius formą pateikti klausimą pasirinkus klausimo pobūdį iš pateikto sąrašo. Pastarąsias priemones galima būtų įvardinti kaip el. konsultavimo lygmens pradžia. 2004 m. atsirado naujų informacinio lygmens el. demokratijos priemonė: naujienos ir aktualijos su galimybe jas prenumeruoti. Nuo 2005 metų posėdžių darbotvarkės pradėtos viešinti kartu su susijusių darbotvarkės klausimų medžiaga. Tai prisidėjo prie el. informavimo priemonių plėtros ir ženkliai padidino sprendimų priėmimo skaidrumą ir gyventojų informuotumą. Kalbant apie teisinį reguliavimą, Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2004 m. sausio 29 d. įsakymu Nr. A-66 buvo patvirtinta „Informacijos tvarkymo interneto Panevėžio miesto portale tvarka“, numatanti informacijos talpinimo interneto svetainėje tvarką ir įvardinantis interneto svetainės sritis ir už informaciją jose atsakingus Savivaldybės padalinius .

Kaip ir kitose Lietuvos savivaldybėse, galimybė sparčiau plėtoti el. demokratijos paslaugas atsirado su 2007–2013 m. VP2 Ekonomikos augimo veiksmų programos VP2-3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ priemonės VP2-3.1-IVPK-08-R „Elektroninė demokratija: regionai“ vykdymu – buvo pasinaudota galimybe atnaujinti Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainę patobulinant buvusias priemones ir sukuriant naujas el. demokratijos priemones.

Apibendrinant, interneto svetainės sukūrimas 1997 metais, kai Lietuvoje buvo palyginti nedidelis interneto naudojimas ir palyginti nedaug interneto svetainių, buvo didelis žingsnis į priekį pradant naudoti informacines sistemas ir informacines technologijas. Nedaugelis savivaldybių tuomet jau turėjo interneto svetaines, taigi Panevėžio miesto savivaldybę pirmos interneto svetainės sukūrimo metu galima vertinti kaip vieną iš pažangiausių to meto savivaldybių el. demokratijos srityje.

Iki 2004 metų buvo įdiegtos tik informacinio lygmens el. demokratijos priemonės ir per 1997 – 2004 m. laikotarpį svetainė nedaug tobulėjo technologiniu požiūriu, tačiau didėjo viešinamos informacijos apimtis – tai galima vertinti kaip el. demokratijos turinio plėtrą panaudojant, tačiau netobulinant el. demokratijos techninių priemonių.

Teisės aktus, numatančius padaliniams ar darbuotojams atsakomybės sritis ir informacijos talpinimo tvarką, galima vertinti ir kaip el. demokratijos priemonių procedūrinio aprašymo variantą.

2.4.4.2. ES lėšomis finansuoto el. demokratijos projekto analizė

Kaip informuojama Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainėje, Panevėžio miesto savivaldybė įgyvendino projektą „Elektroninės demokratijos priemonių sukūrimas ir plėtra Panevėžio miesto savivaldybėje“, vykdomą pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonę Nr. VP2-3.1-IVPK-05-R „Elektroninė demokratija: regionai“. Projekto veiklų pradėtos įgyvendinti 2010 m., baigtos – 2011 m. Projekto įgyvendinimo metu įdiegtos elektroninės demokratijos priemonės, suteikiančios gyventojams galimybes bendradarbiauti su savivaldybės atstovais išreiškiant savo nuomonę informacinių technologijų pagalba bei dalyvauti savivaldoje, priimant gyventojams aktualius sprendimus. Siekiama, kad interneto svetainėje įdiegtomis priemonėmis, gyventojai galėtų ne tik gauti jiems aktualią informaciją, bet ir pareikšti nuomonę jiems aktualiais klausimais, taip savivaldybės darbuotojai bei Tarybos ir įvairių komitetų nariai sulauktų grįžtamojo ryšio iš gyventojų, turėtų galimybę geriau pažinti gyventojų poreikius bei problemas. Kad būtų sudarytos palankios sąlygos Savivaldybės ir gyventojų dialogo užmezgimui, sprendimų priėmimas taptų labiau orientuotas į miestiečius ir jų poreikius. Kad pokyčiai būtų įtakoti pačių gyventojų, kad dėl to didėtų jų pasitenkinimas gyvenamąja aplinka. Sukurta galimybė tiesiogiai stebėti Tarybos posėdžius arba bet kuriuo metu peržiūrėti posėdžių įrašus, stebėti balsavimo rezultatus. Tam sukurtos ir įdiegtos 10 el. demokratijos paslaugų:

- el. informavimo lygmens: el. informavimas; el. prenumerata; el. forumai (diskusijos); el. skundai; el. teisėkūra (Tarybos darbotvarkių sudarymas, posėdžių medžiagos talpinimas; Tarybos posėdžių transliacija);
- el. konsultavimo lygmens: el. iniciatyvos; el. apklausa, el. pranešimai (įskaitant el. pranešimus naudojant GIS žemėlapius); GIS informacijos viešinimas.
- el. dalyvavimo lygmuo: el. peticijos; el. teisėkūra (gyventojų balsavimas dėl svarstomų teisės aktų projektų) [pagal Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainės informaciją].

Apžvelgiant projekto pirkimo dokumentuose pateikiamą specifikaciją, paminėtinai reikalavimas sistemos funkcionalumui – galimybė nustatyti ir keisti svetainės lankytojo identifikavimo būdą. Galimi identifikavimo būdo nustatymo variantai: identifikacija per VAISIS sistemą; svetainės naudotojų registras; nereikalaujama identifikacijos. Priklausomai nuo poreikio, daugumai svetainėje įdiegtų modulių galima nustatyti skirtingus reikalavimus lankytojo identifikacijai. Taip pat reikia paminėti reikalavimus projekto metu diegiamų informacinių sistemų tarpusavio integracijai bei integracijai su Savivaldybės dokumentų valdymo sistema. [pagal interneto svetainės pirkimo dokumentus, 2010]. Tai rodo, kad siekiama, jog projekto metu diegiamos informacinės sistemos veiktų kaip darni visuma ir būtų apjungiamos el. demokratijos sistema su dokumentų valdymo sistema siekiant pasinaudoti dokumentų valdymo sistemos pajėgumais teikiant el. demokratijos paslaugas.

Vadovaujantis el. demokratijos procedūrų aprašymu, daugelyje modulių lankytojo identifikacijos nereikalaujama (komentarai, forumai, balsavimas posėdžių metu svarstomais klausimais, iniciatyvų pateikimas, apklausa, paklausimai) [Savivaldybės elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas, patvirtintas Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2012 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A-132]. Tokiu būdu skatinama, kad lankytojai išbandytų sukurtas el. demokratijos priemones, kuo daugiau jomis naudotųsi. Taip pat reiktų paminėti el. paslaugų sąrašė nepaminėtą priemonę – tinklaraštį. Kaip galima spręsti apžvelgus interneto svetainėje įdiegtą priemonę ir interneto svetainės pirkimo dokumentuose pateiktą priemonės specifikaciją, sukurta galimybė kiekvienam Tarybos nariui Savivaldybės interneto svetainėje susikurti tinklaraštį ir šios priemonės pagalba bendrauti su gyventojais – pasiklausti jų nuomonės, sulaukti atsakymų komentarų pavidalu, kuriuos gali viešinti. Gyventojas gali jam patogiu metu išreikšti savo nuomonę pasirinktam Tarybos nariui. Taip gali būti sukurta vieša diskusija.

Išanalizavus el. paslaugų teikimo procedūrų aprašymą, matoma, kad jame nurodyti el. demokratijos priemonių funkcionalumo nustatymai ir pateiktos skyrių atsakomybės naudojant įdiegtas el. demokratijos priemones. Tačiau nenumatoma ar atsižvelgiama į gyventojų balsavimo rezultatus priimant sprendimus, kada atsižvelgiama – t.y. kokią reikšmę turi el. demokratijos priemonėmis gyventojų išreikšta nuomonė [Savivaldybės elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas, patvirtintas Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2012 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A-132].

Palyginus interneto svetainės funkcionalumą 2012 m., po projekto įgyvendinimo pabaigos ir situaciją 2014 m. galima pastebėti, kad papildomai įdiegtas interneto svetainės pritaikymas mobiliesiems įrenginiams – tokio reikalavimo interneto svetainės pirkimo dokumentuose nebuvo.

Apibendrinant, Savivaldybė pasinaudojo galimybe ES lėšas panaudoti naujų el. demokratijos priemonių diegimui ir jau turėtų priemonių tobulinimui. Planuojant priemones buvo numatytas diegiamų priemonių lankstumo poreikis proceso dalyvių identifikacijos atžvilgiu leido gyventojams išbandyti įdiegtas el. demokratijos priemones nesilaikant griežtų formalumų, parodant pasitikėjimą gyventojais. Įgyvendinant projektą įdiegtos informacinės sistemos tarpusavyje integruotos – tai leidžia sistemoms keistis duomenimis tarpusavyje ir panaudoti kitų sistemų resursus teikiant el. demokratijos priemones.

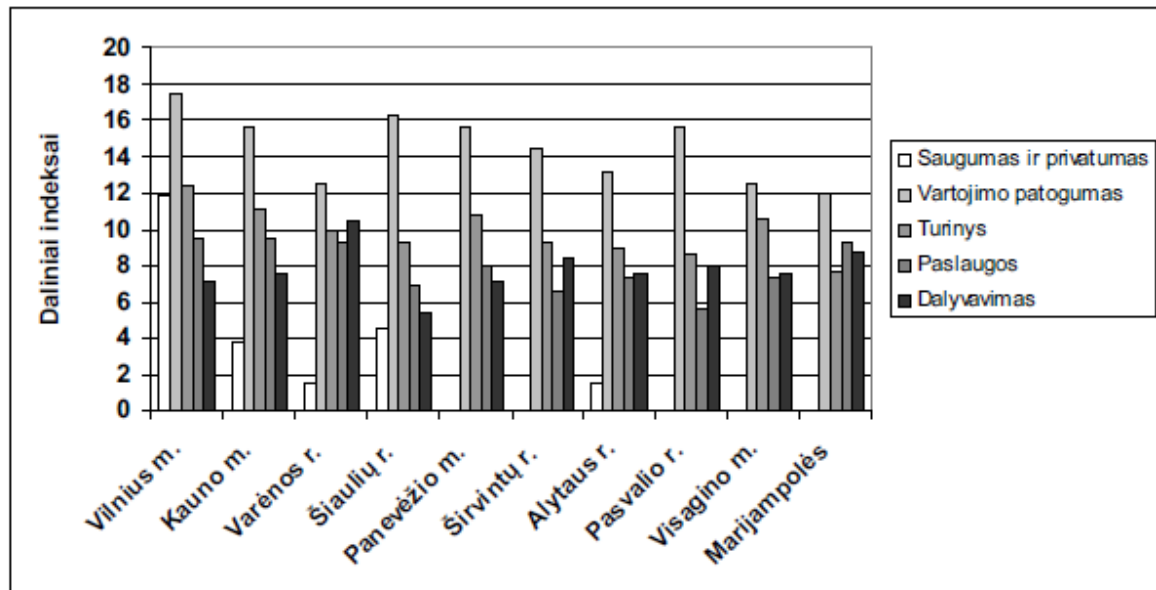
2.4.4.3. Panevėžio miesto el. demokratijos vertinimas pasaulio miestų ir Lietuvos miestų kontekste

Vienas iš el. demokratijos tikslų – informacijos prieinamumo didinimas taikant informacines technologijas. Viena iš svarbiausių el. priemonių informacijai teikti – interneto svetainės. Atliekami ne tik valstybių, bet ir miestų vertinimai, palyginimai šalies ar tarptautiniu mastu.

Tokio vertinimo pavyzdys gali būti Domarko ir kt. atliktas vertinimas: „Lietuvos Respublikos savivaldybių interneto svetainių išvystymo lygio vertinimo rezultatai, gauti taikant JAV Rutgers universiteto ir Pietų Korėjos Sungkyunkwan universiteto parengtą savivaldybių interneto tinklalapių vertinimo metodiką, rodo, kad pagal daugelį rodiklių šie rezultatai artimi pasaulio miestų savivaldybių interneto svetainių atitinkamų rodiklių vertinimo vidutiniams dydžiams. Tačiau iki šiol savivaldybių internetinės svetainės dar netolygiai išvystytos.“ [Domarkas ir kt. 2012, p. 35].

Minėtame savivaldybių interneto svetainių išvystymo lygio vertinime, vertinamos „visų Lietuvos savivaldybių interneto svetainės pagal 104 rodiklius, suskirstytus į 5 grupes. Tai: 1) saugumas ir privatumas; 2) vartojimo patogumas; 3) turinys; 4) paslaugos ir 5) socialinis gyventojų

dalyvavimas.“, [Domarkas ir kt., 2012, p. 28]. 2 paveiksle matoma, jog Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainė vertinama kaip penkta aukščiausių indeksą gavusi interneto svetainė [Domarkas ir kt., 2012, p. 35].

Šaltinis: Domarkas ir kt., 2012, p. 30

2 pav. Aukščiausių indeksą turinčių dešimties Lietuvos savivaldybių interneto svetainių vertinimo daliniai indeksai

Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Susisiekimo ministerijos periodiškai atlieka ir skelbia Valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainių atitikimo Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašui tyrimą. Jį el. demokratijos aspektu galima vertinti iš dalies kaip informacinio el. demokratijos lygmens vertinimą. 2011 atlikto tyrimo ataskaitoje vertinama, kad Panevėžys atitinka reikalavimus 83,6% (iš jų: bendrųjų nuostatų - 92,3%, struktūros - 100,0%, informacijos - 70,4%) ir tarp visų Lietuvos savivaldybių užima 28 vietą [Valstybės institucijų interneto svetainių tyrimo ataskaita, 2011, p.41].

Lyginant pasaulio ar šalių miestus tarpusavyje vertinimai atliekami naudojantis patvirtintomis metodikomis, rodiklių skaičiavimais. Remiantis skirtingomis metodikomis dažnai gaunami skirtingi įvertinimai. Todėl metodikos dažnai kritikuojamos dėl to, kad negali atspindėti visumos – atspindi tik jose numatytus tirti aspektus, o kartais labai svarbūs aspektai lieka neįvertinti.

Tiriant vieną atvejį, šiame darbe - vertinant vieną savivaldybę ir joje vykstantį el. demokratijos procesą, atrasti tuos svarbiausius aspektus, ištirti išskirtinas savybes, jei tokios yra, gali padėti kokybinis ekspertų nuomonės tyrimas.

3. EL. DEMOKRATIJOS PRIEMONIŲ DIEGIMO PANEVĖŽIO MIESTO SAVIVALDYBĖJE TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo problema. Nėra nustatytas įdiegtų Panevėžio miesto savivaldybėje el. demokratijos priemonių technologinio ir procedūrinio aspektų tinkamumas ir nenumatytos vystymo galimybės siekiant tobulinti el. demokratijos procesą.

Tyrimo objektas. Tiriama du el. demokratijos priemonių aspektai – technologinis ir procedūrinis. Šie aspektai pasirinkti todėl, kad yra galimybė technologinis ir procedūrinis aspektai akcentuojami el. demokratijos projektų finansavimo sąlygose nustatant jiems tam tikrus reikalavimus. Tačiau rodiklių matavimo reikalavimuose nėra numatytas tiesioginio šių aspektų vertinimas. Tačiau toks vertinimas būtų naudingas siekiant tobulinti ar taisyti įdiegtas el. demokratijos vertinimo priemones.

Tyrimo tikslas. Išanalizavus Panevėžio miesto savivaldybėje įdiegtas el. demokratijos priemones pasiūlyti būdus ir priemones el. demokratijos proceso Panevėžio miesto savivaldybėje tobulinimui.

Empirinio tyrimo uždaviniai:

1. *Kiekybinio tyrimo* pagalba nustatyti ar įdiegtos el. demokratijos priemonių galimybės naudojamos pagal priemonių diegimo metu numatytą paskirtį;
2. *Kokybinio* el. demokratijos ekspertų nuomonės tyrimo pagalba:
 - 2.1. įvertinti įdiegtas el. demokratijos paslaugas Panevėžyje;
 - 2.2. nustatyti kokia sukurtų el. demokratijos priemonių technologinio ir procedūrinio aspektų reikšmė el. demokratijos procese;
 - 2.3. įvertinti įdiegtų el. demokratijos priemonių tinkamumą šiandienos ir artimiausios ateities el. demokratijos procesui.

Darbo tyrimas numatytas iš dvejų dalių.

Pirmoji dalis – kiekybinis statistinių duomenų apie el. demokratijos priemonių naudojimą tyrimas. Tai žvalgybinis tyrimas. „Žvalgybinis tyrimo planas sudaromas, kai tyrėjas neturi pakankamai aiškaus objekto vaizdo ir negali nusakyti jo numatomos struktūros, ryšių pobūdžio,

juolab priežasčių, determinuojančių tam tikras savybes ir charakteristikas [Tidikis, 2003 p. 347] Renkami statistiniai duomenys apie el. paslaugų naudojimą patvirtinančius faktus 2012 ir 2013 metais. Atlikus surinktų kiekybinių duomenų analizę galima nustatyti faktinį el. demokratijos priemonių atitikimą patvirtintam el. demokratijos priemonių naudojimo procedūrų aprašymui bei nustatyti ar panaudojamos visos sukurtos technologinės galimybės. Žvalgybinio tyrimo rezultatai leis patikslinti numatomus ekspertams pateikti klausimus; leis pateikti ekspertams apibendrintą informaciją. Šio tyrimo metu surinkti duomenys leis apklausoje dalyvaujantiems ekspertams išsamiau ir greičiau įvertinti el. demokratijos priemones Panevėžio miesto savivaldybėje nei vien tik naudojantis svetainės lankytojo aplinka – dalis duomenų svetainės lankytojams yra nematomi arba duomenys išsibarstę įvairiuose svetainės puslapiuose labai netolygiai.

Žvalgybiniame tyrime naudojamosi dviem duomenų rinkimo šaltiniais: Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainės administravimo aplinkoje prieinamais ir Google Analytics interneto svetainės priemonių pagalba pateikiamais duomenimis. Surinkti duomenys sugrupuojami, lyginami, daromos išvados apie naudojimosi el. priemonėmis intensyvumą, pokyčius. Nustatoma, ar yra atitikimas tarp reglamentuojančių dokumentų, įdiegtų funkcinių galimybių ir faktinio naudojimosi. Padarius išvadas sprendžiama, ar įtraukti į ekspertų apklausą klausimą apie faktinio ir teorinio el. demokratijos paslaugų panaudojimo skirtumus. Surinkti duomenys pateikiami ekspertams siekiant juos išsamiau supažindinti su naudojimosi el. demokratijos priemonėmis Panevėžio miesto savivaldybėje faktais.

Antroji tyrimo dalis – kokybinis ekspertų nuomonės tyrimas. Pasirinktas tyrimo metodas – standartizuotas interviu (klausimyno forma). Pagal tikslinę paskirtį – „nuomonių, požiūrių, vertinimų interviu skirtas žmonių nuomonei, vertinimams, samprotavimams, jų reakcijoms į tam tikrus reiškinius, socialinės tikrovės įvykius, atskleisti.“ [Tidikis, 2003, 467]. Pagal apklausiamųjų subjektų tipą – „ekspertų interviu – tai asmenys, kurie dėl savo profesinės ir gyvenimo patirties turi didžiausią kompetenciją ir patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją apie tiriamą problemą“ [Tidikis, 2003, p.467]. Ekspertams pateiktą anketą sudaro 4 klausimai: 1 klausimas uždaro tipo ir 3 atviro tipo klausimai. Atsakymai klausimus – kokybiniai duomenys. Pirmo klausimo duomenys (įvertinimai pagal pateiktą skalę) papildomai analizuojami kaip kiekybiniai duomenys. Ekspertų prašyta pateikti asmeninę, o ne organizaciją atstovaujančią nuomonę.

3.2. Tyrimo organizavimas

1 tyrimo dalis. Naudojantis interneto svetainės administravimo aplinka peržiūrint eigos įrašus bei peržiūrint Google Analytics priemonėmis pateikiamas statistines ataskaitas buvo ieškoma galimybių suskaičiuoti pasinaudojimo įvairiomis el. priemonėmis statistinius faktus ir sugrupuoti juos pagal metus. Analizuojant interneto svetainės administravimo aplinkoje matomas el. demokratijos priemonių funkcionalumo nuostatas lyginamos faktiškai veikiančios ir teoriškai didžiausios įmanomos el. priemonių galimybės. Ši tyrimo dalis vyko 2014 m. sausio 4 – 10 dienomis.

2 tyrimo dalis – kokybinis ekspertų nuomonės tyrimas. Tyrimas vyko 2014 m. kovo mėn.

Ekspertų nuomonei surinkti buvo pateikta anketa su 4 klausimais.

Remiantis žvalgybinio tyrimo metu padarytomis išvadomis, nuspręsta į anketą įtraukti prašymą atskirai įvertinti įdiegtas funkcines galimybes ir faktinį įrankio naudojimą.

Pirmame klausime ekspertų prašoma įvertinti kiekvieną Panevėžio miesto savivaldybės el. demokratijos įrankį palyginant su kitomis Lietuvos savivaldybėmis naudojantis pateikta rangine skale nuo -2 iki 2 (kur -2 reiškia „atgyvenusi“, -1 – „nežymiai atsilieka nuo vidurkio“, 0 – „atitinka Lietuvos savivaldybių vidurkį“, 1 – „nežymiai lenkia vidurkį“ 2 – „labai pažangi“). Pagal šią skalę vertinamas kiekvieno įrankio įdiegtos funkcinės galimybės ir faktinis įrankio naudojimas.

Antrame klausime prašoma įvertinti elektroninės demokratijos priemonių (išskiriant techninį ir procedūrinį aspektus) reikšmę ir įtaką el. demokratijos procesui. Pateikiama nuoroda į 2012 m. vasario 20 d. Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymą Nr. A-132 „Dėl Savivaldybės elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymo patvirtinimo“. Toks klausimas pasirinktas todėl, kad el. demokratijai skirtose Europos Tarybos Ministrų Kabineto rekomendacijose „Electronic democracy (“e-democracy”) Recommendation CM/Rec(2009)1 and explanatory memorandum“ kalbant apie technologijas pažymima, kad technologijos yra svarbi, bet ne svarbiausia demokratijos proceso dalis:

„P.49. Nors el. demokratija priklauso nuo šiuolaikinių, tinkamai pritaikytų IKT, bet daugiau ir geresnių technologijų negali savaime lemti daugiau ir geresnės demokratijos.

P.50. Technologija nėra sprendimas, tai galimybės suteikimas; tai įrankis, galintis paremti ir sustiprinti demokratijos procesą.

P.51. Technologijų reikšme demokratijai yra antraeilė. Technologija neturi būti elektroninės demokratijos diegimo priežastis. [...]

P.53. Atsakomybė už naudojamas technologijas tenka prižiūrinčiai el. demokratijos priemonės institucija. Svarbiausias dalykas, kad atitinkama IKT turėtų veikti saugiai.“ [Recommendation, 2009]. Tyrimas padės nustatyti ar panašiai pasirinkti ekspertai vertina susidariusią situaciją Panevėžio miesto savivaldybės elektroninės demokratijos procese.

Trečias ir ketvirtas klausimai pateikiami kaip baigiamieji, neakcentuojant, kad atsakymai būtų susiję tik su technologiniu ir procedūriniu aspektais. Analizuojant pateiktus atsakymus vertinama kaip jie susiję su tiriamais el. demokratijos priemonių aspektais.

Trečiame klausime prašoma įvardinti grėsmes, dėl kurių projekte numatytų siekių gali nepavykti įgyvendinti. Klausime pacituojama dalis Panevėžio miesto savivaldybės el. demokratijos projekto siekio: „didinti viešojo sektoriaus veiklos skaidrumą, atskaitomybę, veiklos kokybę bei gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus Panevėžio mieste [...]. Šios veiklos sudarytų palankesnes sąlygas visuomenei aktyviau dalyvauti savivaldybės veikloje, prisidėti prie jiems svarbių sprendimų formavimo ir priėmimo; skatintų glaudesnę ir abipusę ryšį tarp institucijos ir gyventojų“ [Interneto svetainės „ES struktūrinė parama“ informacija]. Bus palyginama ekspertų nuomonė su Europos komisijos rekomendacijose „Electronic democracy (“e-democracy”) Recommendation CM/Rec(2009)1 and explanatory memorandum“ pateikiamais teiginiais apie iššūkius, kliūtis ir riziką:

„P.69. Iššūkiai, kliūtys ir rizika el. demokratijai gali įgyti įvairius pavidalus ir gali būti politinės, teisinės, organizacinės, technologinės, ekonominės, finansinės, socialinės ar kultūrinės. Būtina į jas atkreipti dėmesį, įveikti jas ir nuo jų apsisaugoti. [...]

P.71. Galimos kliūtys el. demokratijai apima iš paslaugų teikėjo pusės – nevienodą demokratijos suvokimą, išteklių trūkumą, organizacinius suvaržymus ir struktūrinius apribojimus; iš paslaugos gavėjo pusės – suinteresuotųjų šalių skirtingus interesus ir nuogastavimus.

P.72. Su elektrone demokratija susijusi rizika kyla dėl techninio ir politinio piktnaudžiavimo, nedemokratiško IKT naudojimo, galimybių, kad technologijos gali padėti priimti sprendimus, neigimo. Bendruomenių susiskaldymas gali kelti pavojų demokratijos visuotinumui. Apsaugos ir atitinkamų sankcijos nuo neteisėto naudojimo yra būtinos.“ [Recommendation, 2009].

Ketvirtame klausime ekspertų prašoma įvardinti kokias priemones turėtų įdiegti Panevėžio miesto savivaldybė, kad el. demokratijos procesas vystytųsi ir tobulėtų. Šiame, kaip ir prieš tai buvusiam klausime neprašoma pateikti tik su technologiniu ir procedūriniu aspektais susijusių atsakymų. Tokiu būdu tikimasi, kad ekspertai įvardins šiuo metu būtent Panevėžio miesto savivaldybei aktualiausias priemones, nepaisant to, su koku el. demokratijos priemonių aspektu jos

būtų susiję. Ekspertų nuomonės palyginimo su teorinėmis rekomendacijomis neieškoma, nes rekomendacijos kiekvienam regionui tam tikru laikotarpiu, atsižvelgiant į tik tam regionui būdingas aplinkybes, gali būti labai specifiniai. Išanalizavus atsakymus bus galimybė įvertinti ir tai, kokią vietą tarp siūlomų priemonių užima techniniai ir procedūriniai aspektai.

3.3. Tyrimo respondentų charakteristika

Atsakyti į anketos klausimus paprašyta atstovų iš institucijų, susijusių su el. demokratijos diegimu savivaldybėse:

1. Panevėžio savivaldybės Ryšių su visuomene skyriaus atstovas. Dalyvavo diegiant el. demokratijos priemones Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainėje, kuriant el. demokratijos priemonių procedūrų aprašymą, nuolat domisi svetainių plėtros tendencijomis pasaulyje, peržiūri Lietuvos savivaldybių svetaines.
2. UAB „Hnit-Baltic“ projektų vadovas. Dalyvavo vykdant el. demokratijos projektus dalyje savivaldybių, tarp jų – ir Panevėžio miesto savivaldybėje.
3. Centrinės projektų valdymo agentūros Informacinės visuomenės plėtros projektų skyriaus projektų vadovas. Dalyvavo administruojant el. demokratijos projektus dalyje savivaldybių, tarp jų – ir Panevėžio miesto savivaldybės el. demokratijos projektą.
4. UAB „Freshmedia“ atstovas. Dalyvavo vykdant el. demokratijos projektus ir garantinę sukurtą el. demokratijos paslaugų priežiūrą dalyje savivaldybių, tarp jų – ir Panevėžio miesto savivaldybėje.
5. Lietuvos savivaldybių asociacijos patarėjas informacinės visuomenės klausimais. Susipažinęs su elektroninės demokratijos situacija savivaldybėse, perspektyvomis, teikia konsultacijas savivaldybėms ir el. demokratijos klausimais.

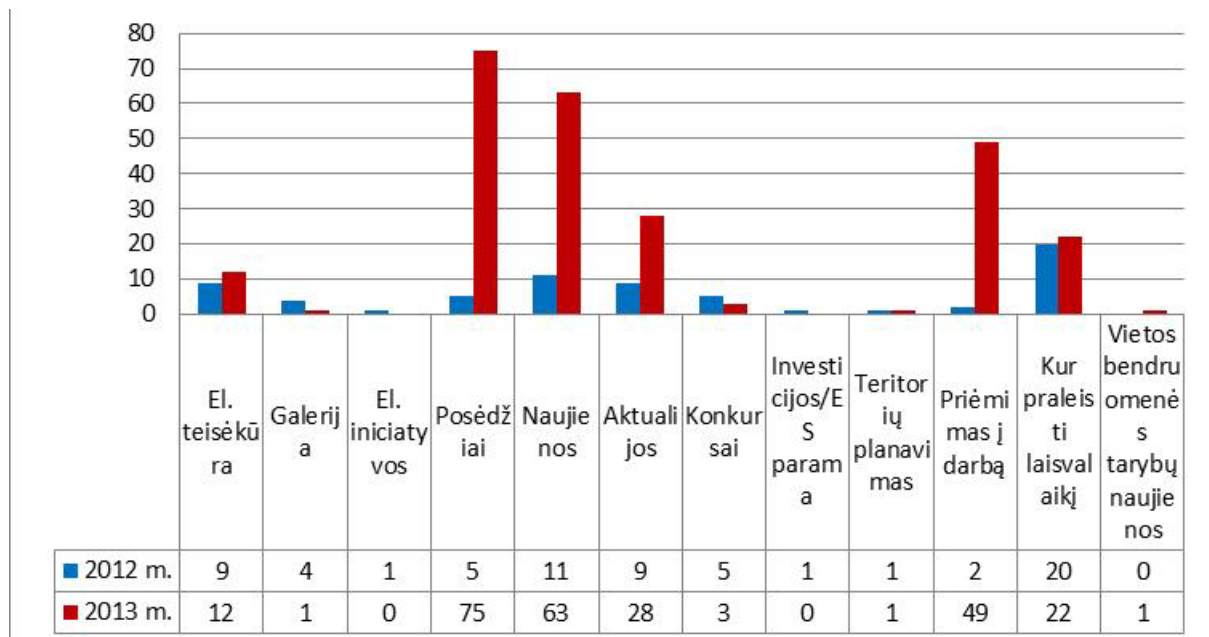
Dėl interviu su ekspertais susitarta telefonu: paaiškintas tyrimo tikslas, aptarti anketoje surašyti klausimai; ekspertai informuoti, kad buvo atliekamas žvalgybinis tyrimas, jo rezultatai ekspertams nusiųsti el. paštu kartu su anketos klausimais. Ekspertų paprašyta arba užpildytas anketas atsiųsti el. paštu, arba atsakyti į numatytus klausimus žodinio interviu metu. Panevėžio miesto savivaldybės atstovas pasirinko atsakymo į klausimus raštu būdą ir atsiuntė atsakymus į anketos klausimus el. paštu. Visi kiti ekspertai pasirinko interviu telefonu būdą ir sutartu laiku pokalbio telefonu metu atsakė į el. paštu gautus klausimus. Esant respondento sutikimui, pokalbis buvo įrašinėjamas, kitais atvejais – užsirašomos pagrindinės mintys. Pagal interviu metu pateiktus

atsakymus buvo užpildomas klausimynas ir siunčiamas respondentui peržiūrėti. Respondentui pritarus klausimyno užpildymo teisingumui, laikoma, kad interviu sėkmingai baigtas. Atsakymai į interviu klausimus pateikti 2, 3, 4, 5, 6 prieduose. Siekiant nepažeisti asmens duomenų apsaugos principų, šiame darbe ekspertų pavardės neminimos. Kiekvienam ekspertui suteikiamas kodas – X ir numeris, parinktas atsitiktine tvarka iš skaitmenų nuo 1 iki 5.

3.4. Tyrimo duomenų analizė

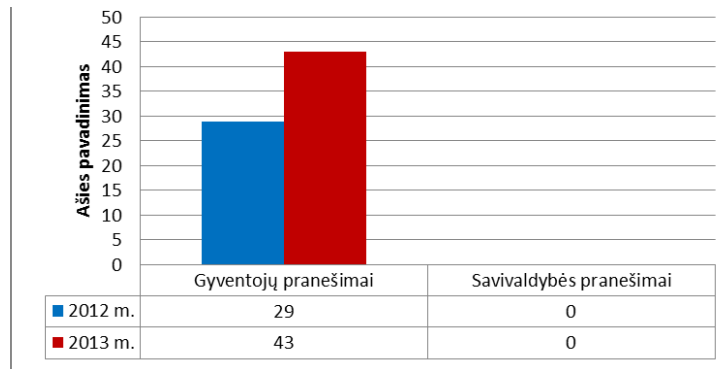
3.4.1. Kiekybinio tyrimo duomenų analizė

Žvalgybinio kokybinio tyrimo surinkti duomenys apie įdiegtų el. demokratijos priemonių technologines galimybes ir faktinį galimybių panaudojimą matomi 3, 4, 5, 6, 7, 8, paveiksluose ir 1, 2 lentelėse.

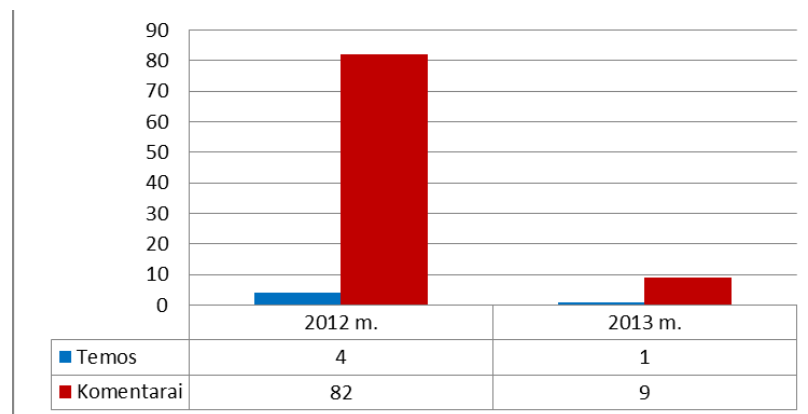
Šaltinis: sudaryta naudojant Panevėžio m. sav. interneto svetainės administravimo aplinkoje surinktus duomenis.

3 pav. Komentarų skaičius 2012 ir 2013 m. įvairiuose moduliuose

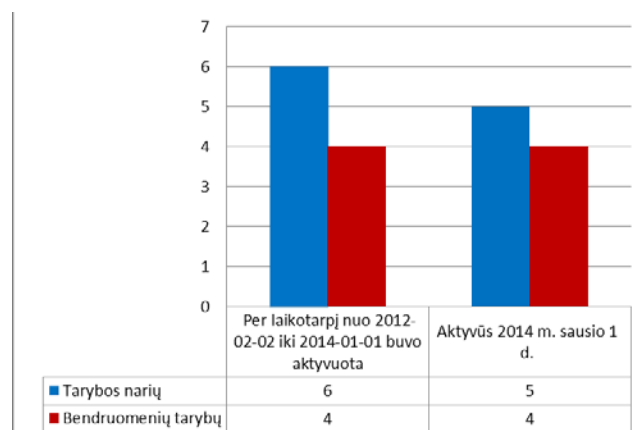
Šaltinis: sudaryta naudojant Panevėžio m. sav. interneto svetainės administravimo aplinkoje surinktus duomenis.

4 pav. Pranešimų skaičius problemų žemėlapyje 2012 ir 2013 m

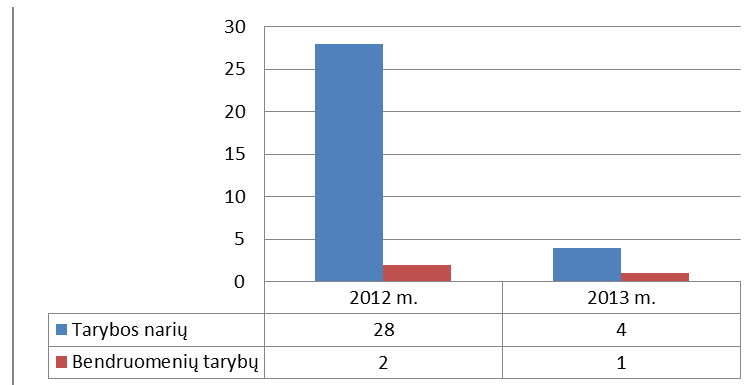
Šaltinis: sudaryta naudojant Panevėžio m. sav. interneto svetainės administravimo aplinkoje surinktus duomenis.

5 pav. Pasisakymų ir temų skaičius forumuose 2012 ir 2013 m.

Šaltinis: sudaryta naudojant Panevėžio m. sav. interneto svetainės administravimo aplinkoje surinktus duomenis.

6 pav. Tinklaraščių skaičius

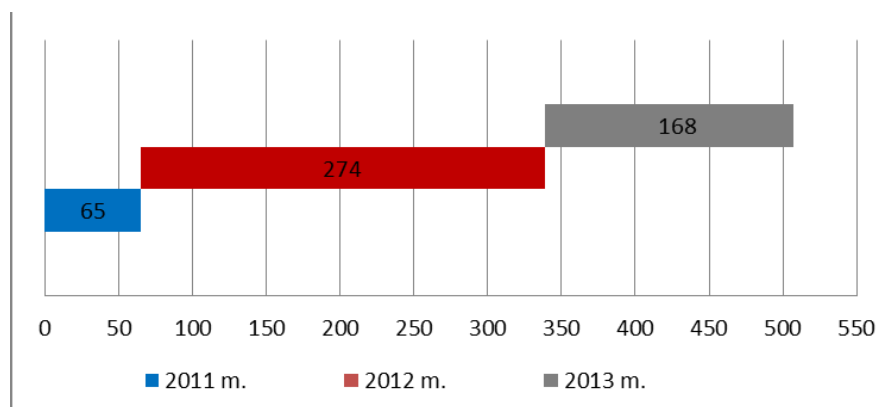
Šaltinis: sudaryta naudojant Panevėžio m. sav. interneto svetainės administravimo aplinkoje surinktus duomenis.

7 pav. Įrašų skaičius tinklaraščiuose

1 lentelė. Kiti duomenys apie naudojamą el. demokratijos priemones

El. demokratijos priemonės	2012 m.	2013 m.
El. iniciatyvos	2	2
El. peticijos	0	0
El. paklausimai	28	13
DUK	Nebeaktualūs klausimai ir atsakymai trinami – statistikos pateikti negalima	Nebeaktualūs klausimai ir atsakymai trinami – statistikos pateikti negalima
Trumpa apklausa	3 nebeaktualios apklausos ištrinamos – statistikos pateikti negalima	3 nebeaktualios apklausos ištrinamos – statistikos pateikti negalima
Sudėtinė apklausa	Nebuvo naudojama	Nebuvo naudojama

Šaltinis: sudaryta naudojant Panevėžio m. sav. interneto svetainės administravimo aplinkoje surinktus duomenis.

Šaltinis: sudaryta naudojant Panevėžio m. sav. interneto svetainės administravimo aplinkoje surinktus duomenis.

8 pav. 2014 sausio 1 dienai aktyvių prenumeratorių registracijos laikotarpiai

Matoma, kad tik vienos priemonės faktinis naudojimas apsiriboja žemesniu lygmeniu nei leidžia įdiegtos techninės galimybės. Taip pat trys priemonės per du metus nebuvo nė karto panaudotos. Dviejų iš jų (sudėtinės apklausos ir el. Problemų žemėlapiu panaudojimas Savivaldybės inicijuotiems pranešimams) naudojimosi iniciatyva priklauso Savivaldybei. Reiktų skatinti sukurtų priemonių naudojimą, nes jų rezultatai gali būti įdomūs ir reikalingi gyventojams, o tai padėtų pasiekti el. demokratijos numatytų tikslų. Peticijų iniciatyva priklauso gyventojams. Nesinaudojimo įrankiu priežastis gali būti ta, jog ir neelektroniniu pavidalu peticijų būna pateikiama itin retai. Gyventojai nesinaudoja pačia demokratijos galimybe teikti peticijas, o ne tik sukurta elektronine priemone.

Dėl duomenų saugos užtikrinimo šiame darbe funkcionalumo nuostatas patvirtinantys paveikslai nepateikiami. Dalis šių nuostatų gali būti nuspėjami naudojantis sistema kaip interneto svetainės lankytoji.

Lyginant procedūrų aprašymą ir informacinės sistemos funkcionalumo nustatymo parinktis nustatyta, kad faktinis sistemos funkcionalumo nuostatų pasirinkimas atitinka procedūrų aprašyme numatytus funkcionalumo nuostatų pasirinkimus.

Naudojantis interneto svetainės administravimo aplinka galima surinkti duomenis apie kai kurių priemonių panaudojimą. Tikslūs skaičiai leis tiksliau įvertinti naudojimosi el. demokratijos priemonėmis intensyvumą, palyginti naudojimosi skirtumus 2012 ir 2013 metais. Duomenys apie paslaugų naudojimąsi pateikti 3, 4, 5, 6, 7, 8 paveiksluose ir 1, 2 lentelėse.

3, 4, 5, 6, 7, 8 paveiksluose ir 1, 2 lentelėse galima matyti, kad įvairių priemonių naudojimas kito nevienodai: komentarų daugumoje komentuoti leidžiamų temų daugėjo; gyventojų pranešimų naudojantis el. problemų žemėlapiu skaičius augo; forumų temų ir pasisakymų skaičius sumažėjo; iniciatyvų skaičius liko toks pat minimalus – 2 per metus; el. paklausimų skaičius mažėjo; kai kurių priemonių statistikos pateikti negalima, nes statistiniai duomenys nekaupiami arba ištrinami (trumpos apklausos, DUK, el. prenumerata). Dalis duomenų nesukaupiami vienoje vietoje, pvz. balsavusių dėl sprendimų skaičius matomas prie kiekvieno klausimo atskirai, todėl šiuo atveju pateikti statistiką tyrime yra per daug sudėtinga.

Dalis el. demokratijos informacinių priemonių yra informacinio lygmens arba naudojamos tik informaciniu lygmeniu. Todėl apie tokį pasinaudojimą galima sužinoti tik analizuojant svetainės puslapių lankomumo statistiką, jei paslauga turi nuolatinį internetinį adresą.

Analizuojant lankomiausių svetainės puslapių ataskaitą už 2012 ir 2012 metus (ataskaitos apie lankomumą pateikiamos priede žr. priedą, galima rasti kai kurių el. demokratijos priemonių

lankomumo statistiką, patvirtinančią lankytojų pasinaudojimo paslauga bent jau informaciniu lygmeniu faktus.

2 lentelė. Lankomiausi el. demokratijos paslaugų puslapiai Panevėžio miesto interneto svetainėje 2012 ir 2013 m.

2012 m.			2013 m.		
Vieta ataskaitoje pagal apslankymų skaičių	El. demokratijos priemonė	Unikalių lankytojų skaičius	Vieta ataskaitoje pagal apslankymų skaičių	El. demokratijos priemonė	Unikalių lankytojų skaičius
2	El. teisėkūra (posėdžiai)	84,113	2	El. teisėkūra (posėdžiai)	80,177
6	El. teisėkūra	21,462	6	El. teisėkūra	22,561
8	Naujienos	17,589	7	Naujienos	19,528
33	El. forumas	4,002	36	GIS pagrindu sukurti žemėlapiai	4,515
36	GIS pagrindu sukurti žemėlapiai	3,558	51	Tinklaraščiai	2,038
40	Tinklaraščiai	3,200	57	DUK	1,867
48	El. demokratija	2,048	73	El. demokratija	1,330
57	Prenumerata	1,733			
61	DUK	1,604			

Šaltinis: sudaryta pagal Google Analytic priemonėmis pateiktas 2012 ir 2013 m. svetainės lankomumo ataskaitas.

2. lentelėje matoma, kad kai kurių el. demokratijos priemonių puslapių populiarumas sumažėjo, kai kurių nežymiai išaugo. Reikia skubiai atkreipti dėmesį į el. demokratijos priemonių populiarumo mažėjimą ir nustatčius to priežastis ieškoti būdų jas labiau reklamuoti, užtikrinti turinio kokybę, arba pritaikyti gyventojų poreikiams. El. prenumeratos ir el. forumų visai neliko populiariausių puslapių šimtuose.

Įvertinus ir apibendrinus rastus statistinius duomenis apie naudojamą Panevėžio miesto savivaldybės el. demokratijos priemones, galima teigti, kad:

- naudojimasis sukurtomis el. demokratijos priemonėmis nėra intensyvus. Nors dalies elektroninės demokratijos priemonių naudojimas išaugo, tačiau nemažai priemonių, kurių naudojimas sumažėjo. Tai tinka tiek kalbant apie tas priemones, kurių naudojimą inicijuoja gyventojai, tiek tas, kurių naudojimą inicijuoja Savivaldybė. Reikia nustatyti naudojimo sumažėjimą lėmusius veiksnius ir imtis priemonių jų naudojimo skatinimui. Jei būtų nustatyta, kad priemonės nėra tinkamos – inicijuoti jų modernizavimą arba likvidavimą.
- Įdiegtų el. demokratijos priemonių faktinis naudojimas atitinka el. demokratijos procedūrų aprašyme numatytas nuostatas.
- Dalis el. demokratijos priemonių naudojamos neišnaudojant visų įdiegtų technologinių galimybių t.y. žemesniu lygmeniu.
- Dalies el. demokratijos paslaugų naudojimas sumažėjo.

3.4.2. Kokybinio tyrimo duomenų analizė

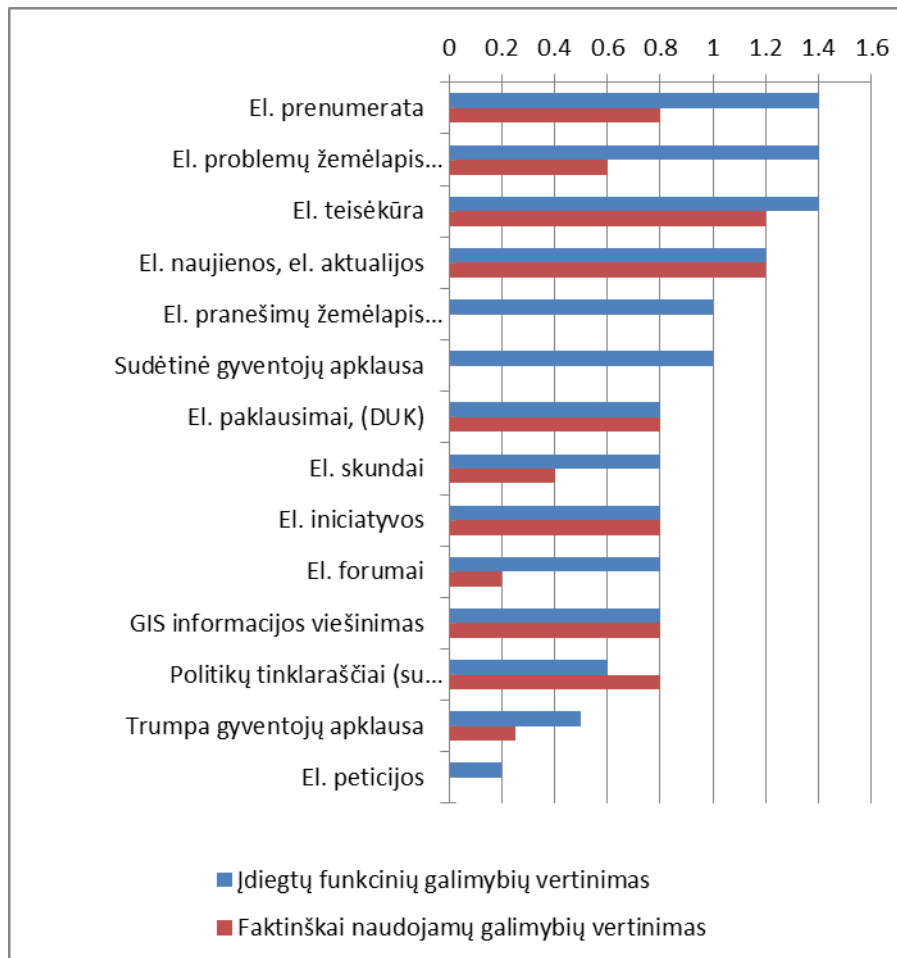
1 klausimas. Atsakydami į 1 klausimą ekspertai palygino Panevėžio miesto savivaldybės ir kitų Lietuvos savivaldybių el. demokratijos priemones. Ekspertų pateikti vertinimai labai skirtingi. Visų ekspertų atsakymai vienoje lentelėje pateikti 1 lentelėje 7 priede. Ties vertinimo skalės žymomis prie kiekvienos el. demokratijos priemonės pažymėta kiek ekspertų pažymėjo atitinkamą vertinimą. Atsakymai – įvertinimai, pateikti pagal ranginę skalę, analizuojami kaip kokybiniai duomenys. Nebuvo nei vieno atvejo, kad sutaptų 5 ar 4 ekspertų nuomonės apie priemonių vertinimą. Iš 25 vertinimo atvejų 14 kartų buvo pateikti 3 skirtingi vertinimai iš 5 galimų, 6 kartus – 2 skirtingi vertinimai, ir 5 kartus – 4 skirtingi vertinimai. 4 kartus priemonėms paskirtas maksimalus ir minimalus įvertinimas kartu. Tokie skirtingi, kartais net prieštaringi vertinimai galėjo atsirasti dėl to, kad savivaldybėse įdiegtos el. demokratijos priemonės gali skirtis tiek funkcionalumu, tiek išvaizda, administravimo ypatumais ir daugeliu kitų aspektų. Vertinime nebuvo įvardinti atskiri rodikliai ir jų reikšmingumas, taigi kiekvienas ekspertas galėjo vadovautis skirtingais vertinimo prioritetais, kriterijais, naudojimosi technologijomis įpročiais ar kitais jų manymu reikšmingais rodikliais.

Remiantis pateiktų vertinimų analize galime daryti išvadą, kad vertinimų įvairovė parodo, kad technologinės priemonės, tame tarpe ir el. demokratijos priemonės, dažnai vertinamos

nevienareikšmiškai. Skirtingiems vertintojams gali būti svarbūs ne tie patys kriterijai. Tikėtis sukurti visiems vienodai patinkančias priemones nėra realu. Reikia nepamiršti, kad kinta ir technologijos, ir vartotojai bei jų įpročiai, kinta ir priemonių vertinimo kriterijai. Todėl norint pritaikyti priemones kuo platesniam vartotojų ratui reikia tobulinti sukurtas priemones ieškant galimybių atitikti kuo daugiau el. demokratijos priemonių vartotojų lūkesčių.

Iš kitų ekspertų atsakymų į 1 klausimą įvertinant Panevėžio miesto savivaldybės el. demokratijos priemones, lyginant su kitų savivaldybių įdiegtomis priemonėmis, išsiskiria anketa, kurioje visi vertinimai maksimalūs. Ar gali būti, kad vertinimas pateikiamas neobjektyviai, neteisingai palyginus Panevėžio miesto ir kitų savivaldybių priemones? Tokia tikimybė yra. Tačiau gali būti, kad įgyvendinant projektą buvo nustatyti kriterijai, ir dabar esančios el. paslaugos vertinamos kaip juos atitinkančios. Taip pat įtakos vertinimui galėjo turėti pripratimas naudotis tokiais ar panašiomis priemonėmis, įprasta priemonių išvaizda. Kadangi, kaip jau minėta, vertinimo kriterijai nebuvo nustatyti, atmesti nei vienos pateiktos nuomonės šiuo klausimu nėra pagrindo.

Analizuojant Panevėžio el. demokratijos priemonių vertinimą galima pastebėti ir bendrų bruožų – dauguma vertinimų yra ne mažesni nei vidurkis. Iš 124 visų ekspertų pateiktų el. demokratijos priemonių vertinimų 3 vertinimai – „atgyvenusi“, 4 vertinimai „Nežymiai atsilieka nuo vidurkio“, 46 – „atitinka Lietuvos savivaldybių vidurkį“, 30 – „nežymiai lenkia vidurkį“, 41 – „labai pažangi“. Vertinimo rezultatus galima apibendrinti apskaičiuojant pateiktų vertinimų vidurkį, vidurkio skaičiavimui naudojant klausimo sąlygoje nurodytą vertinimo skaitinį atitikmenį. 3 el. priemonių faktinio naudojimo vidurkiai neskaičiuojami (priemonės nebuvo panaudotos, todėl nepateikti jų vertinimai, arba pateiktas tik 1 vertinimas). Suskaičiavus el. demokratijos priemonių įdiegtų funkcinių galimybių ir faktinio naudojimo vertinimo vidurkius, duomenys surūšiuoti įdiegtų funkcinių galimybių vertinimo mažėjimo tvarka ir pateikti 9 paveiksle.

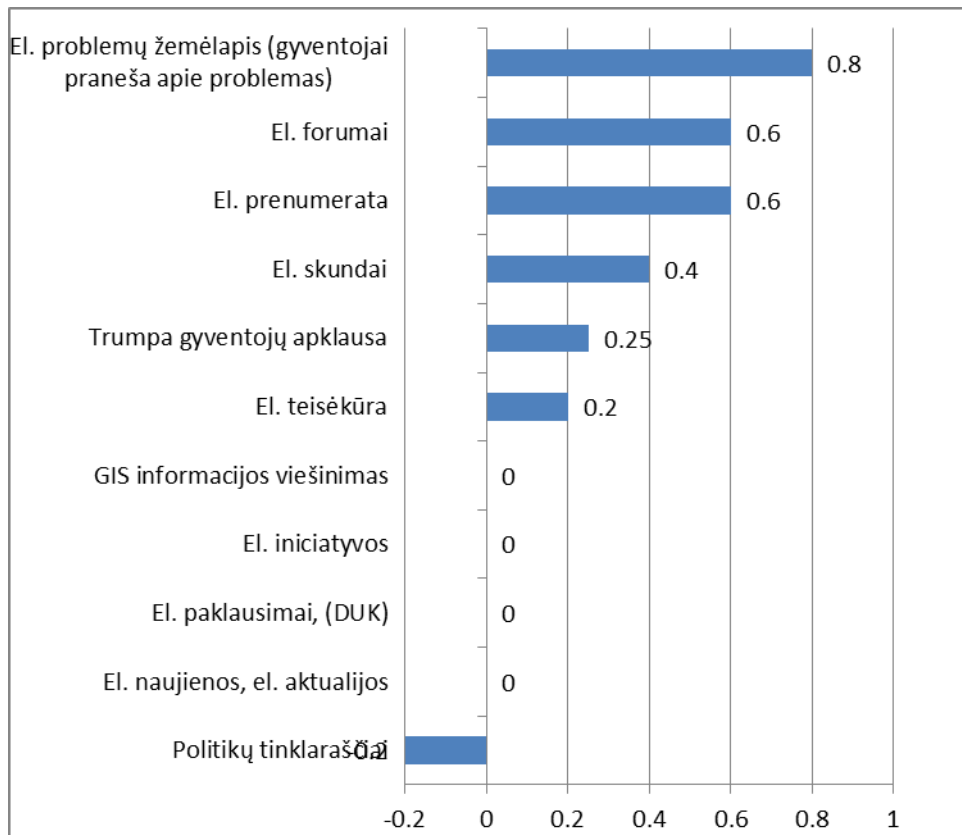

9 pav. El. demokratijos priemonių vertinimo, lyginant su kitomis Lietuvos savivaldybėmis, vidurkiai

Apibendrinus ekspertų vertinimus 3 paveiksle matoma, kad visų el. demokratijos paslaugų vertinimas yra artimas arba nežymiai didesnis už vidurkį. Geriausiai vertinamos el. prenumeratos, el. problemų žemėlapis, el. teisėkūros paslaugų, prasčiausiai – el. peticijų įdiegtos funkcinės galimybės. Geriausiai vertinamas el. teisėkūros ir el. naujienų bei aktualijų, o prasčiausiai – el. forumų faktiškai naudojamos priemonės. 3 priemonių faktinio naudojimo vertinimas nepateikiamas, nes 2011 – 2012 m. šiomis priemonėmis nebuvo pasinaudota.

Apibendrinus ekspertų pateikiamus el. priemonių vertinimus, matome, kad dauguma atvejų įdiegtos funkcinės galimybės vertinamos geriau nei faktinis el. demokratijos priemonių naudojimas. 10 pav. pavaizduoti vertinimo skirtumai tarp įdiegtų funkcinių galimybių ir faktinio naudojimo, išdėstant priemones vertinimo skirtumo mažėjimo tvarka. Labiausiai skiriasi el. problemų žemėlapis galimybių ir faktinio naudojimo vertinimas. GIS informacijos viešinimo, el. iniciatyvų, DUK, el. naujienų ir aktualijų priemonių galimybių ir faktinio naudojimo vertinimas sutampa. Tinklaraščio faktinis naudojimas vertinamas geriau nei įdiegtos galimybės. Tokia situacija galėjo

susidaryti dėl to, kad ši priemonė nėra labai paplitusi, o funkcinės galimybės nėra labai ypatingos. Tokiu būdu priemonės naudojamumas įvertintas geriau nei techninis sprendimas.

10 pav. Skirtumas tarp įdiegtų funkcinių galimybių vertinimo ir faktinio naudojimo

Remiantis įdiegtų funkcinių galimybių vertinimo palyginimu su faktinio naudojimo palyginimu galima daryti išvadą, kad dauguma atvejų įdiegtos funkcinės el. demokratijos priemonių galimybės dar nėra pilnai panaudojamos. Ypač reiktų atkreipti dėmesį, kad yra 3 priemonės, kuriomis 2011 – 2012 m. nebuvo nė karto pasinaudota. Reikia nustatyti, priežastis kodėl jos nenaudojamos; pirmiausia – ar šios priemonės reikalingos el. demokratijos proceso dalyviams. Tada priimti sprendimą ar priemonių atsisakyti, ar jas tobulinti, ar kitaip šalinti nesinaudojimo šiomis priemonėmis priežastis.

Apibendrinti 1 klausimo analizės rezultatai:

- Panevėžio miesto savivaldybėje sukurtos el demokratijos priemonės vertinamos nevienareikšmiškai.
- Bendras el. demokratijos paslaugų vertinimo bruožas – visų el. demokratijos paslaugų vertinimas yra artimas arba nežymiai didesnis už vidurkį.

- Dauguma atvejų įdiegtos funkcinės galimybės vertinamos geriau nei faktinis el. demokratijos priemonių naudojimas.

2 klausimas. 2 klausime ekspertų buvo paprašyta įvertinti kokią reikšmę el. demokratijos procesui Panevėžio miesto savivaldybėje turi sukurtos elektroninės demokratijos techninės priemonės ir elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas.

Trys ekspertai technologinio ir procedūrinio aspektų reikšmingumą nurodė procentais. Tokių vertinimų amplitudė – nuo 20 - 30 iki 75 procentų. Du ekspertai nuomonę išsakė svarbiausiems veiksniams pagal svarbą suteikdami eilės numerį.

X1 eksperto nuomone, tinkamos techninės priemonės ir procedūrų aprašymas yra svarbiausi veiksniai. Trečias pagal svarbą įvardinamas veiksnys – geranoriškas abiejų šalių bendradarbiavimo poreikis. Patikslinama, kad *šie trys veiksniai – svarbiausi ir maždaug lygiaverčiai el. demokratijos procese – nors vienam iš jų nesant ar veikiant netinkamai, el. demokratija būtų ne procesas, o tik formalumas.*

X3 ekspertas kaip didžiausią reikšmę turintį veiksnį nurodo *systemos „usability“, t.y. lengvumas, patogumas naudoti* [vertinant sistemos vartotojų požiūriu, „front office“, aut. past.] *Vartotojas bando intuityviai nuspėti kaip naudotis priemone, ir labai gerai, jei tai jam lengvai pavyksta.* X1 eksperto didžiausią reikšmę turinčiu veiksmu įvardinamą informacinės sistemos savybę galima priskirti techniniam aspektui. Šio eksperto antroje vietoje pagal svarbą įvardinami *filmukai apie priemonių naudojimą, kai vartotojas tiesiog pasyviai, nedėdamas pastangų pasižiūri ir mato kaip reikia naudotis viena ar kita priemone. Tai vartotojui kur kas patogiau ir efektyviau nei skaityti aprašymą su nurodymais ką ir kur paspausti.* Įvardinta priemonė gali būti prisikirta iš karto keliems aspektams – procedūriniam (tik šiuo atveju procedūros būtų paaiškinamos ne oficialaus dokumento, o vartotojui priimtinesne paaiškinamojo filmuko forma), vartotojų mokymui (vartotojas susipažintų su priemonių funkcionalumu ne skaitydamas instrukciją ar bandydamas, o stebėdamas mokomąjį naudojimosi priemone filmuką), reklamos ir viešinimo (patraukliai sukurtas filmukas paskatintų pabandyti naudotis filmuke rodoma priemone), net technologiniam (filmukai kuriami ir žiūrimi informacinių technologijų pagalba). Taigi ir šiuo atveju, nors iš dalies, antroje vietoje pagal reikšmę ir įtaką el. demokratijos procesui įvardinama priemonė, susijusi ir su technologiniu bei procedūriniu aspektu.

Iš 3 ekspertų, įvertinusių technologijų įtaką el. demokratijos procesui, žemiausiai – nuo 20 iki 30 % įvertino X5 ekspertas: Technologijų įtaka procesui sudaro 20-30 %. Techninės priemonės ir procedūrų aprašymas yra būtinos, bet nepakankamos sąlygos sėkmingam el. demokratijos procesui

vykti. Teigiamai įvertinęs sukurtus el. demokratijos įrankius, X5 ekspertas įvardina kitų veiksnių svarbą el. demokratijos procese: *Sukurti įrankiai yra geri, tai nauji kanalai savivaldybės ir gyventojų bendravimui. Tačiau įrankis naudą neš tik tada, kai bus naudojamas. Ir gyventojai turi matyti, kad įrankiai naudojami – turi būti atsakingai pateikiama ir matoma Savivaldybės reakcija į gyventojų pranešimus. Gyventojai, kurie naudojami pateiktais įrankiais neturėtų jaustis taip tarsi jų pastangos, pateikiama informacija yra beprasmės. Bendravimas, supratimas, atsakomoji reakcija turi būti abipusiai. Sukurtos priemonės turės nemažą įtaką, bet tik tarp žmonių, kurie moka naudotis informacinėmis technologijomis.* X5 eksperto išvardinti dalykai galėtų būti iš dalie priskiriami procedūriniais veiksniams (procedūrų aprašyme turėtų būti numatoma kaip pateikiami atsakymai, kokia it kaip pateikiama, viešinama atsakomoji Savivaldybės reakcija į gyventojų pranešimus, nuomones, balsavimą, iniciatyvas ir kt. Eksperto minimi bendravimas, supratimas, atsakomoji reakcija susiję su daugeliu veiksnių – kultūriniais, psichologiniais (abipusis pasitikėjimas, išankstinės nuostatos, požiūris į technologijas) (tiek gyventojų pasitikėjimu valdžia, tiek valdžios noru atsižvelgti į gyventojų nuomonę), politiniais ir kt. Apibūdinant šiuos veiksnis vienu žodžiu, tiktų „bendravimo“ sąvoka. Taip pat ekspertas pažymi, kad sukurtos priemonės turės nemažą įtaką, bet tik tarp žmonių, kurie moka naudotis informacinėmis technologijomis. Taigi ekspertas įvardina kompiuterinio raštingumo svarbą.

X4 ekspertas techninio ir procedūrinio aspektų reikšmingumui el. demokratijos procese skyrė 50%: *Techninės priemonės ir jų pagalba teikiamų paslaugų procedūrų numatymas yra būtini el. demokratijos procesui vykti. Jų reikšmė palyginus su visais el. demokratijos procese dalyvaujančiais veiksniais sudaro apie 50 %. Dar vienas didelę įtaką darantis veiksnys, be kurio sukurtos priemonės būtų tik realiai neveikiantis formalumas – dalyvaujančių šalių įtraukimas į procesą.* Eksperto įvardintas „dalyvaujančių šalių įtraukimo į procesą“ veiksnys susijęs su viešinimo, skatinimo aspektais, taip pat gali būti priskirtas ir anksčiau minėtai bendravimo aspektų grupei.

Kaip didžiausią reikšmę el. demokratijos procese turinčius tiriamuosius aspektus įvertino X2 ekspertas, technologijų reikšmingumą įvertindamas 50 %, procedūrų aprašymą – mažiau nei 15%: *Sukurtos techninės priemonės reikšmė el. demokratijos procese sudaro apie 50 %. Procedūrų aprašymas sudaro mažiau nei 15%.* Tačiau pažymi, kad už procedūrų aprašymą svarbiau reklamos, viešinimo, t.y. skatinimo naudotis sukurtomis el. Demokratijos priemonėmis aspektai: *Tačiau būtina, kad sukurtomis priemonėmis būtų kuo daugiau naudojamosi. Reklamavimas, viešinimas ir kitoks skatinimas turi didesnę įtaką nei procedūrų aprašymas.[...] . Procedūrų aprašymas nėra labai įdomus gyventojams, tai daugiau dokumentas, nusakantis kaip turi dirbti savivaldybės*

darbuotojai. Taip pat ekspertas rekomenduoja priemonių reklamos ir viešinimo būdus: Priemonės būtina reklamuoti (pvz. rengti seminarus, reklamuoti interneto svetainėje, socialiniuose tinkluose, apsilankę savivaldybėje gyventojai gali būti skatinami naudotis ir kt.). Reklamuoti ne visas priemonės iš karto, o bandyti sudominti gyventojus kas kiek laiko supažindinant vis su kita priemone. Reklama turi būti patraukli, atkreipianti dėmesį.

Tik vienas ekspertas technologinio ir procedūrinio aspektų svarbą įvertino tarp 20 ir 30 %. Tačiau tuo pačiu nepaminėjo veiksnio, kuris turėtų didesnę įtaką ir reikšmę. Kiti ekspertai šiuos abu veiksnius kartu įvertino kaip svarbiausius, arba nurodė, kad jų reikšmė ir įtaka el. demokratijos procesui sudaro 50 ar daugiau procentų visų veiksmų reikšmės ir įtakos. Todėl apibendrinant ekspertų nuomonę, techninių priemonių ir procedūrų aprašymo bendra reikšmė ir įtaka el. demokratijos procesui, lyginant su bet kuriuo kitu veiksmu, įtakojančiu el. demokratijos procesą, yra didžiausia. Kitų veiksmų svarba nustatyta pagal tai, kiek kartų buvo paminėta ekspertų atsakymuose. Aspektai išdėstyti pagal svarbą, vadovaujantis ekspertų vertinimu ir pagal tai, kiek kartų ekspertų paminėjo jų reikšmingumą. Su mokymų ir bendravimo poreikiu susiję priemonės paminėtos tokį pat skaičių kartų, tačiau mokymų aspektas buvo tik dalinai susijęs su priemone, todėl jo reikšmė šiuo atveju vertinama kaip mažesnė. Mokymai šiuo atveju labiau susiję su savivaldybei siūloma veikla, kuri turėtų būti labiau el. demokratijos, o ne kompiuterinio raštingumo mokymai. Kompiuterinis raštingumas čia suvokiamas kaip el. demokratijos proceso dalyvių savybė. Todėl mokymai ir kompiuterinis raštingumas įvardinami prie skirtingų aspektų. Pagal apibendrintus ekspertų atsakymus nustatyti didžiausią reikšmę ir įtaką turintys el. demokratijos procesui Panevėžio miesto savivaldybėje aspektai pateikiami 3 lentelėje.

3 lentelė. Svarbiausi el. demokratijos proceso aspektai

Aspekto svarba	Aspekto pavadinimas	Įvardinamos kaip svarbios veiklos (kartai)
1	Technologinis	5
	Procedūrinis	5
2	Socialinis	4
3	Socialinis, kultūrinis, politinis	2
4	Socialinis, švietimo	2
5	Socialinis (Kompiuterinis raštingumas)	1

Remiantis apibendrinta ekspertų nuomone:

Technologinis ir procedūrinis aspektai turi didžiausią reikšmę ir įtaką Panevėžio miesto savivaldybės elektroninės demokratijos procesui. Remiantis šia apibendrinta nuomone negalima teigti, kad technologijų reikšmė demokratijos procese yra pirmaeilė ir tokiu būdu nevykdoma Europos komisijos rekomendacijose „Electronic democracy (“e-democracy”) Recommendation

CM/Rec(2009)1 and explanatory memorandum“ rekomendacija Nr. P. 51 „Technologijų reikšme demokratijai yra antraeilė. Technologija neturi būti elektroninės demokratijos diegimo priežastis.“ [Recommendation, 2009]. Tačiau verta sunerimti ar tikrai technologija netampa reikšmingiausia, įtakingiausia ir vertingiausia el. demokratijos proceso dalimi, kuriai skiriamas pagrindinis dėmesys. Lyginant ekspertų nuomonę su minėtomis Europos komisijos rekomendacijomis el. demokratijai, reikia atkreipti dėmesį į X5 eksperto požiūrį į sukurtas el. demokratijos priemones kaip į papildomą demokratijos įrankį. Sukurti įrankiai yra geri, tai nauji kanalai savivaldybės ir gyventojų bendravimui. Taip pat į X1 eksperto žodžius atsakant į 3 klausimą, kur el. demokratijos priemonės vertinamos kaip papildomas įrankis, suteikiantis demokratijos procesui papildomas galimybes: Gyventojams yra suteikta galimybė lengviau diskutuoti, susipažinti su valdžios priimtais sprendimais. O pati el. demokratija yra pozityvus dalykas, kadangi paprastas pilietis su miestą valdančiaisiais pasišnekėti retai kada gali, o čia yra suteikta galimybė pareikšti savo mintis ir taip turėti dar vieną papildomą priegią prie valdžios. Žmogus, kuris yra neįgalus arba tuo metu serga gali pareikšti savo nuomonę neišeidamas iš namų kuriuo jam patogiu paros metu, nepriklausomai nuo savivaldybės darbo laiko. Toks vertinimas sutampa su Europos komisijos rekomendacijomis „Electronic democracy (“e-democracy”) Recommendation CM/Rec(2009)1 and explanatory memorandum“ „P.50. Technologija nėra sprendimas, tai galimybės suteikimas; tai įrankis, galintis paremti ir sustiprinti demokratijos procesą.“ [Recommendation, 2009]

3 klausimas. 3 klausime ekspertų buvo paprašyta įvardinti grėsmes, kad projekte numatyto siekio „didinti viešojo sektoriaus veiklos skaidrumą, atskaitomybę, veiklos kokybę bei gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus Panevėžio mieste[...]. Šios veiklos sudarytų palankesnes sąlygas visuomenei aktyviau dalyvauti savivaldybės veikloje, prisidėti prie jiems svarbių sprendimų formavimo ir priėmimo; skatintų glaudesnę ir abipusę ryšį tarp institucijos ir gyventojų“[www.esparama.lt informacija] gali nepavykti įgyvendinti?

X3 ekspertas daro pastabą, kad Panevėžio miesto savivaldybės siekis nurodomas netinkamai, t.y. ne skaitiniu rodikliu, o būdvardžiu. Tokiu atveju nėra galima objektyviai pamatuoti pasiektų rezultatų: *Siekiamas tikslas turėtų būti formuojamas skaitiniu pavidalu, t.y. jei kažkas geriau – tai kiek procentų geriau. O jei konkretus siekiamas skaitinis rodiklis nenurodomas, ir tokiu atveju laikoma, kad bet koks net ir minimalus pagerėjimas bus tikslo pasiekimas – tuomet grėsmės nepasiekti tikslo nematau.* Apibendrinant atsakymą, jei keliamas tikslas toks minimalus, tai grėsmės jo nepasiekti nėra.

X2 ekspertas grėsmių taip pat neižvelgia, o procedūrų aprašymą vertina kaip saugiklį, kad grėsmei išvengti dėl atsakomojo ryšio gyventojams nebuvimo: *Vertinant šiuo metu vykstantį procesą grėsmių nematau. Grėsmė galėtų būti, jei nebūtų Savivaldybės atsakomojo ryšio gyventojams. Tačiau procedūrų aprašymas numato, kokius veiksmus turi atlikti savivaldybės darbuotojai, kokias atsakomybes prisiūmti – tai yra atsakomojo ryšio buvimas numatytas teisiškai, taigi ir čia grėsmė neturėtų atsirasti.*

X5 ekspertas nurodo kaip galimus grėsmių šaltinius ir rekomenduoja Savivaldybei įvertinti: paslaugų viešinimą, jų teikimo tvarkos viešinimą, aprašymų prie kiekvienos teikiamos priemonės išsamumą, atsakomojo ryšio su gyventojais pakankamumą bei šio ryšio viešinimo pakankamumą: *Savivaldybė turi įvertinti, ar pakankamas yra sukurtų el. demokratijos priemonių ir jų teikimo tvarkos viešinimas, nes dėl nepakankamo viešinimo gyventojai įrankiais nesinaudos, nes nežinos kad jie yra. Viešinti priemones reiktų apgalvotai, neapkraunant gyventojų visų priemonių aprašymu iš karto, geriau rasti būdų sudominti populiaresnėmis priemonėmis informuojant apie kiekvieną iš jų atskirai. Interneto svetainėje prie kiekvienos priemonės turi būti išsamus aprašymas. Gyventojams pasinaudojus įrankiais, būtina reikia reaguoti ir gyventojui parodyti, kad reaguojama į jų kreipimąsi.*

X1 ekspertas nurodo grėsmės šaltinį, kurį įvardina kaip vienintelę grėsmę, susijusią su netinkamu bendravimu, kenkimu: *Vienintelė grėsmė el. demokratijoje tai žmonės, kurstantys nesantaiką mieste, kurie pasinaudodami el. demokratija gali drąsiai reikšti savo negatyvias mintis taip skatindami visuotinę nesantaiką, gali manipuliuoti visuomenės nuomone.*

X4 ekspertas el. priemonių aprašymo nebuvimą įvertina ne kaip grėsmės šaltinį, bet kaip trūkumą: *Trūkumas – svetainės lankytojai prie kiekvienos el. priemonės nemato aprašymo ar paaiškinimo kaip šios priemonės veikia, koks atsakomasis ryšys, kokiomis priemonėmis ir per kiek laiko pateikiamas atsakymas. Tai mažina norą dalyvauti; taip pat, jei lankytojo išivaizdavimas apie priemonės naudojimą ir veikimo tvarką nesutampa su procedūrų aprašyme numatyta tvarka, tai gali sukelti lankytojų nepasitenkinimą įdiegtomis priemonėmis. Kaip grėsmes ekspertas įvardina netinkamą bendravimą, kenkimą, ir kaip vieną iš to priežasčių nurodo el. priemonių vartotojų identifikacijos nebuvimą: *Galimybę lankytojams įdiegtas priemones naudoti ne pagal paskirtį, piktavališkai kenkiant. Tai sukeltų procese dalyvaujančių šalių nepasitenkinimą: - svetainės lankytojai matytų su el. demokratijos procesu nesusijusius pranešimus, administracijos darbuotojai dirbtų beprasmišką niekam nenaudingą darbą atsakinėdami į pateiktus pranešimus. Abi procese dalyvaujančios pusės jaustų priešišumą, gautų ne naudą, o nepasitenkinimą, imtų blogai vertinti įdiegtas priemones. Identifikacijos nebuvimas taip pat skatina prieš tai minėtus nesklandumus.**

Kai kurios su grėsmėmis susiję situacijos turi galimybę greitai pasikeisti (pvz. atsakomasis ryšys, bendravimas bendraujančiųjų geranoriškumas priklauso nuo kiekvieno atsakymo, ir tinkamas el. priemonių naudojimas vienu metu dar negarantuoja, kad jis toks bus visada – tai nuolatinei galintis kisti procesas). Atsižvelgiant į tai, kaip galimi grėsmių šaltiniai vertinti ir trūkumu įvardintos aplinkybės bei tos ekspertų minimos situacijos, kai grėsmė galėtų būti, nors šiuo metu ekspertų vertinama, kad jai užkirstas kelias atsirasti. Teisinės problemos ekspertų nepaminėtos tiesiogiai kaip grėsmė, tačiau paminėtas piktavališkas kenkimas, nesantaikos kėlimas, manipuliavimas visuomenės nuomone susijęs su teisine atsakomybe tiek proceso dalyviams, atliekantiems minėtus netinkamus veiksmus pasinaudojant el. demokratijos priemonėmis, tiek savivaldybei, atsakingai už informacinę sistemą ir jos panaudojimą. **Todėl į grėsmių sąrašą įtraukiama nepaminėta tiesiogiai, bet numanoma teisinių problemų grėsmė.** Apibendrinta ekspertų nuomonė pateikiama 4 lentelėje.

4 lentelė. Grėsmės el. demokratijos siekiui

Grėsmės šaltinis (sąlygos įvykti grėsmėms)	Įvardinama kaip svarbus (kartai)	Grėsmė
Atsakomojo ryšio nebuvimas ar nepakankamas jo viešinimas	2	Blogas el. demokratijos proceso vertinimas
		Menkas dalyvavimas el. demokratijos procese
Netinkamas bendravimas, kenkimas	2	Blogas el. demokratijos proceso vertinimas
		Priemonių naudojimas ne pagal paskirtį
		Teisinės problemos
El. demokratijos priemonių aprašymo netinkamumas ar nebuvimas	2	Priemonių naudojimas ne pagal paskirtį
		Blogas el. demokratijos proceso vertinimas
		Menkas dalyvavimas el. demokratijos procese
El. demokratijos priemonių nepakankamas viešinimas	1	Menkas dalyvavimas el. demokratijos procese
		Blogas el. demokratijos proceso vertinimas
Vartotojų identifikacijos nebuvimas	1	Blogas el. demokratijos proceso vertinimas
		Priemonių naudojimas ne pagal paskirtį

Atsižvelgiant į tai, kad nei viena grėsmė nepaminėta daugiau nei 2 kartus galima apibendrinti ekspertų nuomonę ir **daryti išvadą, kad didelės rizikos, kad numatyto el. demokratijos siekio**

gali nepavykti įgyvendinti, nėra. Tačiau situacija gali keistis, reikia nuolat stabėti sąlygas ir nuolat vertinti grėsmių pasireiškimo galimybes.

Labai aiškiai įvertinti grėsmes pagal galimas sukelti žalą sritis ar dydžius iš atsakymų nėra galimybės. Iš paminėtų tik vienas grėsmės šaltinis susijęs su techniniu aspektu – vartotojų identifikacijos nebuvimas. Šią grėsmės šaltinį galima pašalinti sistemos moduliams nustačius įdiegtą funkcionalumo pasirinkimą, reikalaujantį vartotojo identifikacijos per Viešojo administravimo institucijų informacinių sistemų interoperabilumo sistemą (VAIISIS). Viena iš įvardintų grėsmių pažymi procedūrinio aspekto tinkamumo svarbą – netinkamas procedūrų aprašymas įvardinamas kaip grėsmės šaltinis. Dar du įvardinami grėsmių šaltiniai – atsakomojo ryšio nebuvimas ar nepakankamas jo buvimas bei netinkamas bendravimas, kenkimas iš dalies gali būti susieti su procedūriniu aspektu, nes procedūrų aprašymas turi numatyti reikalavimus bendravimui ir atsakomajam ryšiui ir užtikrinti jų laikymąsi iš vienos iš el. demokratijos proceso dalyvio – Panevėžio savivaldybės pusės. Tik vienas iš ekspertų išvardintų grėsmių šaltinių (viešinimo nebuvimas) nėra tiesiogiai susijęs su tiriamais techniniu ir procedūriniu aspektais.

Lyginant ekspertų nuomonę su Europos komisijos rekomendacijose „Electronic democracy (“e-democracy”) Recommendation CM/Rec(2009)1 and explanatory memorandum“ (toliau – Rekomendacijos el. demokratijai) pateikiamais teiginiais apie iššūkius, kliūtis ir riziką, reikia atkreipti dėmesį, kad iš šiame memorandume pažymėtų formų „P.69. Iššūkiai, kliūtys ir rizika el. demokratijai gali įgyti įvairius pavidalus ir gali būti politinės, teisinės, organizacinės, technologinės, ekonominės, finansinės, socialinės ar kultūrinės.“ [Recommendation, 2009] ekspertų paminėtos grėsmės mažiausiai susiję su ekonomine ir finansine sritimi (susiję tiek, kiek finansavimo reikia viešinimui). Su technine sritimi susijusi paminėtas grėsmės šaltinis dėl *vartotojų identifikacijos nebuvimo*. Su teisine ir organizacine sritimi susiję paminėti grėsmių šaltiniai apie *priemonių aprašymo netinkamumą ar nebuvimą* bei *atsakomojo ryšio nebuvimą ar nepakankamą jo viešinimą*. O įvardintas grėsmės šaltinis dėl *netinkamo bendravimo, kenkimo* susijęs su teisine, socialine ir kultūrine sritimi ir galimai su politine ir sritimi. **Daroma išvada, kad i ekspertų įvardintos grėsmių šaltiniai ir grėsmės daugiau ar mažiau susiję su visomis Rekomendacijose el. demokratijai paminėtomis sritimis.**

Rekomendacijose el. demokratijai paminėtos kliūtys el. demokratijai: „P.71. Galimos kliūtys el. demokratijai apima iš paslaugų teikėjo pusės – nevienodą demokratijos suvokimą, išteklių trūkumą, organizacinius suvaržymus ir struktūrinius apribojimus; iš paslaugos gavėjo pusės – suinteresuotųjų šalių skirtingus interesus ir nuogaštavimus“ [Recommendation, 2009] ekspertų atsakymuose apie grėsmes el. demokratijos siekiams nepaminti. **Todėl daroma išvada, kad su**

šiomis kliūtimis susijusių grėsmių šaltinių Panevėžio miesto savivaldybės el. demokratijos priemonių diegimo metu nesusiduriama.

Rekomendacijose el. demokratijai minima rizika: „P.72. Su elektronine demokratija susijusi rizika kyla dėl techninio ir politinio piktnaudžiavimo, nedemokratiško IKT naudojimo, galimybių, kad technologijos gali padėti priimti sprendimus, neigimo. Bendruomenių susiskaldymas gali kelti pavojų demokratijos visuotinumui. Apsaugos ir atitinkamos sankcijos nuo neteisėto naudojimo yra būtinos.“ [Recommendation, 2009]. Ekspertų atsakymuose minimos rizikų kilimo grėsmių priežastys (**virtotojų identifikacijos nebuvimas ir netinkamas bendravimas, kenkimas**), kaip ir minima Rekomendacijose el. demokratijai, kyla dėl techninio ir politinio piktnaudžiavimo, nedemokratiško IKT naudojimo. Galimybių, kad technologijos gali padėti priimti sprendimus, neigimas bei tai, kad bendruomenių susiskaldymas gali kelti pavojų demokratijos visuotinumui, ekspertų atsakymuose neminimi. Apibendrinant ekspertų atsakymų ir Rekomendacijų el. demokratijai palyginimą, **daroma išvada, kad prieštaravimų tarp Rekomendacijų el. demokratijai nagrinėtų punktų ir ekspertų nuomonės nėra, o dauguma atvejų sutampa.** Kai kuriais atvejais Rekomendacijos apima platesnį rizikų ar priežasčių sąrašą nei ekspertai. Tačiau taip galėjo atsitikti ir dėl to, kad atliktas Panevėžio miesto savivaldybės el. demokratijos priemonių tyrimas yra siekiantis apimanti tik el. demokratijos priemonių technologinius ir procedūrinius aspektus ir nėra labai išsamus. Taigi **daroma išvada, kad Rekomendacijose el. demokratijai nurodytų, o ekspertų atsakymuose nebuvo grėsmių negalima laikyti neegzistuojančiomis Panevėžio miesto savivaldybės atveju, o reikia atlikti išsamesnius tyrimus siekiant kuo tiksliau nustatyti grėsmių šaltinius, grėsmes ir rizikas, kylančias el. demokratijos procesui.**

4 klausimas. 4 klausimu ekspertų buvo prašoma išsakyti nuomonę apie tai, kokias priemones turėtų įdiegti Panevėžio miesto savivaldybė, kad el. demokratijos procesas vystytųsi ir tobulėtų.

X1 ekspertas paminėjo technologinę priemonių plėtrą: *e-parašas, tiesioginės transliacijos iš spaudos konferencijų salės, e-laiškas valdžiai (žmogus, išsiuntęs laišką vadovams, internete matytų registravimo datą, nagrinėjimo stadijas ir norima forma gautų atsakymą – paprastu ar elektroniniu paštu).*

X3 ekspertas pasiūlė su abiem tiriamais aspektais susijusią priemonę: *priemonių naudojimo vizualizacija padėtų pritraukti vartotojus.* Taip pat pasiūlė su techninio aspekto pasikeitimais ir šių pakeitimų inicijuotais procedūriniais pakeitimais susijusią veiklą: *„Tobulinant el. demokratijos sistemą rekomenduoju susipažinti su IVPK rekomendacijomis informacinės sistemos kūrimui“ [„Viešųjų ir administracinių elektroninių paslaugų patogumo naudotojams metodiniai dokumentai“,*

parengti Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos užsakymu (toliau – IVPK metodiniai dokumentai), aut. past.]. Vadovaujantis šiuo dokumentu, galima pritaikyti jame priežiūros ir modernizavimo etapui pateikiamas rekomendacijas: priežiūros etapo pagrindinės veiklos: „Šis etapas skirtas e. paslaugos veikimo priežiūrai, problemų sprendimui, bei vertinimo rodiklių stebėjimui. Šio etapo metu gali būti atliekami nedideli e. paslaugos elementų pakeitimai“ [IVPK metodiniai dokumentai, psl. 36]. Modernizavimo etapo pagrindinės veiklos: „kai e. paslaugai prireikia esminių pokyčių dėl teisinės bazės pasikeitimo, technologijų pasikeitimo, procesų arba komunikacijos pasikeitimo. Šio etapo poreikį taip pat gali įtakoti e. paslaugos vertinimo rodiklių sistemos rezultatai“ [IVPK metodiniai dokumentai, psl. 37].

X5 eksperto nuomone, *Įdiegtų priemonių trūkumo šiai dienai nėra. Kaip technologinę priemonių tobulinimo galimybę paminėjo geresnį interneto svetainės pritaikymą įvairiems vartotojų įrenginiams: Būtų patogu naudotojams, jei svetainės dizainas persidėliotų priklausomai nuo ekrano dydžio. Su technologiniu aspektu susijęs ir pasiūlymas ne kurti naujas priemones, o ieškoti galimybių pasinaudoti jau esamomis, kitų institucijų ar įmonių sukurtomis ir naudojamomis priemonėmis: Rekomenduoju duoti duomenis verslui, užsiimančiam įvairios viešos informacijos sklaida. Kartais reikia įvertinti ar verta kurti savo priemonę, jei galima pasinaudoti kažkieno kito sukurta ar centralizuota priemone, arba pateikiant tos priemonės kūrėjams duomenis, o savo interneto svetainėje pateikiant nuorodas į tas priemones (pvz. kurgyvenu.lt). Toks pasirinkimas įtakotų ir procedūrinį aspektą – reiktų keisti procedūrų aprašymą numatant duomenų teikimo tvarką, jų naudojimo priežiūrą.*

X4 ekspertas pateikė techninio el. demokratijos priemonių tobulinimo pasiūlymus: *Užtikrinti greitesnius, paprastesnius ir patogesnius lankytojų autorizavimo mechanizmus ir informacijos pateikimą/gavimą naudojant mobilius įrenginius. Pavyzdžiui sukuriant mobilias aplikacijas konkreitiems veiksams (pranešti apie problemą, pateikti peticiją) atlikti. Taip pat pateikė pasiūlymą, susijusį su technologiniu, organizaciniu ir procedūriniu aspektu: Analizuoti ir kontroliuoti el. demokratijos procesą, įdiegti tam priemones jei jų nėra. Patvirtinti rodiklių sąrašą (pvz. atsakymo pateikimo laikas). Remiantis gautomis išvadamis tobulinti technines priemones diegiant pažangesnius sprendimus, didinant priemonių patogumą, saugumą; keisti naudojimosi jomis tvarką. Kiti, su tiriamais aspektais tiesiogiai nesusiję pasiūlymai: organizacinis – Įtraukti tarybos narius, vadovus, savivaldybės darbuotojus, savivaldybės įmones į jau sukurtų priemonių naudojimą ir jų poreikių nustatymą; bei konkretaus aspekto nenurodantis pasiūlymas: Ieškoti būdų skatinti gyventojų įtraukimą.*

X2 ekspertas pirmiausia pasiūlė viešinimo ir reklamos plėtrą: *Turėtų būti gyventojai labiau skatinami, vykdoma priemonių reklama.[...] Plėsti aktualios gyventojams informacijos viešinimą, pateikti informaciją patogiai, įdomiai, inovatyviai.* Tam pasiūlė ir technologines priemones – išnaudoti socialinius tinklus: *Gal reiktų pabandyti kai kuriais atvejais el. demokratijos priemonių turinį (pvz. iniciatyvą, diskusiją) perkeiti į socialinius tinklus taip ir pareklamuojant priemones ir įtraukiant į el. demokratijos procesą daugiau gyventojų.* Taip pat prie su technologijomis susiję pasiūlymai: *Aktualu būtų kuo labiau pritaikyti technines priemones ir mobilioms technologijoms. [...] Nustatyti, kiek galima pasinaudoti kitų institucijų jau sukurtomis priemonėmis ar sukauptais duomenimis. Įvertinti, kiek tos esamos priemonės atitinka savivaldybės (ir gyventojų, ir institucijos) poreikius ir kiekvienu atveju atskirai spręsti – ar naudotis kitų sukurtu įrankiu nekuriant savo, ar esant galimybėms pritaikyti pagal savivaldybės poreikius ir integruoti su savivaldybės informacinėmis sistemomis, ar filtruoti tik savivaldybei reikalingus duomenis ir juos panaudoti savoms priemonėms papildyti, ar kurti visiškai naują įrankį. Kiekvienu atveju įvertinti visus susijusius „už“ ir „prieš“, pasidomėti sistemos atnaujinimo, tobulinimo galimybėmis ir priimti atskirą sprendimą.* Pasiūlyme minimos ir sudėtingesnės nei šiuo metu esamos techninės priemonės, apimančios kelių informacinių sistemų integraciją ar automatinį dalinimąsi duomenimis.

Analizuojant visų ekspertų pasiūlymus, matoma, kad visų ekspertų pasiūlymuose vyrauja technologinis aspektas.

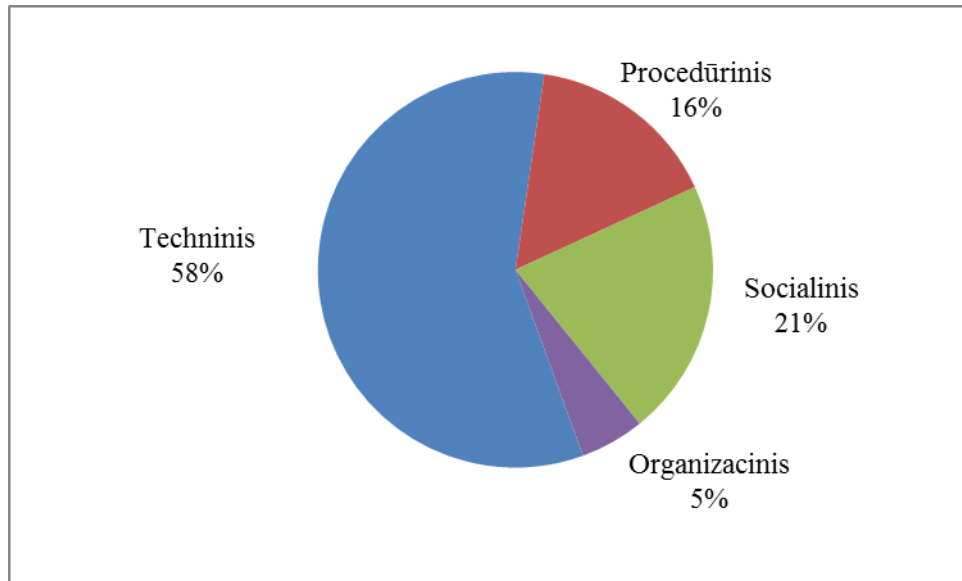
5 lentelėje pateiktas ekspertų pasiūlymų apibendrinimas. Jei pasiūlymas susijęs su keliais aspektais, toks pasiūlymas arba atskiros jo dalys parašytos prie tiek ir tų aspektų, su kuriais jis susijęs.

5 lentelė. Ekspertų pasiūlytos įdiegti el. demokratijos priemonės

El. demokratijos aspektai	Ekspertų siūlymai	
	Eil. Nr.	Siūlomos el. demokratijos priemonės
Techninis	1	Priemonių naudojimo vizualizacija
	2	Pritaikymas mobilioms technologijoms
	3	Svetainės dizaino prisitaikomumo prie lankytojo naudojamo įrenginio užtikrinimas
	4	Techninių priemonių įdiegimas proceso analizei ir kontrolei naudojantis patvirtintais rodikliais. Remiantis rodiklių analize – keisti tobulinti technines priemones, diegti pažangesnius sprendimus, didinti priemonių patogumą, saugumą.
	5	El. parašo įdiegimas
	6	El. laiško valdžiai priemonė
	7	Priemonė tiesioginėms transliacijoms iš spaudos konferencijų salės
	8	Užtikrinti informacijos mainus naudojant mobiliąsias technologijas

	9	Sąsajos su kitomis informacinėmis sistemomis (turi būti įvertintos galimybės: duomenų mainų, sistemų integracijos, naudojimosi kitų institucijų sistemomis, naujos sistemos kūrimo)
	10	Modernizuoti vartotojų autorizacijos mechanizmus
	11	Įvertinti galimybę pasinaudoti kitų sukurtomis sistemomis ar centralizuotomis priemonėmis, pvz. perduoti duomenis privačiam sektoriui, užsiimančiam viešos informacijos sklaida, savivaldybės svetainėje pateikiant nuorodas.
Procedūrinis	1	Priemonių naudojimo vizualizacija
	2	Proceso analizė ir kontrolė techninių priemonių pagalba. Rodiklių patvirtinimas. Remiantis rodiklių analize – keisti naudojimosi priemonėmis tvarką.
	3	Vykdyti IVPK metodinių dokumentų rekomendacijas, tame tarpe – vertinimo rodiklių stebėjimą; vykdyti rodiklių sistemos rezultatų ar kitų priežasčių įtakotus paslaugų pokyčius
Socialinis	1	Reklama
	2	Viešinimas (informacija pateikiama patogiai, įdomiai, inovatyviai)
	3	Gyventojų įtraukimo skatinimas
	4	Remiantis rodiklių analize didinti priemonių patogumą, saugumą.
Organizacinis	1	Įtraukti daugiau sistemos naudotojų (Tarybos narių, vadovų, administracijos darbuotojų, savivaldybės įmonių) į el. demokratijos procesą skatinant priemonių naudojimą ir inicijuojant poreikių nustatymą

5 Lentelėje pateiktų pasiūlymų procentinė išraiška pateikta 11 paveiksle. Čia matoma, kad daugiausia pateikta pasiūlymų, susijusių su technologiniu aspektu. Daugiausia ne tik lyginant tarpusavyje visas priemones pagal aspektus, bet techniniai aspektai sudarė didžiąją dalį – 58 % visų pateiktų pasiūlymų. Tai rodo technologinio proceso svarbą diegiant el. demokratijos priemones. Yra pasiūlymų susijusių su keliais aspektais, iš kurių vienas – technologinis. Tai rodo, kad neretai siekiant tikslų, susijusių su įvairiais aspektais, sprendimas negali apseiti be technologinio aspekto įtakos.

11 pav. Pasiskirstymas pagal el. demokratijos priemonių aspektus

Pasiūlymų svarbos ekspertai nereitingavo, taip pat pateikė gana skirtingus pasiūlymus. Buvo vertinamas tik pasiūlymų kiekis, o ne jų svarba procese. Taip pat įtakos pasiūlymams galėjo turėti prieš tai sekę klausimai tik apie technologinį ir procedūrinį aspektus. Taip pat reikia įvertinti, kad technologijų įtaka neišvengiama norint pasiekti su įvairiais aspektais susijusių tikslų. Todėl nors pagal pasiūlymų skaičių aiškiai vyrauja technologiniai pasiūlymai, negalima teigti, kad tikrai susidarė tokia situacija, jog nepaisoma Europos komisijos rekomendacijose „Electronic democracy (“e-democracy”) Recommendation CM/Rec(2009)1 and explanatory memorandum“ rekomendacijas:

„G.1. Diegiant, peržiūrint ir gerinant el. demokratiją, dėmesys turėtų būti sutelktas į demokratiją ir suinteresuotuosius dalyvius, o ne į technologijas.

G.2. Technologijos neturėtų būti el. demokratijos priežastis arba varomoji jėga. Priežastis ar varomoji el. demokratijos jėga turėtų būti demokratinės institucijos ir piliečiai; jie turėtų būti, ir atsakingais už elektroninės demokratijos procesus priemonė.“ [Recommendation, 2009]. Tačiau plačiau ištirti el. demokratijos procesą Panevėžio miesto savivaldybėje yra būtina norint siekti, kad el. demokratijos procesas tobulėtų ir kuo labiau atitiktų Europos komisijos rekomendacijas demokratijai.

Apibendrinant, pasiūlymuose tobulinti el. demokratiją vyrauja su technologinio aspekto tobulinimu susiję pasiūlymai. Tokių tobulinimų tikslas nėra vien pačios technologijos tobulinimas – tikslai susiję su įvairiais el. demokratijos aspektais.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Informacinės technologijos suteikia demokratijos dalyviams papildomas būdus ir priemones dalyvauti el. demokratijos procese. Kintant, tobulėjant technologijoms ieškoma naujų jų pritaikymo galimybių. Tačiau vien technologijų diegimas dar nereiškia el. demokratijos tobulėjimo. Diegiant el. demokratijos priemones būtina atsižvelgti į tai, kad:
 - 1.1. El. demokratijos tikslas nėra technologijų tobulinimas. Technologijos turi būti priemonė demokratijos tikslams pasiekti.
 - 1.2. El. demokratijai reikalingas reguliavimas. Rekomendacijų, pripažintų principų laikymasis leidžia valdyti daugiau el. demokratijos proceso aspektų, siekti numatytų tikslų.
 - 1.3. Visuose su el. demokratijos priemonių diegimu susijusiuose etapuose (planavimo, diegimo, naudojimo, tobulinimo) būtina atsižvelgti į galimas kliūtis (politines, dalyvavimo, organizacines, technologines) ir grėsmes, ir imtis priemonių joms išvengti ar nugalėti.
2. Skirtingose šalyse, savivaldybėse vykdomi projektai nors technologiškai gali būti panašūs, bet gali siekti skirtingų tikslų, būti inspiruoti skirtingų poreikių, skirtingai organizuojami, diegiami skirtingose kultūrose, skirti skirtingo kompiuterinio raštingumo asmenims ir dar skirtis daugeliu aspektų. Nuo jų taip pat priklauso ir projektų rezultatai, ir jų vertinimai. Vertinimo kriterijai įvairiose šalyse, pasauliniu mastu gali skirtis. Vertinant reikia nepamiršti ir atsižvelgti į vertinimus tų, kuriems yra skirtos įdiegtos el. demokratijos priemonės.
3. Panevėžio miesto savivaldybėje įdiegtos el. informavimo, el. konsultavimo, el. dalyvavimo lygmenų el. demokratijos paslaugos, skirtos gyventojų ir savivaldybės bendravimui. Darbe atliktas tyrimas parodė, kad:
 - 3.1. El. demokratijos procesui vykti techninės ir procedūrinės galimybės yra tinkamos. Įdiegtos el. demokratijos priemonės įvertintos kiek aukščiau nei Lietuvos savivaldybėse įdiegtų priemonių vidurkis.
 - 3.2. Įdiegtos el. demokratijos priemonių technologinės galimybės ne visada pilnai išnaudojamos.
 - 3.3. Technologinis ir procedūrinis el. demokratijos priemonių aspektai nustatyti kaip didžiausią reikšmę turintys el. demokratijos procese.

3.4. Realių grėsmių nepasiekti numatytų el. demokratijos siekių nėra, tačiau įvertinus galimybę situacijai pasikeisti, būtina atsižvelgti į tai, kad blogas el. demokratijos proceso vertinimas iš jo dalyvių pusės, menkas dalyvavimas, el. demokratijos priemonių naudojimas ne pagal paskirtį gali pakenkti el. demokratijos procesui ir būti numatytų tikslų nepasiekimo priežastimi.

Siūlymai:

- Panevėžio miesto savivaldybė turėtų ieškoti būdų el. demokratijos priemonių naudojamumui didinti. Tokių priemonių pavyzdžiai gali būti mokymai (įskaitant mokomuosius filmukus), viešinimas (panaudojant gerų el. dalyvavimo pavyzdžių viešinimą), reklama. Ieškoti būdų mokytis ir mokytis demokratijos. Išnaudoti tam įvairius technologinius, spaudos, televizijos ir kitus kanalus.
- Įvertinti įdiegtų el. demokratijos priemonių tinkamumą pagal IVPK parengtą metodiką.
- Tobulinti el. demokratijos proceso reguliavimą ir analizę, taikant technologines ir organizacines priemones
- Numatyti tolimesnius el. demokratijos poreikius, tikslus, galimybes, įvertinti kliūtis ir grėsmes. Atsižvelgiant į tai, tobulinti el. demokratijos priemones. Nustatyti ir įvertinti galimas kliūtis (politines, dalyvavimo, organizacines, technologines) ir grėsmes, imtis priemonių joms išvengti ar nugalėti. Nors realių grėsmių nepasiekti numatytų el. demokratijos siekių nėra nustatyta, tačiau įvertinus galimybę situacijai pasikeisti, būtina atsižvelgti į tai, kad blogas el. demokratijos proceso vertinimas iš jo dalyvių pusės, menkas dalyvavimas, el. demokratijos priemonių naudojimas ne pagal paskirtį gali pakenkti el. demokratijos procesui ir būti numatytų tikslų nepasiekimo priežastimi.
- Nustatant el. demokratijos tikslus, įvertinti tai, kad technologijų tobulinimas negali būti tikslas, o tik priemonė.
- Apsvarstyti galimybes priemones, kuriomis gyventojai naudojami labai retai arba visai nesinaudoja nei demokratiame, nei el. demokratiame procese (pvz. el. peticijomis) diegti centralizuotu lygmeniu.
- Įvertinti saugumą. Apsvarstyti vartotojų identifikacijos klausimą. Iš vienos pusės tai – sistemų, vartotojų, darbuotojų saugumas, iš kitos – identifikacijos reikalavimas gali dar labiau atbaidyti gyventojus nuo naudojimosi el. demokratijos paslaugomis. Reiktų įvertinti eksperto pasiūlytą galimybę naudotis ir mobiliųjų operatorių teikiamomis tapatybės nustatymo paslaugomis. Gal kai kuriems dalyviams tai būtų priimtina ir paskatintų e. demokratijos procesą. Ieškoti būdų apsisaugoti nuo piktavališkų vartotojų. Tačiau nepulti į

kraštutinumus – labai apsunkinus priemonių naudojimą, gali pablogėti jų vertinimas ir sumažėti naudojimas.

- Skatinti visus el. demokratijos proceso dalyvius būti geranoriškais, kantriais ir atsakingais.

LITERATŪROS SARAŠAS

Monografijos

1. Garson, G. D. *Public Information Technology and E-Governance: Managing the Virtual State*. Sudbury, MA: Jones and Bartlett, 2006,
<http://www.google.com/books?hl=lt&lr=&id=OwYnTHQC4e0C&oi=fnd&pg=PR11&ots=9ALVpyaPr8&sig=3EL2u6ptFXJoREiNARM1dTrADJc> [žiūrėta 2014-14-17].
2. Hinsberg H., Jonsson M., Karlsson M. *e-Participation Policy in Estonia*. In: Åström J., Hinsberg H., Jonsson M.E., Karlsson M. (eds.). *Citizen centric e-participation*. Tallinn: Praxis Center for Policy Studies, 2013, 17 30,
http://pasos.org/wp-content/uploads/2013/08/citizen_centric_e_participation.pdf [žiūrėta 2014-01-17].
3. Karlsson M., Åström J., Jonsson M., *e-Participation Policy in Sweden*. In: Åström J., Hinsberg H., Jonsson M.E., Karlsson M. (eds.). *Citizen centric e-participation*. Tallinn: Praxis Center for Policy Studies, 2013, 17 30,
http://pasos.org/wp-content/uploads/2013/08/citizen_centric_e_participation.pdf [žiūrėta 2014-01-17].
4. Tidikis R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003.

Moksliniai straipsniai

5. Coleman, S., Norris, D. F. *A New Agenda for e-Democracy*. Oxford Internet Institute, Forum Discussion Paper No. 4, January 2005,
http://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID1325255_code1148612.pdf?abstractid=1325255&mirid=1 [žiūrėta 2014-04-19].
6. Domarkas V., Laukaitytė A., Mačiukas V. Lietuvos Respublikos savivaldybių interneto svetainių išvystymo lygio vertinimas // *Viešoji politika ir administravimas*, 2012, T. 11, Nr. 1 / 2012, Vol. 11, No 1, p. 23–36,
<https://www3.mruni.eu/ojs/public-policy-and-administration/article/view/862/819> [žiūrėta 2014-01-21].
7. Eibl G., Lutz B., *Money for nothing – data for free*. In: Parycek P., Edelman N. (eds), *CeDEM13, Conference for E-Democracy and Open Governement, Revised Edition*, Austria: Danube University Krems, 2013, 289 303,
<http://www.donau->

- uni.ac.at/imperia/md/content/department/gpa/zeg/bilder/cedem/cedem13_2_muv.pdf [žiūrėta 2013-03-15].
8. Kitsing M. Success Without Strategy: E-Government Development in Estonia. Policy and Internet 3 (1), 2011,
http://ipp.oii.ox.ac.uk/sites/ipp.oii.ox.ac.uk/files/documents/IPP2010_Kitsing_1_Paper_0.pdf
 [žiūrėta 2014-03-25].
 9. Krabina B., Internal data monitoring for Open Government. Enhancement of the Open Government Implementation Model by criteria for internal data monitoring In: P. Parycek, N. Edelmann & M. Sachs (Eds.), CeDEM12: Proceedings of the International Conference for E-Democracy and Open Government. Krems: Edition Donau-Universität Krems:2012, 297-299
http://www.donau-uni.ac.at/imperia/md/content/department/gpa/zeg/bilder/cedem/cedem12_final_version.pdf
 [žiūrėta 2013-03-15].
 10. Maireder A., Ausserhofer Kittenberger J.A. Mapping the Austrian Political Twittersphere In P. Parycek, N. Edelmann & M. Sachs (Eds.), CeDEM12: Proceedings of the International Conference for E-Democracy and Open Government. Krems: Edition Donau-Universität Krems:2012, 151-164,
http://www.donau-uni.ac.at/imperia/md/content/department/gpa/zeg/bilder/cedem/cedem12_final_version.pdf
 [žiūrėta 2013-03-15].
 11. Medimorec D., Parycek P., Schossböck J., Vitalizing Democracy through E-Participation and Open Government: An Austrian and Eastern European Perspective, 2011,
<http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xbcr/SID-9CAA7CF5-908C191E/bst/Daniel%20Medimorec.pdf> [žiūrėta 2014-02-12].
 12. Mikaelsson R., Wihlborg E. Challenges to local e-democracy. In: Parycek p., Kripp M. J., , Noella Edelmann N. (eds.) CeDEM11 Proceedings of the International Conference for E-Democracy and Open Government Danube University Krems, 2011, 83 84
http://www.donau-uni.ac.at/imperia/md/content/bibliothek/verlag/cedem11_proccedings.pdf
 [žiūrėta 2014-04-22].
 13. Lidén, G. Technology and democracy: validity in measurements of e-democracy. Democratization, 2014,
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13510347.2013.873407> [žiūrėta 2014-14-17].

14. Parycek P., Schossböck J., Piswanger C.M., Harm R. A Temperature Check on Open Government. Accessing parliamentarians' attitude towards democratic concepts In: P. Parycek, N. Edelmann & M. Sachs (Eds.), CeDEM12: Proceedings of the International Conference for E-Democracy and Open Government. Krems: Edition Donau-Universität Krems:2012, 241-253
http://www.donau-uni.ac.at/imperia/md/content/department/gpa/zeg/bilder/cedem/cedem12_final_version.pdf [žiūrėta 2013-03-15].
15. Vedel, T. The Idea of Electronic Democracy: Origins, Visions and Questions. Parliamentary Affairs Vol. 59 No. 2, 2006, 226–235,
<http://pa.oxfordjournals.org/content/59/2/226.full.pdf+html> [žiūrėta 2014-04-22].
16. Weerakkody V., Irani Z., Lee H., Osman I., Hind I. N. E-government implementation: A bird's eye view of issues relating to costs, opportunities, benefits and risks // Information Systems Frontiers, December, 2013,
http://download.springer.com.skaitykla.mruni.eu/static/pdf/774/art%253A10.1007%252Fs10796-013-9472-3.pdf?auth66=1397508336_accf2ea5499ea6da1b0ac11a1a345db2&ext=.pdf [žiūrėta 2014-04-13].

Teisės aktai

17. 2003 m. balandžio 18 d. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 480 „Dėl bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms aprašo patvirtinimo“.
18. Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2003 m. gegužės 21 d. įsakymas Nr. A-274 „Dėl informacijos teikimo interneto svetainei“,
<http://195.182.86.148/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=21000849> [žiūrėta 2014-01-11].
19. Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2004 m. sausio 29 d. įsakymas Nr. A-66 „Dėl informacijos tvarkymo interneto Panevėžio miesto portale tvarkos patvirtinimo“,
<http://195.182.86.148/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=21001335> [žiūrėta 2014-01-11]
Savivaldybės elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas, patvirtintas Panevėžio miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2012 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A-132.

20. <http://195.182.86.148/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=21022678> [žiūrėta 2012-09-12]
2007–2013 m. Ekonomikos augimo veiksmų programa Vilnius: 2013,
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/teises_aktai_PDF/EAVP_2013_07_22.pdf.
21. Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programa „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 244.
<https://www.e-tar.lt/portal/forms/legalAct.html?dswid=-8167&documentId=dbd546f0b04011e39a619f61bf81ad0a> [žiūrėta 2014-04-12].
22. „Lietuvos informacinės visuomenės plėtros 2011-2019 metų programa“, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. kovo 16 d. nutarimu Nr. 301,
<https://www.e-tar.lt/portal/forms/legalAct.html?dswid=-8167&documentId=TAR.DB3141BCD96B> [žiūrėta 2014-04-12].
23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. birželio 8 d. nutarimas Nr. 625 „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategijos patvirtinimo“.
24. Projektų, vykdomų pagal Ekonomikos augimo veiksmų programos 3 prioriteto „Informacinė visuomenė visiems“ įgyvendinimo priemonę Nr. VP2-3.1-IVPK-05-R „Elektroninė demokratija: regionai“, finansavimo sąlygų aprašas, Patvirtintas Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2009 m. balandžio 16 d. įsakymu Nr. T-29,
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=342490 [žiūrėta 2013-10-17].
25. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers’ Deputies),
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1410627> [žiūrėta 2014-03-15].

Valdžios institucijų tinklalapiuose pateikiama informacija

26. E. paslaugų tinkamumo naudotojams metodika. Viešųjų ir administracinių elektroninių paslaugų patogumo naudotojams metodiniai dokumentai.,
<http://www.ivpk.lt/uploads/Leidiniai/Metodika.pdf> [2013-12-15].
27. Europos Tarpdisciplininių Tyrimų Institutas Valstybės institucijų interneto svetainių tyrimo ataskaita, Vilnius, 2011,
http://www.ivpk.lt/uploads/Bendrieji%20reikalavimai/Ataskaita_bendr-reik_2011_v3.pdf
[žiūrėta 2013-01-18].

28. ES struktūrinės paramos interneto svetainė,
http://www.esparama.lt/igyvendinami-projektai?pgsz=10&order=&page=&proCode=&applicantName=&proName=&program=VP2&amountSupportFrom=&amountSupportTo=&program_priority=VP2-3&amountPaidFrom=&amountPaidTo=&measure=VP2-3.1-IVPK-02-V&contractDateFrom=&contractDateTo=&kvietimoNr=&proStatusName=&contractFinishedDateFrom=&contractFinishedDateTo=&intermediate_institution=&apskritis=&implementing_institution=&igyv_saviv= [žiūrėta 2014 01 15].
29. ES struktūrinės paramos interneto svetainė ,
http://www.esparama.lt/igyvendinami-projektai?pgsz=100&order=&page=&proCode=&applicantName=&proName=&program=VP2&amountSupportFrom=&amountSupportTo=&program_priority=VP2-3&amountPaidFrom=&amountPaidTo=&measure=VP2-3.1-IVPK-05-R&contractDateFrom=&contractDateTo=&kvietimoNr=&proStatusName=&contractFinishedDateFrom=&contractFinishedDateTo=&apskritis=&igyv_saviv= [žiūrėta 2014 01 15].
30. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros tendencijų ir prioritetų 2014-2020 metais vertinimas. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos informacija.,
<http://www.ivpk.lt/news/1790/158/Lietuvos-informacines-visuomenes-pletros-tendenciju-ir-prioritetu-2014-2020-metais-vertinimas> [žiūrėta 2014-01-14].
31. VšĮ „Viešosios politikos ir vadybos institutas“. Lietuvos informacinės visuomenės plėtros tendencijų ir prioritetų 2014-2020 metais vertinimas. Vertinimo ataskaita. Atlikta Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Susisiekimo ministerijos užsakymu. Vilnius: 2012,
<http://www.ivpk.lt/uploads/Tendencijos%20ir%20prioritetai/atnaujinti/Informacines%20visuomenes%20vertinimas%20-%20%20tekstas%202012-04-26%20VPVI.pdf> [žiūrėta 2014-01-14].
32. Wimmer M. A. Research contributions for future e-government and e-participation . pranešimas. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerija. E-GOVERNMENT CONFERENCE "WHERE WE ARE, WHERE WE ARE GOING", 14-15TH NOVEMBER, 2013 VILNIUS,
http://www.ird.lt/failai/Egov2013/Prezentacijos/PL4_future%20slides/PL4%20pdf%20presentations%20updated/PL4_02%20wimmer-future-egov-final.pdf [žiūrėta 2014-04-12].

33. ES struktūrinės paramos interneto svetainė,
http://www.esparama.lt/igyvendinami-projektai?pgsz=10&order=&page=&proCode=&applicantName=&proName=&program=VP2&amountSupportFrom=&amountSupportTo=&program_priority=VP2-3&amountPaidFrom=&amountPaidTo=&measure=VP2-3.1-IVPK-02-V&contractDateFrom=&contractDateTo=&kvietimoNr=&proStatusName=&contractFinishedDateFrom=&contractFinishedDateTo=&intermediate_institution=&apskritis=&implementing_institution=&igyv_saviv= [žiūrėta 2014 01 15].
34. ES struktūrinės paramos interneto svetainė
http://www.esparama.lt/igyvendinami-projektai?pgsz=100&order=&page=&proCode=&applicantName=&proName=&program=VP2&amountSupportFrom=&amountSupportTo=&program_priority=VP2-3&amountPaidFrom=&amountPaidTo=&measure=VP2-3.1-IVPK-05-R&contractDateFrom=&contractDateTo=&kvietimoNr=&proStatusName=&contractFinishedDateFrom=&contractFinishedDateTo=&apskritis=&igyv_saviv= [žiūrėta 2014 01 15].
35. Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainės informacija,
<http://www.panevezys.lt>.

Kiti šaltiniai

36. Interneto svetainės programinės įrangos bei interneto svetainės kūrimo, diegimo, integravimo su kitomis sistemomis Panevėžio miesto savivaldybės administracijoje paslaugų pirkimo dokumentai,
https://pirkimai.eviesiejipirkimai.lt/app/rfq/publicpurchase_frameset.asp?PID=27325&B=PP0&PS=1&PP=notices.asp [žiūrėta 2013-02-12].
37. Interneto svetainės „ES struktūrinė parama“ informacija apie Panevėžio miesto savivaldybės projektą,
<http://www.esparama.lt/projektas?id=15102&order=&page=&pgsz=10> [žiūrėta 2014-01-14].
38. Charles A. E-society and E-democracy: the Example of Estonia.
http://biblioteca.clacso.edu.ar/ar/libros/raec/ethicomp5/docs/htm_papers/15Charles,%20Alec.htm [žiūrėta 2014-04-18].
39. Clift, S. E-Democracy, E-Governance and Public Net-Work. 2003.,
<http://www.publicus.net/articles/edempubliwnetwork.doc> [žiūrėta 2014-01-17].
40. Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainė www.panevezys.lt

Karaliūnienė A. Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Panevėžio miesto savivaldybėje / Magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. T. Limba. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Socialinių technologijų fakultetas, Skaitmeninių technologijų institutas, 2014. – 101 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamos el. demokratijos priemonių diegimo galimybės, remiantis pasauline patirtimi. Nagrinėti Estijos, Austrijos, Švedijos el. demokratijos priemonių diegimo atvejai, situacija diegiant el. demokratijos priemones Lietuvoje. Atliktas el. demokratijos priemonių diegimo Panevėžio miesto savivaldybėje empirinis tyrimas, susidedantis iš 2 dalių – kiekybinio tyrimo ir kokybinio tyrimo.

Empirinio tyrimo objektas – el. demokratijos priemonių technologinis ir procedūrinis aspektai. Tyrimo problema – nėra nustatytas įdiegtų Panevėžio miesto savivaldybėje el. demokratijos priemonių technologinio ir procedūrinio aspektų tinkamumas ir nenumatytos vystymo galimybės siekiant tobulinti el. demokratijos procesą. Tikslas – išanalizavus Panevėžio miesto savivaldybėje įdiegtas el. demokratijos priemones pasiūlyti būdus ir priemones el. demokratijos proceso Panevėžio miesto savivaldybėje tobulinimui. Tyrimo uždaviniai: kiekybinio tyrimo pagalba nustatyti ar įdiegtos el. demokratijos priemonių galimybės naudojamos pagal priemonių diegimo sąlygose numatytą paskirtį; kokybinio tyrimo uždaviniai – el. demokratijos ekspertų nuomonės tyrimo pagalba įvertinti įdiegtas el. demokratijos paslaugas Panevėžyje, nustatyti kokia sukurtų el. demokratijos priemonių technologinio ir procedūrinio aspektų reikšmė el. demokratijos procese, įvertinti įdiegtų el. demokratijos priemonių tinkamumą šiandienos ir artimiausios ateities el. demokratijos procesui.

Išanalizavus el. demokratijos priemonių diegimo patirtį, rekomendacijas, ateities perspektyvas, pateiktas įdiegtų Panevėžio miesto savivaldybėje el. demokratijos priemonių vertinimas, įvardinami grėsmės sukeltys veiksniai, pateikiami siūlymai el. demokratijos proceso plėtrai panaudojant el. demokratijos priemones.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys. Teorinėje dalyje analizuojami el. demokratijos priemonių kūrimo teoriniai aspektai, priemonių diegimo patirtis pasaulyje. Tiriamoji dalis – empirinis el. demokratijos priemonių diegimo Panevėžio miesto savivaldybėje tyrimas: žvalgybinis tyrimas analizuojant Panevėžio el. demokratijos priemonių naudojimą 2011-2012 m. ir el. demokratijos ekspertų nuomonės tyrimas el. demokratijos priemonių diegimo Panevėžio miesto savivaldybėje tema. Baigiamojoje dalyje išdėstomos išvados ir pasiūlymai.

Raktiniai žodžiai: el. demokratija, el. demokratijos priemonės.

Karaliūnienė A. Implementation of Electronic Democracy Tools in Panevėžys City Municipality/ Master's Work in Electronic Public Administration. Supervisor assoc. prof. T. Limba. – Faculty of Social Technologies, the Institute of Digital Technologies. – Vilnius: Mykolas Romeris University, 2014. – 101 p.

SUMMARY

The Master's thesis analyses the possibilities to implement the tools of E-democracy on the basis of global practice. The cases of implementation of E-democracy tools in Estonia, Austria, Sweden and the situation of implementation of E-democracy tools in Lithuania were investigated. The empiric research of implementation of E-democracy tool in Panevėžys City Municipality was implemented. It consists of 2 parts – qualitative and quantitative research.

The object of empiric research is the technological and procedural aspects of E-democracy tools.

The problem of the research is that there is no determined suitability of installed technological and procedural aspects of E-democracy tool in Panevėžys City Municipality. The aim is to propose ways and tools for the improvement of E-democracy process in Panevėžys after the analysis of the already installed E-democracy tools. The tasks of the research: by the help of quantitative research to determine if the installed E-democracy tools are used in accordance to the foreseen purposes indicated in the terms of installing; the tasks of qualitative research is by the help of the survey of the opinion of E-democracy experts to evaluate the installed services of E-democracy in Panevėžys and to determine the significance of technological and procedural aspects of implemented E-democracy tools in E-democracy process. The evaluation of suitability of implemented E-democracy tools for nowadays and the nearest future for E-democracy process was carried out.

After analysing the experience, recommendations, future perspectives of implementation of E-democracy tools, the threatening actions are noted, the proposals for the development of E-democracy process by the help of E-democracy tools are provided.

The Master's thesis is comprised of three parts. The theoretical part analyses theoretical aspects of implementation of E-democracy tools and the experience of implementation of tool in the world. The research part deals with empiric research of implementation of E-democracy tools in Panevėžys City Municipality: the survey analyses the use of E-democracy tools for 2011-2012. The opinion survey of E-democracy experts on the issue of implementation of E-democracy tools in Panevėžys City Municipality was also carried out. The final part presents findings and suggestions.

Key words: E-democracy, E-democracy tools.

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Interviu klausimai

Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Panevėžio miesto savivaldybėje

1. Esate susipažinę su el. demokratijos situacija daugelyje Lietuvos savivaldybių. Kaip vertinate įdiegtas Panevėžio miesto savivaldybėje elektroninės demokratijos priemones lyginant su kitų savivaldybių įdiegtomis priemonėmis? Kiekvieną priemonę įvertinkite pagal pateiktą skalę (-2 reiškia „atgyvenusi“, -1 – „nežymiai atsilieka nuo vidurkio“, 0 – „atitinka Lietuvos savivaldybių vidurkį“, 1 – „nežymiai lenkia vidurkį“ 2 – „labai pažangi“).

Pastaba . El. priemonės, kuriomis nebuvo pasinaudota, pažymėtos pilka spalva.

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
El. naujienos, el. aktualijos	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
El. prenumerata	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
El. paklausimai, (DUK)	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
El. problemų žemėlapis (gyventojai praneša apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
El. pranešimų žemėlapis (savivaldybė informuoja apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
Trumpa gyventojų apklausa	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
Sudėtinė gyventojų apklausa (rezultatus galima eksportuoti statistikos)	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
programoms suprantamu formatu)						
El. skundai	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
El. iniciatyvos	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
El. peticijos (su galimybe pateikti pasirašytą dokumentą. Peticijos pasirašymo galimybės svetainėje nėra; yra balsavimo dėl peticijos galimybė)	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
El. forumai	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
GIS informacijos viešinimas	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
El. teisėkūra (įskaitant teisės aktų viešinimo ir paieškos sistemą, teisės aktų projektų viešinimą, posėdžių darbotvarkių viešinimą, teisės aktų komentavimo, balsavimo galimybes, posėdžių transliacijas)	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
Politikų tinklaraščiai (su galimybe kiekvienam nustatyti savo pranešimų	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					

El. priemonės	-2	-1	0	1	2
komentavimo, prenumeratos galimybes)					

2. Kaip manote, kokią reikšmę ir įtaką elektroninės demokratijos procesui Panevėžio miesto savivaldybėje turi sukurtos elektroninės demokratijos techninės priemonės ir elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas (adresas internete <http://195.182.86.148/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=21022678>)?

3. Ar matote (jei taip – tai kokias) grėsmes, kad projekte numatyto siekio „didinti viešojo sektoriaus veiklos skaidrumą, atskaitomybę, veiklos kokybę bei gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus Panevėžio mieste[...]. Šios veiklos sudarytų palankesnes sąlygas visuomenei aktyviau dalyvauti savivaldybės veikloje, prisidėti prie jiems svarbių sprendimų formavimo ir priėmimo; skatintų glaudesnę ir abipusę ryšį tarp institucijos ir gyventojų“¹ gali nepavykti įgyvendinti?

4. Kokias, Jūsų nuomone, priemones turėtų įdiegti Panevėžio miesto savivaldybė, kad el. demokratijos procesas vystytųsi ir tobulėtų?

¹ <http://www.esparama.lt/projektas?id=15102&order=&page=&pgsz=10>

2 PRIEDAS. Respondentų atsakymai

X1 eksperto atsakymai.

Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Panevėžio miesto savivaldybėje

1. Esate susipažinę su el. demokratijos situacija daugelyje Lietuvos savivaldybių. Kaip vertinate įdiegtas Panevėžio miesto savivaldybėje elektroninės demokratijos priemones lyginant su kitų savivaldybių įdiegtomis priemonėmis? Kiekvieną priemonę įvertinkite pagal pateiktą skalę (-2 reiškia „atgyvenusi“, -1 – „nežymiai atsilieka nuo vidurkio“, 0 – „atitinka Lietuvos savivaldybių vidurkį“, 1 – „nežymiai lenkia vidurkį“ 2 – „labai pažangi“).

Pastaba . El. priemonės, kuriomis nebuvo pasinaudota, pažymėtos pilka spalva.

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
El. naujienos, el. aktualijos	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
El. prenumerata	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
El. paklausimai, (DUK)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
El. problemų žemėlapis (gyventojai praneša apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
El. pranešimų žemėlapis (savivaldybė informuoja apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					
Trumpa gyventojų apklausa	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
Sudėtinė gyventojų apklausa (rezultatus galima eksportuoti statistikos programoms suprantamu formatu)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					
El. skundai	įdiegtos funkcinės galimybės					X

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
	galimybės					
	faktinis naudojimas					X
El. iniciatyvos	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
El. peticijos (su galimybe pateikti pasirašytą dokumentą. Peticijos pasirašymo galimybės svetainėje nėra; yra balsavimo dėl peticijos galimybė)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					
El. forumai	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
GIS informacijos viešinimas	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
El. teisėkūra (įskaitant teisės aktų viešinimo ir paieškos sistemą, teisės aktų projektų viešinimą, posėdžių darbotvarkių viešinimą, teisės aktų komentavimo, balsavimo galimybes, posėdžių transliacijas)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
Politikų tinklaraščiai (su galimybe kiekvienam nustatyti savo pranešimų komentavimo, prenumeratos galimybes)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X

2. Kaip manote, kokią reikšmę ir įtaką elektroninės demokratijos procesui Panevėžio miesto savivaldybėje turi sukurtos elektroninės demokratijos techninės priemonės ir elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas (adresas internete <http://195.182.86.148/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=21022678>)?

Techninės priemonės yra būtinos. Elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas yra pakankamas, daugiau pildyti nebereikia, nes kuo informacijos daugėja, tuo ji nebeįdomi tampa vartotojui, vartotojas mažiau įsidėmi kas yra rašoma.

Tinkamos techninės priemonės ir procedūrų aprašymas yra svarbiausi veiksniai el. demokratijos procese. Sekantis pagal svarbą – geranoriškas abiejų šalių bendravimo poreikis. Šie trys veiksniai – svarbiausi ir maždaug lygiaverčiai el. demokratijos procese – nors vienam iš jų nesant ar veikiant netinkamai, el. demokratija būtų ne procesas, o tik formalumas.

3. Ar matote (jei taip – tai kokias) grėsmes, kad projekte numatyto siekio „didinti viešojo sektoriaus veiklos skaidrumą, atskaitomybę, veiklos kokybę bei gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus Panevėžio mieste[...]. Šios veiklos sudarytų palankesnes sąlygas visuomenei aktyviau dalyvauti savivaldybės veikloje, prisidėti prie jiems svarbių sprendimų formavimo ir priėmimo; skatintų glaudesnę ir abipusę ryšį tarp institucijos ir gyventojų“ gali nepavykti įgyvendinti?

Vienintelė grėsmė el. demokratijoje tai žmonės, kurstantys nesantaiką mieste, kurie pasinaudodami el. demokratija gali drąsiai reikšti savo negatyvias mintis taip skatindami visuotinę nesantaiką, gali manipuliuoti visuomenės nuomone. Gyventojams yra suteikta galimybė lengviau diskutuoti, susipažinti su valdžios priimtais sprendimais. O pati el. demokratija yra pozityvus dalykas, kadangi paprastas pilietis su miestą valdančiaisiais pasišnekėti retai kada gali, o čia yra suteikta galimybė pareikšti savo mintis ir taip turėti dar vieną papildomą prieigą prie valdžios. Žmogus, kuris yra neigalus arba tuo metu serga gali pareikšti savo nuomonę neišeidamas iš namų kuriuo jam patogiu paros metu, nepriklausomai nuo savivaldybės darbo laiko.

4. Kokias, Jūsų nuomone, priemones turėtų įdiegti Panevėžio miesto savivaldybė, kad el. demokratijos procesas vystytųsi ir tobulėtų?

Galėtų atsirasti e-parašas, tiesioginės transliacijos iš spaudos konferencijų salės, e-laiškas valdžiai (žmogus, išsiuntęs laišką vadovams, internete matytų registravimo datą, nagrinėjimo stadijas ir norima forma gautų atsakymą – paprastu ar elektroniniu paštu).

3 PRIEDAS. Respondentų atsakymai

X2 eksperto atsakymai.

Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Panevėžio miesto savivaldybėje

1. Esate susipažinę su el. demokratijos situacija daugelyje Lietuvos savivaldybių. Kaip vertinate įdiegtas Panevėžio miesto savivaldybėje elektroninės demokratijos priemones lyginant su kitų savivaldybių įdiegtomis priemonėmis? Kiekvieną priemonę įvertinkite pagal pateiktą skalę (-2 reiškia „atgyvenusi“, -1 – „nežymiai atsilieka nuo vidurkio“, 0 – „atitinka Lietuvos savivaldybių vidurkį“, 1 – „nežymiai lenkia vidurkį“ 2 – „labai pažangi“).

Pastaba . El. priemonės, kuriomis nebuvo pasinaudota, pažymėtos pilka spalva.

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
El. naujienos, el. aktualijos	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas				X	
El. prenumerata	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
El. paklausimai, (DUK)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas				X	
El. problemų žemėlapis (gyventojai praneša apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
El. pranešimų žemėlapis (savivaldybė informuoja apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas					
Trumpa gyventojų apklausa	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
Sudėtinė gyventojų apklausa (rezultatus galima eksportuoti statistikos programoms suprantamu formatu)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas					

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
El. skundai	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas				X	
El. iniciatyvos	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
El. peticijos (su galimybe pateikti pasirašytą dokumentą. Peticijos pasirašymo galimybės svetainėje nėra; yra balsavimo dėl peticijos galimybė)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas					
El. forumai	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas				X	
GIS informacijos viešinimas	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas				X	
El. teisėkūra (įskaitant teisės aktų viešinimo ir paieškos sistemą, teisės aktų projektų viešinimą, posėdžių darbotvarkių viešinimą, teisės aktų komentavimo, balsavimo galimybes, posėdžių transliacijas)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
Politikų tinklaraščiai (su galimybe kiekvienam nustatyti savo pranešimų komentavimo, prenumeratos	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas				X	

El. priemonės	-2	-1	0	1	2
galimybės)					

2. Kaip manote, kokią reikšmę ir įtaką elektroninės demokratijos procesui Panevėžio miesto savivaldybėje turi sukurtos elektroninės demokratijos techninės priemonės ir elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas (adresas internete <http://195.182.86.148/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=21022678>)?

Sukurtos techninės priemonės reikšmė el. demokratijos procese sudaro apie 50 %. Procedūrų aprašymas sudaro mažiau nei 15%. Tačiau būtina, kad sukurtomis priemonėmis būtų kuo daugiau naudojamosi. Reklamavimas, viešinimas ir kitoks skatinimas turi didesnę įtaką nei procedūrų aprašymas. Priemonės būtina reklamuoti (pvz. rengti seminarus, reklamuoti interneto svetainėje, socialiniuose tinkluose, apsilankę savivaldybėje gyventojai gali būti skatinami naudotis ir kt.). Reklamuoti ne visas priemonės iš karto, o bandyti sudominti gyventojus kas kiek laiko supažindinant vis su kita priemone. Reklama turi būti patraukli, atkreipianti dėmesį. Procedūrų aprašymas nėra labai įdomus gyventojams, tai daugiau dokumentas, nusakantis kaip turi dirbti savivaldybės darbuotojai.

3. Ar matote (jei taip – tai kokias) grėsmes, kad projekte numatyto siekio „didinti viešojo sektoriaus veiklos skaidrumą, atskaitomybę, veiklos kokybę bei gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus Panevėžio mieste[...]. Šios veiklos sudarytų palankesnes sąlygas visuomenei aktyviau dalyvauti savivaldybės veikloje, prisidėti prie jiems svarbių sprendimų formavimo ir priėmimo; skatintų glaudesnę ir abipusę ryšį tarp institucijos ir gyventojų“ gali nepavykti įgyvendinti?

Vertinant šiuo metu vykstantį procesą grėsmių nematau. Grėsmė galėtų būti, jei nebūtų Savivaldybės atsakomojo ryšio gyventojams. Tačiau procedūrų aprašymas numato, kokius veiksmus turi atlikti savivaldybės darbuotojai, kokias atsakomybes prisiimti – tai yra atsakomojo ryšio buvimas numatytas teisiškai, taigi ir čia grėsmė neturėtų atsirasti.

4. Kokias, Jūsų nuomone, priemones turėtų įdiegti Panevėžio miesto savivaldybė, kad el. demokratijos procesas vystytųsi ir tobulėtų?

Turėtų būti gyventojai labiau skatinami, vykdoma priemonių reklama. Gal reiktų pabandyti kai kuriais atvejais el. demokratijos priemonių turinį (pvz. iniciatyvą, diskusiją) perkeiti į socialinius tinklus taip ir pareklamuojant priemones ir įtraukiant į el. demokratijos procesą daugiau gyventojų.

Aktualu būtų kuo labiau pritaikyti technines priemones ir mobiliosioms technologijoms.

Plėsti aktualios gyventojams informacijos viešinimą, pateikti informaciją patogiai, įdomiai, inovatyviai.

Nustatyti, kiek galima pasinaudoti kitų institucijų jau sukurtomis priemonėmis ar sukauptais duomenimis. Įvertinti, kiek tos esamos priemonės atitinka savivaldybės (ir gyventojų, ir institucijos) poreikius ir kiekvienu atveju atskirai spręsti – ar naudotis kitų sukurtu įrankiu nekuriant savo, ar esant galimybėms pritaikyti pagal savivaldybės poreikius ir integruoti su savivaldybės informacinėmis sistemomis, ar filtruoti tik savivaldybei reikalingus duomenis ir juos panaudoti savoms priemonėms papildyti, ar kurti visiškai naują įrankį. Kiekvienu atveju įvertinti visus susijusius „už“ ir „prieš“, pasidomėti sistemos atnaujinimo, tobulinimo galimybėmis ir priimti atskirą sprendimą.

4 PRIEDAS. Respondentų atsakymai

X3 eksperto atsakymai.

Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Panevėžio miesto savivaldybėje

1. Esate susipažinę su el. demokratijos situacija daugelyje Lietuvos savivaldybių. Kaip vertinate įdiegtas Panevėžio miesto savivaldybėje elektroninės demokratijos priemones lyginant su kitų savivaldybių įdiegtomis priemonėmis? Kiekvieną priemonę įvertinkite pagal pateiktą skalę (-2 reiškia „atgyvenusi“, -1 – „nežymiai atsilieka nuo vidurkio“, 0 – „atitinka Lietuvos savivaldybių vidurkį“, 1 – „nežymiai lenkia vidurkį“ 2 – „labai pažangi“).

Pastaba . El. priemonės, kuriomis nebuvo pasinaudota, pažymėtos pilka spalva.

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
El. naujienos, el. aktualijos	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. prenumerata	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. paklausimai, (DUK)	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. problemų žemėlapis (gyventojai praneša apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas				X	
El. pranešimų žemėlapis (savivaldybė informuoja apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas					
Trumpa gyventojų apklausa	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
Sudėtinė gyventojų apklausa (rezultatus galima eksportuoti statistikos programoms suprantamu)	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas					

El. priemonės formatu)		-2	-1	0	1	2
El. skundai	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. iniciatyvos	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. peticijos (su galimybe pateikti pasirašytą dokumentą. Peticijos pasirašymo galimybės svetainėje nėra; yra balsavimo dėl peticijos galimybė)	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas					
El. forumai	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
GIS informacijos viešinimas	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. teisėkūra (įskaitant teisės aktų viešinimo ir paieškos sistemą, teisės aktų projektų viešinimą, posėdžių darbotvarkių viešinimą, teisės aktų komentavimo, balsavimo galimybes, posėdžių transliacijas)	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
Politikų tinklaraščiai (su galimybe kiekvienam)	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		

El. priemonės	-2	-1	0	1	2
nustatyti savo pranešimų komentavimo, prenumeratos galimybes)					

2. Kaip manote, kokią reikšmę ir įtaką elektroninės demokratijos procesui Panevėžio miesto savivaldybėje turi sukurtos elektroninės demokratijos techninės priemonės ir elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas (adresas internete <http://195.182.86.148/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=21022678>)?

Didžiausią reikšmę el. demokratijos procesui turi sistemos „usability“, t.y. lengvumas, patogumas naudoti. Vartotojas bando intuityviai nuspėti kaip naudotis priemone, ir labai gerai, jei tai jam lengvai pavyksta.

Antroje vietoje – filmukai apie priemonių naudojimą, kai vartotojas tiesiog pasyviai, nedėdamas pastangų pasižiūri ir mato kaip reikia naudotis viena ar kita priemone. Tai vartotojui kur kas patogiau ir efektyviau nei skaityti aprašymą su nurodymais ką ir kur paspausti.

3. Ar matote (jei taip – tai kokias) grėsmes, kad projekte numatyto siekio „didinti viešojo sektoriaus veiklos skaidrumą, atskaitomybę, veiklos kokybę bei gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus Panevėžio mieste[...]. Šios veiklos sudarytų palankesnes sąlygas visuomenei aktyviau dalyvauti savivaldybės veikloje, prisidėti prie jiems svarbių sprendimų formavimo ir priėmimo; skatintų glaudesnę ir abipusę ryšį tarp institucijos ir gyventojų²“ gali nepavykti įgyvendinti?

Siekiamas tikslas turėtų būti formuojamas skaitiniu pavidalu, t.y. jei kažkas geriau – tai kiek procentų geriau. O jei konkretus siekiamas skaitinis rodiklis nenurodomas, ir tokiu atveju laikoma, kad bet koks net ir minimalus pagerėjimas bus tikslo pasiekimas – tuomet grėsmės nepasiekti tikslo nematau.

4. Kokias, Jūsų nuomone, priemones turėtų įdiegti Panevėžio miesto savivaldybė, kad el. demokratijos procesas vystytųsi ir tobulėtų?

2 klausime minėta priemonių naudojimo vizualizacija padėtų pritraukti vartotojus.

Tobulinant el. demokratijos sistemą rekomenduoju susipažinti su IVPK rekomendacijomis informacinės sistemos kūrimui.

² <http://www.esparama.lt/projektas?id=15102&order=&page=&pgsz=10>

5 PRIEDAS. Respondentų atsakymai

X4 eksperto atsakymai

Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Panevėžio miesto savivaldybėje

1. Esate susipažinę su el. demokratijos situacija daugelyje Lietuvos savivaldybių. Kaip vertinate įdiegtas Panevėžio miesto savivaldybėje elektroninės demokratijos priemones lyginant su kitų savivaldybių įdiegtomis priemonėmis? Kiekvieną priemonę įvertinkite pagal pateiktą skalę (-2 reiškia „atgyvenusi“, -1 – „nežymiai atsilieka nuo vidurkio“, 0 – „atitinka Lietuvos savivaldybių vidurkį“, 1 – „nežymiai lenkia vidurkį“ 2 – „labai pažangi“).

Pastaba . El. priemonės, kuriomis nebuvo pasinaudota, pažymėtos pilka spalva.

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
El. naujienos, el. aktualijos	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas				X	
El. prenumerata	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas			X		
El. paklausimai, (DUK)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas				X	
El. problemų žemėlapis (gyventojai praneša apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas	X				
El. pranešimų žemėlapis (savivaldybė informuoja apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas					
Trumpa gyventojų apklausa	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas		X			
Sudėtinė gyventojų apklausa (rezultatus galima eksportuoti statistikos)	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas					

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
programoms suprantamu formatu)						
El. skundai	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas		X			
El. iniciatyvos	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. peticijos (su galimybe pateikti pasirašytą dokumentą. Peticijos pasirašymo galimybės svetainėje nėra; yra balsavimo dėl peticijos galimybė)	įdiegtos funkcinės galimybės	X				
	faktinis naudojimas					
El. forumai	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas	X				
GIS informacijos viešinimas	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. teisėkūra (įskaitant teisės aktų viešinimo ir paieškos sistemą, teisės aktų projektų viešinimą, posėdžių darbotvarkių viešinimą, teisės aktų komentavimo, balsavimo galimybes, posėdžių transliacijas)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas			X		
Politikų tinklaraščiai (su galimybe	įdiegtos funkcinės galimybės		X			
	faktinis naudojimas				X	

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
kiekvienam nustatyti savo pranešimų komentavimo, prenumeratos galimybes)						

2. Kaip manote, kokią reikšmę ir įtaką elektroninės demokratijos procesui Panevėžio miesto savivaldybėje turi sukurtos elektroninės demokratijos techninės priemonės ir elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas (adresas internete <http://195.182.86.148/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=21022678>)?

Techninės priemonės ir jų pagalba teikiamų paslaugų procedūrų numatymas yra būtini el. demokratijos procesui vykti. Jų reikšmė palyginus su visais el. demokratijos procese dalyvaujančiais veiksniais sudaro apie 50 %. Dar vienas didelę įtaką darantis veiksnys, be kurio sukurtos priemonės būtų tik realiai neveikiantis formalumas – dalyvaujančių šalių įtraukimas į procesą.

3. Ar matote (jei taip – tai kokias) grėsmes, kad projekte numatyto siekio „didinti viešojo sektoriaus veiklos skaidrumą, atskaitomybę, veiklos kokybę bei gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus Panevėžio mieste[...]. Šios veiklos sudarytų palankesnes sąlygas visuomenei aktyviau dalyvauti savivaldybės veikloje, prisidėti prie jiems svarbių sprendimų formavimo ir priėmimo; skatintų glaudesnę ir abipusę ryšį tarp institucijos ir gyventojų³“ gali nepavykti įgyvendinti?

Sukurtos techninės priemonės ir nustatytos el. demokratijos procedūros yra tinkamos, kad el. demokratijos procesas vyktų.

Trūkumas – svetainės lankytojai prie kiekvienos el. priemonės nemato aprašymo ar paaiškinimo kaip šios priemonės veikia, koks atsakomasis ryšys, kokiomis priemonėmis ir per kiek laiko pateikiamas atsakymas. Tai mažina norą dalyvauti; taip pat, jei lankytojo įsivaizdavimas apie priemonės naudojimą ir veikimo tvarką nesutampa su procedūrų aprašyme numatyta tvarka, tai gali sukelti lankytojų nepasitenkinimą įdiegtomis priemonėmis.

Kaip grėsmes galima įvardinti:

1. Galimybę lankytojams įdiegtas priemones naudoti ne pagal paskirtį, piktavališkai kenkiant. Tai sukeltų procese dalyvaujančių šalių nepasitenkinimą: - svetainės lankytojai matytų su el. demokratijos procesu nesusijusius pranešimus, administracijos darbuotojai dirbtų

³ <http://www.esparama.lt/projektas?id=15102&order=&page=&pgsz=10>

beprasmišką niekam nenaudingą darbą atsakinėdami į pateiktus pranešimus. Abi procese dalyvaujančios pusės jaustų priešišumą, gautų ne naudą, o nepasitenkinimą, imtų blogai vertinti įdiegtas priemones.

2. Identifikacijos nebuvimas taip pat skatina prieš tai minėtus nesklandumus.

4. Kokias, Jūsų nuomone, priemones turėtų įdiegti Panevėžio miesto savivaldybė, kad el. demokratijos procesas vystytųsi ir tobulėtų?

Užtikrinti greitesnius, paprastesnius ir patogesnius lankytojų autorizavimo mechanizmus ir informacijos pateikimą/gavimą naudojant mobilius įrenginius. Pavyzdžiui sukuriant mobilias aplikacijas konkreitiems veiksams (pranešti apie problemą, pateikti peticiją) atlikti. Įtraukti tarybos narius, vadovus, savivaldybės darbuotojus, savivaldybės įmones į jau sukurtų priemonių naudojimą ir jų poreikių nustatymą.

Analizuoti ir kontroliuoti el. demokratijos procesą, įdiegti tam priemones jei jų nėra. Patvirtinti rodiklių sąrašą (pvz. atsakymo pateikimo laikas). Remiantis gautomis išvadomis tobulinti technines priemones diegiant pažangesnius sprendimus, didinant priemonių patogumą, saugumą; keisti naudojimosi jomis tvarką.

Ieškoti būdų skatinti gyventojų įtraukimą.

6 PRIEDAS. Respondentų atsakymai.

X5 eksperto atsakymai

Elektroninės demokratijos priemonių diegimas Panevėžio miesto savivaldybėje

1. Esate susipažinę su el. demokratijos situacija daugelyje Lietuvos savivaldybių. Kaip vertinate įdiegtas Panevėžio miesto savivaldybėje elektroninės demokratijos priemones lyginant su kitų savivaldybių įdiegtomis priemonėmis? Kiekvieną priemonę įvertinkite pagal pateiktą skalę (-2 reiškia „atgyvenusi“, -1 – „nežymiai atsilieka nuo vidurkio“, 0 – „atitinka Lietuvos savivaldybių vidurkį“, 1 – „nežymiai lenkia vidurkį“ 2 – „labai pažangi“).

Pastaba . El. priemonės, kuriomis nebuvo pasinaudota, pažymėtos pilka spalva.

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
El. naujienos, el. aktualijos	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
El. prenumerata	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas			X		
El. paklausimai, (DUK)	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. problemų žemėlapis (gyventojai praneša apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas			X		
El. pranešimų žemėlapis (savivaldybė informuoja apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas					
Trumpa gyventojų apklausa	įdiegtos funkcinės galimybės					
	faktinis naudojimas					
Sudėtinė gyventojų apklausa (rezultatus galima eksportuoti statistikos)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					

El. priemonės		-2	-1	0	1	2
programoms suprantamu formatu)						
El. skundai	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas			X		
El. iniciatyvos	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. peticijos (su galimybe pateikti pasirašytą dokumentą. Peticijos pasirašymo galimybės svetainėje nėra; yra balsavimo dėl peticijos galimybė)	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		
El. forumai	įdiegtos funkcinės galimybės		X			
	faktinis naudojimas			X		
GIS informacijos viešinimas	įdiegtos funkcinės galimybės				X	
	faktinis naudojimas				X	
El. teisėkūra (įskaitant teisės aktų viešinimo ir paieškos sistemą, teisės aktų projektų viešinimą, posėdžių darbotvarkių viešinimą, teisės aktų komentavimo, balsavimo galimybes, posėdžių transliacijas)	įdiegtos funkcinės galimybės					X
	faktinis naudojimas					X
Politikų tinklaraščiai (su galimybe	įdiegtos funkcinės galimybės			X		
	faktinis naudojimas			X		

El. priemonės	-2	-1	0	1	2
kiekvienam nustatyti savo pranešimų komentavimo, prenumeratos galimybes)					

2. Kaip manote, kokią reikšmę ir įtaką elektroninės demokratijos procesui Panevėžio miesto savivaldybėje turi sukurtos elektroninės demokratijos techninės priemonės ir elektroninės demokratijos paslaugų teikimo vidaus procedūrų aprašymas (adresas internete <http://195.182.86.148/aktai/Default.aspx?Id=3&DocId=21022678>)?

Technologijų įtaka procesui sudaro 20-30 %. Techninės priemonės ir procedūrų aprašymas yra būtinos, bet nepakankamos sąlygos sėkmingam el. demokratijos procesui vykti. Sukurti įrankiai yra geri, tai nauji kanalai savivaldybės ir gyventojų bendravimui. Tačiau įrankis naudą neš tik tada, kai bus naudojamas. Ir gyventojai turi matyti, kad įrankiai naudojami – turi būti atsakingai pateikiama ir matoma Savivaldybės reakcija į gyventojų pranešimus. Gyventojai, kurie naudojami pateiktais įrankiais neturėtų jaustis taip tarsi jų pastangos, pateikiama informacija yra beprasmės. Bendravimas, supratimas, atsakomoji reakcija turi būti abipusiai. Sukurtos priemonės turės nemažą įtaką, bet tik tarp žmonių, kurie moka naudotis informacinėmis technologijomis.

3. Ar matote (jei taip – tai kokias) grėsmes, kad projekte numatyto siekio „didinti viešojo sektoriaus veiklos skaidrumą, atskaitomybę, veiklos kokybę bei gyventojų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus Panevėžio mieste[...]. Šios veiklos sudarytų palankesnes sąlygas visuomenei aktyviau dalyvauti savivaldybės veikloje, prisidėti prie jiems svarbių sprendimų formavimo ir priėmimo; skatintų glaudesnę ir abipusę ryšį tarp institucijos ir gyventojų“ gali nepavykti įgyvendinti?

Savivaldybė turi įvertinti, ar pakankamas yra sukurtų el. demokratijos priemonių ir jų teikimo tvarkos viešinimas, nes dėl nepakankamo viešinimo gyventojai įrankiais nesinaudos, nes nežinos kad jie yra. Viešinti priemones reiktų apgalvotai, neapkraunant gyventojų visų priemonių aprašymu iš karto, geriau rasti būdų sudominti populiariesnėmis priemonėmis informuojant apie kiekvieną iš jų atskirai. Interneto svetainėje prie kiekvienos priemonės turi būti išsamus aprašymas. Gyventojams pasinaudojus įrankiais, būtina reaguoti ir gyventojui parodyti, kad reaguojama į jų kreipimąsi.

4. Kokias, Jūsų nuomone, priemones turėtų įdiegti Panevėžio miesto savivaldybė, kad el. demokratijos procesas vystytųsi ir tobulėtų?

Būtų patogų naudotojams, jei svetainės dizainas persidėliotų priklausomai nuo ekrano dydžio.

Įdiegtų priemonių trūkumo šiai dienai nėra.

Rekomenduoju duoti duomenis verslui, užsiimančiam įvairios viešos informacijos sklaida.

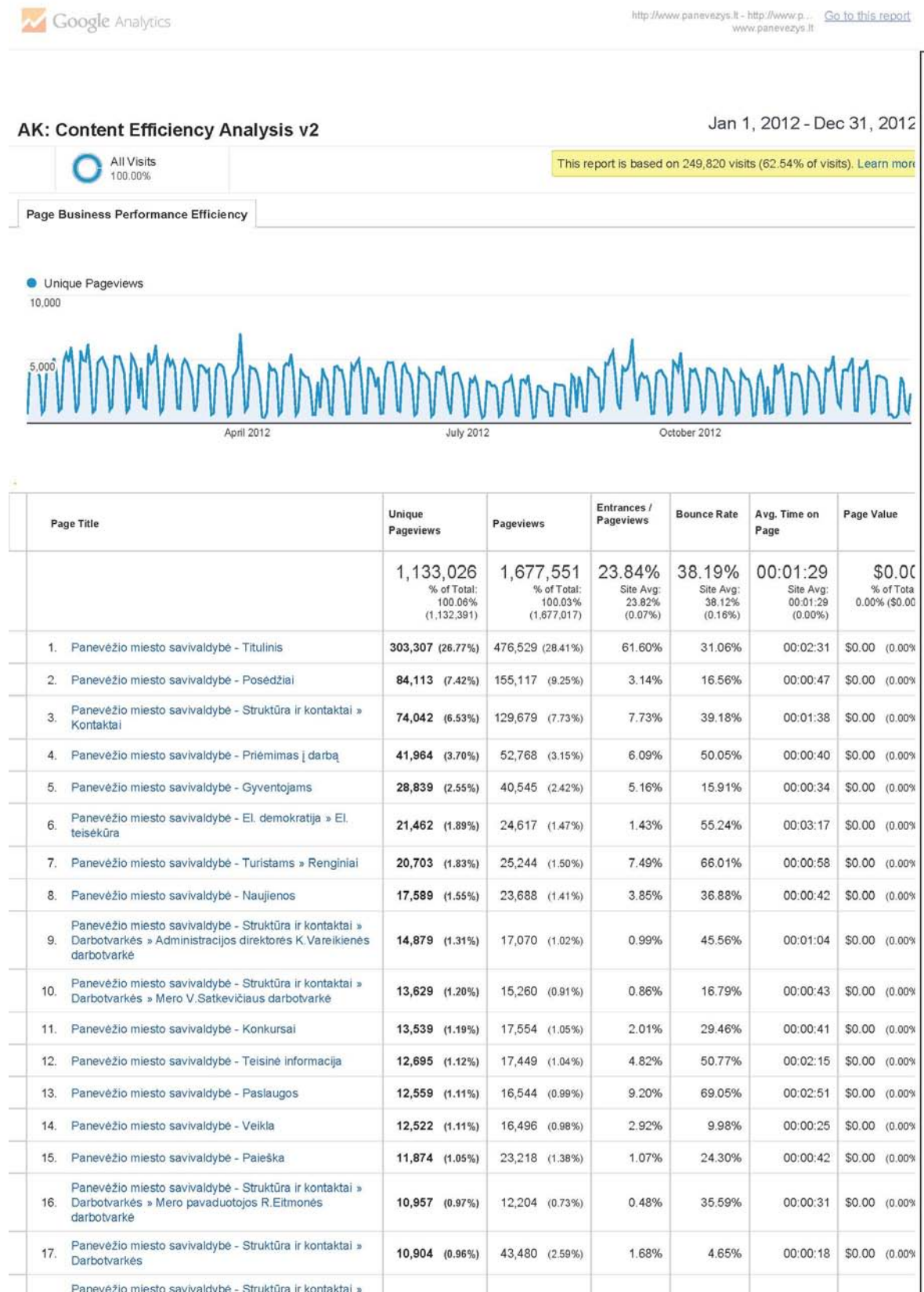
Kartais reikia įvertinti ar verta kurti savo priemonę, jei galima pasinaudoti kažkieno kito sukurta ar centralizuota priemone, arba pateikiant tos priemonės kūrėjams duomenis, o savo interneto svetainėje pateikiant nuorodas į tas priemones (pvz. kurgyvenu.lt).

7 PRIEDAS. El. demokratijos priemonių vertinimo palyginant su kitomis savivaldybėmis visų ekspertų vertinimų suvestinė

El. priemonės		-2	-1	0	1	2	Nepateikė vertinimo
El. naujienos, el. aktualijos	įdiegtos funkcinės galimybės			1	2	2	
	faktinis naudojimas			1	2	2	
El. prenumerata	įdiegtos funkcinės galimybės			1	1	3	
	faktinis naudojimas			3		2	
El. paklausimai, (DUK)	įdiegtos funkcinės galimybės			2	2	1	
	faktinis naudojimas			2	2	1	
El. problemų žemėlapis (gyventojai praneša apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės				3	2	
	faktinis naudojimas	1		1	1	2	
El. pranešimų žemėlapis (savivaldybė informuoja apie problemas)	įdiegtos funkcinės galimybės			1	3	1	
	faktinis naudojimas						5
Trumpa gyventojų apklausa	įdiegtos funkcinės galimybės			3		1	
	faktinis naudojimas		1	2		1	1
Sudėtinė gyventojų apklausa (rezultatus galima eksportuoti statistikos programoms suprantamu formatu)	įdiegtos funkcinės galimybės			2	1	2	
	faktinis naudojimas						5
El. skundai	įdiegtos funkcinės galimybės			2	2	1	
	faktinis naudojimas		1	2	1	1	
El. iniciatyvos	įdiegtos funkcinės galimybės			3		2	
	faktinis naudojimas			3		2	
El. peticijos (su galimybe pateikti pasirašytą)	įdiegtos funkcinės galimybės	1		2	1	1	
	faktinis naudojimas			1			4

El. priemonės		-2	-1	0	1	2	Nepateikė vertinimo
dokumenta. Petacijos pasirašymo galimybės svetainėje nėra; yra balsavimo dėl petacijos galimybės)							
El. forumai	įdiegtos funkcinės galimybės		1	1	1	2	
	faktinis naudojimas	1		2	1	1	
GIS informacijos viešinimas	įdiegtos funkcinės galimybės			2	2	1	
	faktinis naudojimas			2	2	1	
El. teisėkūra (įskaitant teisės aktų viešinimo ir paieškos sistemą, teisės aktų projektų viešinimą, posėdžių darbotvarkių viešinimą, teisės aktų komentavimo, balsavimo galimybes, posėdžių transliacijas)	įdiegtos funkcinės galimybės			1	1	3	
	faktinis naudojimas			2	1	3	
Politikų tinklaraščiai (su galimybe kiekvienam nustatyti savo pranešimų komentavimo, prenumeratos galimybes)	įdiegtos funkcinės galimybės		1	2		2	
	faktinis naudojimas			2	2	1	

8 PRIEDAS. Google Analytics priemonėmis pateikiamos Panevėžio miesto savivaldybės interneto svetainės lankomumo duomenys 2012 m.

18.	Darbotvarkės » Mero pavaduotojo P.Narkevičiaus darbotvarkė	10,306 (0.91%)	11,591 (0.69%)	0.79%	32.97%	00:00:39	\$0.00 (0.00%)
19.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Administracijos direktorės pavaduotojos J.Gaidžiūnaitės darbotvarkė	9,813 (0.87%)	10,942 (0.65%)	0.44%	20.83%	00:00:50	\$0.00 (0.00%)
20.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Civilinės metrikacijos skyrius	9,666 (0.85%)	12,124 (0.72%)	46.69%	60.87%	00:01:59	\$0.00 (0.00%)
21.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Administracijos direktorės pavaduotojo Ž.Kvedaro darbotvarkė	9,353 (0.83%)	10,093 (0.60%)	0.65%	33.33%	00:01:48	\$0.00 (0.00%)
22.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas	8,569 (0.76%)	15,875 (0.95%)	3.93%	18.91%	00:00:21	\$0.00 (0.00%)
23.	Panevėžio miesto savivaldybė - Galerija	8,517 (0.75%)	11,862 (0.71%)	2.17%	54.09%	00:00:55	\$0.00 (0.00%)
24.	Panevėžio miesto savivaldybė - Gyventojų priimamasis	8,408 (0.74%)	10,960 (0.65%)	13.83%	54.09%	00:01:26	\$0.00 (0.00%)
25.	Panevėžio miesto savivaldybė - Priėmimas į darbą » Archyvas	6,879 (0.61%)	7,986 (0.48%)	1.68%	40.30%	00:00:41	\$0.00 (0.00%)
26.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas	5,432 (0.48%)	12,756 (0.76%)	2.62%	12.87%	00:00:26	\$0.00 (0.00%)
27.	PANEVĖŽYS CITY MUNICIPALITY - Welcome	5,306 (0.47%)	7,090 (0.42%)	45.06%	44.69%	00:01:07	\$0.00 (0.00%)
28.	Panevėžio miesto savivaldybė - Nuorodos	4,821 (0.43%)	6,137 (0.37%)	1.01%	30.65%	00:00:24	\$0.00 (0.00%)
29.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys	4,704 (0.42%)	6,546 (0.39%)	1.19%	12.82%	00:00:19	\$0.00 (0.00%)
30.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Viešieji pirkimai	4,687 (0.41%)	8,987 (0.54%)	4.02%	20.78%	00:00:48	\$0.00 (0.00%)
31.	Panevėžio miesto savivaldybė - Turistams	4,580 (0.40%)	5,813 (0.35%)	2.15%	44.80%	00:01:12	\$0.00 (0.00%)
32.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Kur praleisti laisvalaikį	4,372 (0.39%)	5,942 (0.35%)	2.88%	36.26%	00:00:41	\$0.00 (0.00%)
33.	Panevėžio miesto savivaldybė - Forumas	4,002 (0.35%)	4,749 (0.28%)	5.90%	47.86%	00:01:00	\$0.00 (0.00%)
34.	Panevėžio miesto savivaldybė - Registruotiems vartotojams	3,890 (0.34%)	6,401 (0.38%)	7.34%	5.74%	00:00:43	\$0.00 (0.00%)
35.	Panevėžio miesto savivaldybė - Verslininkams	3,595 (0.32%)	5,765 (0.34%)	2.41%	15.83%	00:00:32	\$0.00 (0.00%)
36.	Panevėžio miesto savivaldybė - GIS	3,558 (0.31%)	5,427 (0.32%)	3.63%	24.37%	00:00:27	\$0.00 (0.00%)
37.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Struktūra	3,540 (0.31%)	4,866 (0.29%)	2.53%	14.63%	00:00:33	\$0.00 (0.00%)
38.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Socialinė parama	3,480 (0.31%)	7,256 (0.43%)	1.61%	27.35%	00:00:24	\$0.00 (0.00%)
39.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos	3,291 (0.29%)	6,772 (0.40%)	2.45%	16.27%	00:00:17	\$0.00 (0.00%)
40.	Panevėžio miesto savivaldybė - El. demokratija » Tinklaraščiai	3,200 (0.28%)	5,482 (0.33%)	1.95%	14.95%	00:00:16	\$0.00 (0.00%)
41.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Teritorijų planavimo aktualijos	2,915 (0.26%)	5,026 (0.30%)	2.29%	13.91%	00:00:36	\$0.00 (0.00%)
42.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Kultūra	2,878 (0.25%)	4,397 (0.26%)	2.55%	38.39%	00:00:30	\$0.00 (0.00%)
43.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Pedagogų poreikis	2,802 (0.25%)	2,990 (0.18%)	1.61%	39.58%	00:00:46	\$0.00 (0.00%)
44.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Aktualijos	2,630 (0.23%)	3,340 (0.20%)	1.29%	41.86%	00:00:42	\$0.00 (0.00%)
45.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Panevėžio miesto bendrasis planas	2,629 (0.23%)	5,435 (0.32%)	18.07%	47.25%	00:02:19	\$0.00 (0.00%)
46.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Socialinė parama » Socialinės išmokos ir kompensacijos	2,227 (0.20%)	2,897 (0.17%)	0.93%	59.26%	00:00:32	\$0.00 (0.00%)
47.	Panevėžio miesto savivaldybė - Priėmimas į darbą » Skelbiamas konkursas	2,176 (0.19%)	2,355 (0.14%)	2.85%	67.16%	00:01:39	\$0.00 (0.00%)
48.	Panevėžio miesto savivaldybė - El. demokratija	2,048 (0.18%)	2,613 (0.16%)	6.35%	34.94%	00:00:45	\$0.00 (0.00%)
49.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Naujienų	2,045 (0.18%)	2,435 (0.15%)	1.44%	60.00%	00:00:38	\$0.00 (0.00%)

arcnyvas							
50.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Ryšiai su visuomene » Miesto žiniasklaida	1,999 (0.18%)	3,583 (0.21%)	10.41%	63.54%	00:03:48	\$0.00 (0.00%)
51.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Nuolatinės statybų komisijos posėdžiai, derinimo rezultatai	1,986 (0.18%)	3,788 (0.23%)	2.59%	19.39%	00:00:26	\$0.00 (0.00%)
52.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos » Pagrindinės mokyklos	1,973 (0.17%)	4,159 (0.25%)	20.65%	60.65%	00:01:49	\$0.00 (0.00%)
53.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Mokinių priėmimo tvarka	1,893 (0.17%)	2,718 (0.16%)	14.42%	68.88%	00:02:19	\$0.00 (0.00%)
54.	Panevėžio miesto savivaldybė - Tarybos veiklos reglamentas	1,847 (0.16%)	2,242 (0.13%)	6.42%	46.53%	00:00:55	\$0.00 (0.00%)
55.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Kur praleisti laisvalaikį » Numatomi renginiai	1,840 (0.16%)	1,996 (0.12%)	26.25%	78.44%	00:01:24	\$0.00 (0.00%)
56.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Mokyklų tinklo pertvarka	1,781 (0.16%)	2,063 (0.12%)	24.62%	77.17%	00:03:08	\$0.00 (0.00%)
57.	Panevėžio miesto savivaldybė - Prenumerata	1,733 (0.15%)	2,426 (0.14%)	13.11%	42.77%	00:01:02	\$0.00 (0.00%)
58.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Darbo užmokestis	1,676 (0.15%)	1,876 (0.11%)	5.44%	68.63%	00:01:52	\$0.00 (0.00%)
59.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Kontrolės ir audito tarnyba	1,655 (0.15%)	2,183 (0.13%)	3.16%	14.49%	00:00:12	\$0.00 (0.00%)
60.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Darbo ieškantys mokytojai 2012-2013 m. m.	1,609 (0.14%)	1,743 (0.10%)	17.27%	66.78%	00:01:22	\$0.00 (0.00%)
61.	Panevėžio miesto savivaldybė - DUK	1,604 (0.14%)	1,911 (0.11%)	2.35%	31.11%	00:01:21	\$0.00 (0.00%)
62.	Panevėžio miesto savivaldybė - Gyventojams » Mokesčių už nuomojamą valstybinę žemę mokėtojams	1,585 (0.14%)	1,951 (0.12%)	48.95%	81.05%	00:03:47	\$0.00 (0.00%)
63.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Administracijos direktoriaus darbotvarkė	1,585 (0.14%)	1,757 (0.10%)	0.91%	37.50%	00:01:10	\$0.00 (0.00%)
64.	Panevėžio miesto savivaldybė - Registruotiems vartotojams » Automobilių užsakymas	1,583 (0.14%)	2,309 (0.14%)	4.24%	45.92%	00:03:45	\$0.00 (0.00%)
65.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Mero darbotvarkė	1,572 (0.14%)	1,740 (0.10%)	1.67%	37.93%	00:00:31	\$0.00 (0.00%)
66.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Prasideda Panevėžio 509-ojo miesto gimtadienio šventė	1,502 (0.13%)	1,647 (0.10%)	9.90%	73.62%	00:00:53	\$0.00 (0.00%)
67.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos » Ikimokyklinio ugdymo mokyklos	1,478 (0.13%)	3,086 (0.18%)	16.36%	56.04%	00:02:18	\$0.00 (0.00%)
68.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Kultūra » 2012 m. kultūros ir meno renginiai	1,476 (0.13%)	1,570 (0.09%)	59.87%	84.26%	00:02:23	\$0.00 (0.00%)
69.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Kontrolės ir audito tarnyba » Veiklos dokumentai	1,471 (0.13%)	2,138 (0.13%)	1.96%	23.81%	00:00:42	\$0.00 (0.00%)
70.	PANEVĖŽYS CITY MUNICIPALITY - Photo Gallery	1,444 (0.13%)	1,996 (0.12%)	2.51%	38.00%	00:00:50	\$0.00 (0.00%)
71.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Būreliai, studijos	1,423 (0.13%)	2,627 (0.16%)	2.82%	17.57%	00:00:13	\$0.00 (0.00%)
72.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Planavimo dokumentai	1,322 (0.12%)	1,836 (0.11%)	2.34%	13.95%	00:00:35	\$0.00 (0.00%)
73.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Patvirtinti detalieji planai	1,322 (0.12%)	1,896 (0.11%)	9.34%	29.94%	00:01:26	\$0.00 (0.00%)
74.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Viešieji pirkimai » Supaprastintas atviras konkursas	1,305 (0.12%)	2,008 (0.12%)	8.67%	45.98%	00:03:42	\$0.00 (0.00%)
75.	Panevėžio miesto savivaldybė - El. demokratija » El. pranešimai	1,294 (0.11%)	1,559 (0.09%)	2.57%	60.00%	00:02:22	\$0.00 (0.00%)
76.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Savivaldybei pavaldžios įstaigos	1,292 (0.11%)	1,844 (0.11%)	2.87%	56.60%	00:02:07	\$0.00 (0.00%)
77.	Panevėžio miesto savivaldybė - Registruotiems vartotojams » Kolegos iš arčiau	1,282 (0.11%)	1,401 (0.08%)	1.93%	48.15%	00:03:06	\$0.00 (0.00%)
78.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos » Gimnazijos	1,281 (0.11%)	3,513 (0.21%)	5.61%	68.02%	00:01:24	\$0.00 (0.00%)

79.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Investicijos » ES Parama » Vykdomi/planuojami projektai » Teritorijų planavimo dokumentų parengimas	1,241 (0.11%)	2,264 (0.13%)	10.16%	51.30%	00:02:37	\$0.00 (0.00%)
80.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Sveikatos apsauga	1,218 (0.11%)	1,695 (0.10%)	16.22%	61.45%	00:01:45	\$0.00 (0.00%)
81.	Panevėžio miesto savivaldybė - Verslininkams » Didžiausios įmonės	1,170 (0.10%)	3,104 (0.19%)	17.98%	57.89%	00:01:51	\$0.00 (0.00%)
82.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Administracijos direktoriaus pavaduotojo darbotvarkė	1,167 (0.10%)	1,241 (0.07%)	0.48%	50.00%	00:01:26	\$0.00 (0.00%)
83.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Socialinė parama » Socialinė rūpyba	1,139 (0.10%)	1,375 (0.08%)	17.24%	44.73%	00:00:39	\$0.00 (0.00%)
84.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Parengti tvirtinimui detalieji planai	1,135 (0.10%)	1,439 (0.09%)	3.89%	39.29%	00:01:52	\$0.00 (0.00%)
85.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Viešieji pirkimai » Atviras konkursas	1,071 (0.09%)	1,505 (0.09%)	6.71%	53.47%	00:01:44	\$0.00 (0.00%)
86.	Panevėžio miesto savivaldybė - El. demokratija » Tinklaraščiai » Zitos Kukuraičienės tinklaraštis	1,065 (0.09%)	1,239 (0.07%)	9.20%	64.91%	00:01:41	\$0.00 (0.00%)
87.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Būreliai, studijos » Švietimo įstaigos	1,033 (0.09%)	1,362 (0.08%)	20.04%	46.15%	00:01:34	\$0.00 (0.00%)
88.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos » Progimnazijos	1,027 (0.09%)	2,255 (0.13%)	0.22%	0.00%	00:01:19	\$0.00 (0.00%)
89.	Panevėžio miesto savivaldybė - Teisinė informacija » Informacija apie Tarybos priimtus sprendimus	980 (0.09%)	1,709 (0.10%)	0.59%	20.00%	00:00:28	\$0.00 (0.00%)
90.	PANEVĖŽYS CITY MUNICIPALITY - Places of Interest	980 (0.09%)	1,231 (0.07%)	7.31%	55.56%	00:02:22	\$0.00 (0.00%)
91.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » In memoriam. Netekome puikaus žmogaus	974 (0.09%)	1,065 (0.06%)	10.99%	70.94%	00:01:38	\$0.00 (0.00%)
92.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Kontrolės ir audito tarnyba » Veiklos dokumentai » 2012 m. ataskaitos	972 (0.09%)	1,083 (0.06%)	5.72%	43.55%	00:05:04	\$0.00 (0.00%)
93.	PANEVĖŽYS CITY MUNICIPALITY - About city	971 (0.09%)	1,186 (0.07%)	4.47%	41.51%	00:01:20	\$0.00 (0.00%)
94.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Kultūra » Kultūros įstaigos	953 (0.08%)	1,817 (0.11%)	21.19%	52.21%	00:02:59	\$0.00 (0.00%)
95.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Komisijos ir darbo grupės	947 (0.08%)	1,148 (0.07%)	4.44%	37.25%	00:01:31	\$0.00 (0.00%)
96.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Patvirtinti specialieji planai	942 (0.08%)	1,282 (0.08%)	10.61%	63.24%	00:02:48	\$0.00 (0.00%)
97.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Numatomi renginiai	926 (0.08%)	983 (0.06%)	19.23%	73.02%	00:01:12	\$0.00 (0.00%)
98.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Vaiko teisių apsauga	921 (0.08%)	1,118 (0.07%)	18.43%	45.63%	00:04:22	\$0.00 (0.00%)
99.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Kultūros paveldas » Kultūros paveldo žemėlapis	913 (0.08%)	1,055 (0.06%)	10.90%	65.22%	00:02:55	\$0.00 (0.00%)
100.	Panevėžio miesto savivaldybė - Gyventojams » Apie Panevėžį » Metų panevėžiečiai » Kandidatai į Metų panevėžiečius 2012	911 (0.08%)	1,020 (0.06%)	37.45%	89.27%	00:03:00	\$0.00 (0.00%)

2013 m.

<http://www.panevezys.lt> - <http://www.panevezys.lt> - [Go to this report](#)

AK: Content Efficiency Analysis v2

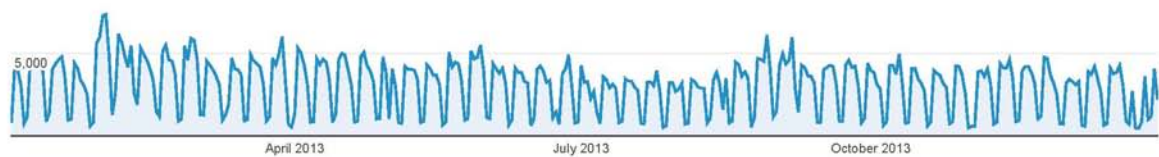
Jan 1, 2013 - Dec 31, 2013

 All Visits
100.00%

Page Business Performance Efficiency

Unique Pageviews

10,000

Page Title	Unique Pageviews	Pageviews	Entrances / Pageviews	Bounce Rate	Avg. Time on Page	Page Value
	1,110,799 % of Total: 100.00% (1,110,799)	1,593,612 % of Total: 100.00% (1,593,612)	26.65% Site Avg: 26.65% (0.00%)	41.32% Site Avg: 41.32% (0.00%)	00:01:30 Site Avg: 00:01:30 (0.00%)	\$0.00 % of Total: 0.00% (\$0.00)
1. Panevėžio miesto savivaldybė - Titulinis	283,415 (25.51%)	436,018 (27.36%)	62.08%	29.94%	00:02:23	\$0.00 (0.00%)
2. Panevėžio miesto savivaldybė - Posėdžiai	80,177 (7.22%)	145,838 (9.15%)	3.54%	23.49%	00:00:44	\$0.00 (0.00%)
3. Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Kontaktai	64,016 (5.76%)	100,780 (6.32%)	10.07%	43.17%	00:01:52	\$0.00 (0.00%)
4. Panevėžio miesto savivaldybė - Priėmimas į darbą	52,915 (4.76%)	70,613 (4.43%)	10.15%	48.58%	00:00:46	\$0.00 (0.00%)
5. Panevėžio miesto savivaldybė - Gyventojams	24,683 (2.22%)	34,201 (2.15%)	5.19%	12.85%	00:00:35	\$0.00 (0.00%)
6. Panevėžio miesto savivaldybė - El. demokratija » El. teisėkūra	22,561 (2.03%)	26,913 (1.69%)	2.01%	53.70%	00:02:55	\$0.00 (0.00%)
7. Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos	19,528 (1.76%)	26,461 (1.66%)	7.71%	44.83%	00:00:46	\$0.00 (0.00%)
8. Panevėžio miesto savivaldybė - Turistams » Renginiai	15,489 (1.39%)	19,212 (1.21%)	12.46%	53.80%	00:00:50	\$0.00 (0.00%)
9. Panevėžio miesto savivaldybė - Konkursai	13,903 (1.25%)	18,223 (1.14%)	3.07%	21.43%	00:00:39	\$0.00 (0.00%)
10. Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Civilinės metrikacijos skyrius	13,609 (1.23%)	17,244 (1.08%)	53.96%	66.49%	00:02:09	\$0.00 (0.00%)
11. Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Administracijos direktorės K.Vareikienės darbotvarkė	13,322 (1.20%)	15,389 (0.97%)	1.75%	41.11%	00:01:08	\$0.00 (0.00%)
12. Panevėžio miesto savivaldybė - Paslaugos	12,017 (1.08%)	15,797 (0.99%)	12.22%	67.12%	00:02:24	\$0.00 (0.00%)
13. Panevėžio miesto savivaldybė - Teisinė informacija	11,969 (1.08%)	15,523 (0.97%)	5.54%	58.84%	00:02:51	\$0.00 (0.00%)
14. Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Mero V.Satkevičiaus darbotvarkė	11,940 (1.07%)	13,743 (0.86%)	1.24%	27.49%	00:00:50	\$0.00 (0.00%)
15. Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla	10,217 (0.92%)	12,980 (0.81%)	2.91%	14.81%	00:00:22	\$0.00 (0.00%)
16. Panevėžio miesto savivaldybė - Paieška	10,024 (0.90%)	19,698 (1.24%)	1.26%	28.63%	00:00:39	\$0.00 (0.00%)
17. Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės	9,976 (0.90%)	35,762 (2.24%)	3.11%	5.22%	00:00:18	\$0.00 (0.00%)
18. Panevėžio miesto savivaldybė - Gyventojų priėmimas	9,002 (0.81%)	12,100 (0.76%)	22.64%	44.34%	00:01:19	\$0.00 (0.00%)

19.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Administracijos direktoriaus pavaduotojos J.Gaidžiūnaitės darbotvarkė	8,992 (0.81%)	9,925 (0.62%)	1.93%	14.58%	00:00:46	\$0.00 (0.00%)
20.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas	8,085 (0.73%)	15,151 (0.95%)	13.27%	21.79%	00:00:25	\$0.00 (0.00%)
21.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Mero pavaduotojos R.Eitmonės darbotvarkė	8,033 (0.72%)	9,030 (0.57%)	0.40%	33.33%	00:00:33	\$0.00 (0.00%)
22.	Panevėžio miesto savivaldybė - Priėmimas į darbą » Skelbiamas konkursas	7,765 (0.70%)	8,526 (0.54%)	10.67%	76.15%	00:02:03	\$0.00 (0.00%)
23.	Panevėžio miesto savivaldybė - Galerija	7,551 (0.68%)	10,353 (0.65%)	2.60%	52.04%	00:00:56	\$0.00 (0.00%)
24.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Administracijos direktoriaus pavaduotojo Ž.Kvedaro darbotvarkė	7,310 (0.66%)	7,804 (0.49%)	0.76%	27.12%	00:01:47	\$0.00 (0.00%)
25.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas	5,511 (0.50%)	10,984 (0.69%)	3.44%	16.09%	00:00:25	\$0.00 (0.00%)
26.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Kur praleisti laisvalaikį	5,307 (0.48%)	7,276 (0.46%)	3.15%	56.33%	00:00:41	\$0.00 (0.00%)
27.	Panevėžio miesto savivaldybė - Registruotiems vartotojams	4,679 (0.42%)	7,276 (0.46%)	8.44%	7.98%	00:01:02	\$0.00 (0.00%)
28.	Panevėžio miesto savivaldybė - GIS	4,515 (0.41%)	6,848 (0.43%)	4.57%	52.40%	00:01:29	\$0.00 (0.00%)
29.	PANEVĖŽYS CITY MUNICIPALITY - Welcome	4,360 (0.39%)	5,604 (0.35%)	48.38%	38.77%	00:00:51	\$0.00 (0.00%)
30.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys	4,329 (0.39%)	5,853 (0.37%)	1.44%	15.48%	00:00:17	\$0.00 (0.00%)
31.	Panevėžio miesto savivaldybė - Turistams	3,830 (0.34%)	4,947 (0.31%)	1.86%	43.48%	00:01:14	\$0.00 (0.00%)
32.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos	3,557 (0.32%)	7,834 (0.49%)	3.65%	7.34%	00:00:16	\$0.00 (0.00%)
33.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Viešųjų pirkimų informacija	3,455 (0.31%)	6,284 (0.39%)	5.89%	25.68%	00:01:05	\$0.00 (0.00%)
34.	Panevėžio miesto savivaldybė - Nuorodos	3,453 (0.31%)	4,515 (0.28%)	1.22%	21.82%	00:00:22	\$0.00 (0.00%)
35.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Aktualijos	2,920 (0.26%)	3,658 (0.23%)	2.08%	44.74%	00:00:49	\$0.00 (0.00%)
36.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos » Ikimokyklinio ugdymo mokyklos	2,880 (0.26%)	5,547 (0.35%)	32.25%	57.41%	00:02:23	\$0.00 (0.00%)
37.	Panevėžio miesto savivaldybė - Priėmimas į darbą » Archyvas	2,877 (0.26%)	3,825 (0.24%)	5.05%	20.21%	00:00:40	\$0.00 (0.00%)
38.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Struktūra	2,873 (0.26%)	3,771 (0.24%)	2.41%	18.68%	00:00:34	\$0.00 (0.00%)
39.	Panevėžio miesto savivaldybė - Verslininkams	2,853 (0.26%)	4,453 (0.28%)	2.04%	13.19%	00:00:30	\$0.00 (0.00%)
40.	Panevėžio miesto savivaldybė - Registruotiems vartotojams » Automobilių užsakymas	2,836 (0.26%)	3,632 (0.23%)	8.09%	29.59%	00:04:50	\$0.00 (0.00%)
41.	Panevėžio miesto savivaldybė - Forumas	2,798 (0.25%)	3,415 (0.21%)	7.41%	70.75%	00:00:58	\$0.00 (0.00%)
42.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Mokinių priėmimo tvarka	2,640 (0.24%)	3,889 (0.24%)	14.63%	67.31%	00:02:20	\$0.00 (0.00%)
43.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Socialinė parama	2,528 (0.23%)	3,768 (0.24%)	6.29%	15.61%	00:00:30	\$0.00 (0.00%)
44.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Panevėžio miesto bendrasis planas	2,504 (0.23%)	5,158 (0.32%)	18.53%	47.80%	00:02:35	\$0.00 (0.00%)
45.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Naujienų archyvas » Panevėžyje pradėdama el.registracija į Socialinės paramos skyrių	2,480 (0.22%)	3,555 (0.22%)	54.94%	17.77%	00:00:50	\$0.00 (0.00%)
46.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Teritorijų planavimo aktualijos	2,292 (0.21%)	3,768 (0.24%)	1.75%	39.39%	00:00:40	\$0.00 (0.00%)
47.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Panevėžyje liko dirbti 5 mokyklos	2,222 (0.20%)	2,649 (0.17%)	45.68%	82.23%	00:03:17	\$0.00 (0.00%)
48.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos » Pagrindinės mokyklos	2,204 (0.20%)	4,414 (0.28%)	24.97%	58.53%	00:01:55	\$0.00 (0.00%)

49.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Pedagogų poreikis	2,191 (0.20%)	2,332 (0.15%)	1.84%	53.49%	00:00:18	\$0.00 (0.00%)
50.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Kultūra	2,168 (0.20%)	3,523 (0.22%)	5.79%	38.73%	00:00:33	\$0.00 (0.00%)
51.	Panevėžio miesto savivaldybė - El. demokratija » Tinklaraščiai	2,038 (0.18%)	2,961 (0.19%)	1.15%	17.65%	00:00:32	\$0.00 (0.00%)
52.	Panevėžio miesto savivaldybė - Tarybos veiklos reglamentas	1,955 (0.18%)	2,305 (0.14%)	11.37%	46.95%	00:01:30	\$0.00 (0.00%)
53.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Kur praleisti laisvalaikį » Numatomi renginiai	1,949 (0.18%)	2,084 (0.13%)	33.25%	77.78%	00:01:25	\$0.00 (0.00%)
54.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Nuolatinės statybų komisijos posėdžiai, derinimo rezultatai	1,907 (0.17%)	3,237 (0.20%)	4.76%	27.27%	00:00:28	\$0.00 (0.00%)
55.	Panevėžio miesto savivaldybė - Gyventojams » Mokesčių už nuomojamą valstybinę žemę mokėtojams	1,883 (0.17%)	2,351 (0.15%)	50.87%	77.26%	00:03:32	\$0.00 (0.00%)
56.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Dar 4 mokyklos nutraukia ugdymo procesą	1,876 (0.17%)	2,131 (0.13%)	55.70%	81.04%	00:03:27	\$0.00 (0.00%)
57.	Panevėžio miesto savivaldybė - DUK	1,867 (0.17%)	2,246 (0.14%)	18.79%	60.90%	00:01:23	\$0.00 (0.00%)
58.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Panevėžyje skelbiama gripo epidemija	1,859 (0.17%)	2,140 (0.13%)	70.65%	83.73%	00:04:16	\$0.00 (0.00%)
59.	Panevėžio miesto savivaldybė - Priėmimas į darbą » Skelbimas dėl konkurso į lopšelio-darželio „Draugystė“ direktoriaus pareigas	1,840 (0.17%)	2,063 (0.13%)	5.87%	82.64%	00:01:42	\$0.00 (0.00%)
60.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos » Gimnazijos	1,814 (0.16%)	4,130 (0.26%)	14.53%	70.67%	00:01:23	\$0.00 (0.00%)
61.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Patvirtinti detalieji planai	1,806 (0.16%)	2,685 (0.17%)	11.14%	46.49%	00:02:40	\$0.00 (0.00%)
62.	Panevėžio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Darbotvarkės » Mero pavaduotojo M.Grebliuo darbotvarkė	1,744 (0.16%)	1,945 (0.12%)	0.57%	27.27%	00:00:34	\$0.00 (0.00%)
63.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Naujienų archyvas	1,692 (0.15%)	2,020 (0.13%)	1.63%	27.27%	00:00:38	\$0.00 (0.00%)
64.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Darbo ieškančys mokytojai 2012-2013 m. m.	1,629 (0.15%)	1,729 (0.11%)	5.09%	77.27%	00:00:43	\$0.00 (0.00%)
65.	Panevėžio miesto savivaldybė - Verslininkams » Ekonomika ir verslas » Paslaugų kainos	1,585 (0.14%)	1,793 (0.11%)	71.56%	85.58%	00:03:03	\$0.00 (0.00%)
66.	Panevėžio miesto savivaldybė - Naujienos » Archyvas	1,543 (0.14%)	1,959 (0.12%)	7.55%	43.24%	00:00:30	\$0.00 (0.00%)
67.	Panevėžio miesto savivaldybė - Verslininkams » Didžiausios įmonės	1,516 (0.14%)	3,904 (0.24%)	25.64%	54.75%	00:02:21	\$0.00 (0.00%)
68.	Panevėžio miesto savivaldybė - Gyventojams » Apie Panevėžį » Metų panevėžiečiai » 2013 m. rinkimai	1,424 (0.13%)	1,521 (0.10%)	26.17%	87.44%	00:01:46	\$0.00 (0.00%)
69.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Investicijos » ES Parama » Vykdomi/planuojami projektai » Teritorijų planavimo dokumentų rengimas	1,420 (0.13%)	1,822 (0.11%)	24.53%	59.28%	00:04:51	\$0.00 (0.00%)
70.	Panevėžio miesto savivaldybė - Teisinė informacija » Informacija apie Tarybos priimtus sprendimus	1,400 (0.13%)	2,529 (0.16%)	0.47%	25.00%	00:00:26	\$0.00 (0.00%)
71.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Kontrolės ir audito tarnyba	1,358 (0.12%)	1,866 (0.12%)	7.82%	8.22%	00:00:17	\$0.00 (0.00%)
72.	Panevėžio miesto savivaldybė - Registruotiems vartotojams » Kolegos iš arčiau	1,341 (0.12%)	1,411 (0.09%)	1.63%	56.52%	00:03:30	\$0.00 (0.00%)
73.	Panevėžio miesto savivaldybė - El. demokratija	1,330 (0.12%)	1,679 (0.11%)	6.55%	35.45%	00:00:37	\$0.00 (0.00%)
74.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Socialinė parama » Socialinė rūpyba	1,300 (0.12%)	1,712 (0.11%)	41.24%	34.42%	00:00:56	\$0.00 (0.00%)
75.	Panevėžio miesto savivaldybė - Priėmimas į darbą » Panevėžio miesto savivaldybės administracija skelbia konkursą	1,289 (0.12%)	1,470 (0.09%)	10.14%	54.36%	00:02:27	\$0.00 (0.00%)
76.	Panevėžio miesto savivaldybė - Veikla » Darbo užmokestis	1,253 (0.11%)	1,405 (0.09%)	9.04%	56.69%	00:01:57	\$0.00 (0.00%)

77.	Panevežio miesto savivaldybė - Gyventojams » Apie Panevėžį » Gyventojai	1,226 (0.11%)	1,338 (0.08%)	72.35%	88.43%	00:03:14	\$0.00 (0.00%)
78.	Panevežio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Sveikatos apsauga	1,224 (0.11%)	1,659 (0.10%)	19.17%	78.93%	00:01:27	\$0.00 (0.00%)
79.	Panevežio miesto savivaldybė - Naujienos » Prasidėjo 510-ojo Panevežio gimtadienio šventė	1,221 (0.11%)	1,390 (0.09%)	11.87%	71.52%	00:01:07	\$0.00 (0.00%)
80.	Panevežio miesto savivaldybė - Veikla » Kontrolės ir audito tarnyba » Veiklos dokumentai	1,215 (0.11%)	1,859 (0.12%)	2.80%	9.62%	00:00:34	\$0.00 (0.00%)
81.	Panevežio miesto savivaldybė - Priėmimas į darbą » Del konkurso į Personalo skyriaus vyr. specialisto pareigas (A lygio 11 kategorijos)	1,180 (0.11%)	1,300 (0.08%)	3.23%	64.29%	00:02:13	\$0.00 (0.00%)
82.	Panevežio miesto savivaldybė - El. demokratija » El. problemų žemėlapis	1,160 (0.10%)	1,397 (0.09%)	3.72%	71.15%	00:02:22	\$0.00 (0.00%)
83.	Panevežio miesto savivaldybė - Naujienos » Panevežio eglė sužibės naujai	1,122 (0.10%)	1,181 (0.07%)	70.11%	90.34%	00:02:37	\$0.00 (0.00%)
84.	Panevežio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Parengti tvirtinimui detalieji planai	1,121 (0.10%)	1,485 (0.09%)	10.77%	56.88%	00:03:09	\$0.00 (0.00%)
85.	Panevežio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos » Progimnazijos	1,084 (0.10%)	2,164 (0.14%)	1.76%	42.11%	00:01:13	\$0.00 (0.00%)
86.	Panevežio miesto savivaldybė - Naujienos » Dviejų mokyklų moksleiviams nevyksta pamokos	1,081 (0.10%)	1,170 (0.07%)	57.18%	76.98%	00:02:30	\$0.00 (0.00%)
87.	Panevežio miesto savivaldybė - Veikla » Viešųjų pirkimų informacija » Supaprastintas atviras konkursas	1,066 (0.10%)	1,469 (0.09%)	18.04%	61.89%	00:03:38	\$0.00 (0.00%)
88.	Panevežio miesto savivaldybė - Veikla » Planavimo dokumentai	1,044 (0.09%)	1,469 (0.09%)	2.52%	27.03%	00:00:55	\$0.00 (0.00%)
89.	Panevežio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Ryšiai su visuomene » Miesto žiniasklaida	1,043 (0.09%)	1,773 (0.11%)	21.88%	75.00%	00:03:22	\$0.00 (0.00%)
90.	Panevežio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Architektūros ir urbanistikos skyrius » Teritorijų planavimas » Patvirtinti specialieji planai	1,033 (0.09%)	1,315 (0.08%)	20.23%	66.92%	00:02:58	\$0.00 (0.00%)
91.	PANEVĖŽYS CITY MUNICIPALITY - Photo Gallery	995 (0.09%)	1,316 (0.08%)	2.36%	48.39%	00:00:59	\$0.00 (0.00%)
92.	Panevežio miesto savivaldybė - Prenumerata	989 (0.09%)	1,302 (0.08%)	20.35%	43.02%	00:00:57	\$0.00 (0.00%)
93.	Panevežio miesto savivaldybė - Vietos bendruomenės tarybos	975 (0.09%)	1,899 (0.12%)	11.43%	49.31%	00:00:48	\$0.00 (0.00%)
94.	Panevežio miesto savivaldybė - Naujienos » 10 mokyklų nutraukia pamokas	974 (0.09%)	1,108 (0.07%)	35.56%	76.40%	00:03:05	\$0.00 (0.00%)
95.	Panevežio miesto savivaldybė - Gyventojams » Apie Panevėžį » Istorija	964 (0.09%)	1,159 (0.07%)	37.19%	73.55%	00:02:45	\$0.00 (0.00%)
96.	Panevežio miesto savivaldybė - Gyventojų priėmimas » Registracija į priėmimą	964 (0.09%)	1,276 (0.08%)	3.37%	25.58%	00:00:49	\$0.00 (0.00%)
97.	Panevežio miesto savivaldybė - Gyventojams » Žemės mokesčio tarifai	961 (0.09%)	1,106 (0.07%)	8.50%	72.34%	00:01:37	\$0.00 (0.00%)
98.	Panevežio miesto savivaldybė - Struktūra ir kontaktai » Savivaldybei pavaldžios įstaigos	955 (0.09%)	1,356 (0.09%)	4.94%	70.15%	00:01:55	\$0.00 (0.00%)
99.	Panevežio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Socialinė parama » Neigaliųjų nevyriausybines organizacijos	954 (0.09%)	1,241 (0.08%)	69.06%	73.16%	00:03:31	\$0.00 (0.00%)
100.	Panevežio miesto savivaldybė - Veikla » Veiklos sritys » Švietimas » Švietimo įstaigos » Mokinių priėmimo į mokyklas registracija	948 (0.09%)	1,413 (0.09%)	0.78%	18.18%	00:00:16	\$0.00 (0.00%)